

YAŞAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇEK HUKUKUNDA
BAŞVURMA HAKKI**

GİZEM YALÇINKAYA

TEZ DANIŞMANI: DOÇ DR. SAMİ AKSOY

ÖZEL HUKUK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SUNUM TARİHİ: 16.11.2022

Jüri üyeleri olarak bu tezi okuduğumuzu ve kapsam ve kalite bakımından Yüksek Lisans tezi olarak uygunluğunu onaylıyoruz.

Jüri Üyeleri:

İmza:

Doç. Dr. Sami AKSOY

Yaşar Üniversitesi

.....

Doç. Dr. Ali Haydar YILDIRIM

Dokuz Eylül Üniversitesi

.....

Doç. Dr. Murat GÜREL

Ankara Üniversitesi

.....

-

Prof.

Dr.

Yücel Öztürkoğlu

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZ

ÇEK HUKUKUNDA BAŞVURMA HAKKI

Yalçınkaya, Gizem

Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman: Doç. Dr. Sami AKSOY

2022

Çek tarihi çok eski zamanlara kadar uzanan, İngiltere’de gelişmiş ve Avrupa’da kodifiye edilmiş, nitelikli havale ilişkisine dayanan bir ödeme aracıdır. Çek kullanımı milli ekonomiye ve mali kuruluşlara katkıları sebebiyle Kanun Koyucular tarafından da desteklenmekte ve yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Çek, hukukumuzda TTK ve ÇekK hükümleri ile düzenlenmiştir.

Çek kanunen emre yazılı kıymetli evrak ve kambiyo senedir. Çekin ödenmesi için hamilin çeki kanuni süresi içinde muhatap bankaya usulüne uygun şekilde ibraz etmesi gerekmektedir. Muhatabın hem düzenleyen ile arasındaki çek anlaşması hem de gerek TTK gerek ÇekK hükümleri uyarınca çek bedelini ve her bir çek yaprağı için kanunun öngördüğü bedeli ödeme yükümlülüğü vardır. İbraz üzerine çek bedeli tamamen ödenirse çeke dayalı kambiyo ilişkisi sona erer ancak çek bedeli tamamen veya kısmen ödenemezse çek karşılıksız kalmış olur.

Başvurma hakkı, çek bedelinin ödenmemesi üzerine hamilin çeke dayalı alacağını tahsil edebilmek için sahip olduğu bir talep hakkıdır. Başvurma hakkının doğması için hamilin belirli maddi ve şekli koşulları yerine getirmesi gerekir. Bu koşulları yerine getiren hamil, müteselsil borçlu sıfatıyla sorumlu olan başvuru borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakkını kullanır. Başvurma hakkının kullanılması sebebiyle rızaen veya cebren ödeme yapan herhangi bir başvuru borçlusu da başvurma hakkına sahip olur.

Başvurma hakkının kullanılması üç yıllık zamanaşımı süresine tabidir. Zamanaşımı süresinin başlaması hamil ve ödeme yapan başvuru borçlusu için ayrı zamanlara karşılık gelmektedir. Başvurma hakkının hiç doğmaması, zamanaşımının geçirilmesi vb. nedenlerle talep hakkı sona ermiş ya da kullanılamamakta ise kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme davası açma, temel ilişkiye dayanma, karşılığın devri kurumları ile alacağa kavuşma imkanı vardır.

Anahtar Kelimeler: Çek, karşılıksız çek, ibraz, ödeme, başvurma hakkı, başvuru borçluları, zamanaşımı.

ABSTRACT

THE RIGHT TO RECOURSE FOR THE BEARER IN THE LAW OF CHECK

Yalçinkaya, Gizem

Master Thesis, Public Law

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sami Aksoy

2022

The history of the check goes back to ancient times, developed in England and codified in Europe, is a payment instrument based on a qualified remittance relationship. The use of checks is beneficial for the national economy and financial institutions, therefore it is tried to be popularized by the legislator. In our domestic law, check is regulated by the Turkish Commercial Code and Law of Checks.

Attribution of check is order check by law and check is one of the type of bill of exchange. Checks are must be presented to the drawee bank in the short of period of representation. The drawee bank has an obligation to pay the check amount. If the check amount is paid, the relation based on bill of exchange ends. Otherwise, check is going to be a kite check.

The right to petition for the bearer is the right of the check holder collects to check – based receivable upon non-payment of the check amount. For the right to petition arise, check holder has to fulfill certain tangible and formal conditions. A debtor, who pays the check amount voluntarily or forcibly, is going to have the right to petition for the bearer.

The right to petition for the bearer has a three years limitation period which starts different periods for debtors or holder. It has the opportunity to file certain lawsuits when the right to petition is not exercised by the holder or the statute of limitations occurs.

Keywords: Check, kite check, presentation, payment, the right to petition for the bearer, the lapse of time.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın yürütülmesinde ve yazılmasında, bana yol gösteren, engin bilgi ve tecrübeleri ışığında çalışmama farklı açılardan yaklaşmamı sağlayan, yardımlarını esirgemeyen ve beni teşvik eden sayın hocam Doç. Dr. Sami AKSOY'a teşekkürlerimi sunarım.

Gizem YALÇINKAYA

İzmir, 2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunmuş olduğum “ÇEK HUKUKUNDA BAŞVURMA HAKKI” adlı çalışmanın, araştırma aşamasından tamamlanmasına kadar olan tüm süreçte, tarafımdan bilimsel ahlak, gelenek ve temellere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Gizem YALÇINKAYA

KISALTMA LİSTESİ

AATUHK	: Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BankD	: Bankacılar Dergisi
BankK	: Bankacılık Kanunu
BATIDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BBDK	: Banka Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BFHK	: Banka ve Finans Hukuku Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
ÇekK	: Çek Kanunu
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DÜHFD	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DVK	: Damga Vergisi Kanunu
E.	: Esas
eÇekK	: Eski Çek Kanunu
FKFŞK Kanunu	: Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu
g.	: Geçici
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HÜİİBFD Dergisi	: Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu

İAÜHFD	: İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İBGK	: İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
İÜHFD	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
m.	: Madde
MERSİS	: Merkezi Kayıt Sicil Sistemi
MÜHF-HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
RG	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Ss.	: Sayfa Sayısı
T.	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
THD	: Terazî Hukuk Dergisi
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Ve sair
Y.	: Yıl

İÇİNDEKİLER

	i
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
YEMİN METNİ	v
KISALTMA LİSTESİ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
GENEL OLARAK ÇEK VE BAŞVURMA HAKKI	3
I. GENEL OLARAK ÇEK	3
A) ÇEKİN TANIMI VE UNSURLARI	9
B) ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ	12
C) ÇEK DÜZENLENMESİ	16
II. ÇEKİN İBRAZİ	18
A) KAVRAM	18
B) İBRAZ SÜRELERİ	25
C) ÇEKİN ÖDENMESİ	28
1. İnceleme Yükümlülüğü	29
2. Ödeme ve Tespit Yükümlülüğü	30
a. Karşılığın Tamamen Bulunması Halinde	32
b. Karşılığın Tamamen veya Kısmen Bulunmaması Halinde	32
aa. Hesaptaki Kısmi Bedeli Ödeme Yükümlülüğü	32
bb. ÇekK m. 3/3'te Düzenlenen Bedeli Ödeme Yükümlülüğü	33
c. Hamilin Kısmi Ödemeyi Reddi	41
D) ÇEKİN ÖDENMEMESİ	44
III. BAŞVURMA HAKKININ TANIMI.....	45
IV. BAŞVURMA HAKKININ KAYNAĞI.....	47
İKİNCİ BÖLÜM	50
BAŞVURMA HAKKININ KULLANILMASI	50
I. BAŞVURMA HAKKININ ŞARTLARI	50

A) MADDİ ŞART	51
B) ŞEKLİ ŞART	51
1. Ödenmeme Durumunun Tespitine Gerek Olmayan Hal: Protestodan Muafiyet	53
2. Ödenmeme Durumunun Mücbir Sebepler Nedeniyle Tespit Ettirilememesi	54
II. BAŞVURU BORÇLULARI	55
A) GENEL OLARAK	55
1. Düzenleyen	55
a. Genel Olarak	55
b. Düzenleyenin Kişiliğinde Meydana Gelen Değişikliklerin Başvurma Hakkına Etkisi	56
2. Cirantalar	58
3. Avalistler	61
4. Yetkisiz Temsilci	62
B) MUHATABIN DURUMU	65
III. BAŞVURMA HAKKININ SAHİBİ VE BAŞVURMA USULÜ	67
A) HAMİL	67
B) ÖDEME YAPAN BAŞVURU BORÇLUSU	68
C) BAŞVURMA USULÜ	68
1. Hakkın İhbarı	68
2. Mahsup Çeklerinde Başvurma Hakkının Kullanılması Usulü	69
3. Vadeden Önce Başvurma Hakkının Kullanılması Usulünün Çeklerde Uygulanması	69
4. Çekin Zıyaı ve İptalinde Başvurma Hakkının Kullanılması	71
IV. BAŞVURMA HAKKINA DAYALI SORUMLULUĞUN NİTELİĞİ	74
V. BAŞVURMA HAKKININ KAPSAMI	76
A) ÇEKİN ÖDENMEMİŞ BEDELİ	77
B) FAİZ	77
C) GİDERLER	79
D) KOMİSYON ÜCRETİ	79
E) ÇEK TAZMİNATI VE HAMİLİN UĞRADIĞI ZARARLAR	79
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	83
BAŞVURMA HAKKININ SONA ERMESİ	83
I. BAŞVURMA HAKKININ DÜŞMESİ	83

II. BAŞVURMA HAKKININ ZAMANAŞIMINA UĞRAMASI	83
A) GENEL OLARAK	83
B) HAMİLİN BAŞVURMA HAKKINA İLİŞKİN ZAMANAŞIMI	86
C) ÖDEME YAPAN BAŞVURU BORÇLUSUNUN BAŞVURMA HAKKINA İLİŞKİN ZAMANAŞIMI	86
D) ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ VE DURMASI	88
1. Zamanaşımının Kesilmesi	88
a. Dava Açılması Veya Takip İşleminde Bulunulması	88
b. Davanın İhbarı	90
c. Alacağın İflas Masasına Bildirilmesi	90
2. Zamanaşımının Durması	91
E) ZAMANAŞIMININ GEÇİRİLMESİNİN SONUÇLARI	92
III. BAŞVURMA HAKKINI KULLANAMAYAN HAMİLİN SAHİP OLDUĞU DİĞER İMKANLAR.....	92
A) SEBEPSİZ ZENGİNLEŞME DAVASI	93
1. Sebepsiz Zenginleşme Davasının Koşulları	95
2. Sebepsiz Zenginleşme Davasında Zamanaşımı	96
B) TEMEL İLİŞKİYE DAYANILMASI	96
C) KARŞILIĞIN DEVRİ	97
SONUÇ	99
KAYNAKÇA	101

GİRİŞ

Çalışmamızın konusunu “Başvurma Hakkı” oluşturmaktadır. Çalışmada başvurma hakkı, çek hukuku özelinde kurumsal olarak ele alınmakta, hukukta taşıdığı anlam açıklanmakta ve arz ettiği önem ortaya koyulmaktadır. Başvurma hakkının nihai borçlusu çalışma boyunca “düzenleyen” olarak anılmaktadır. Çalışmanın amacı, bir kıymetli evrak olarak çekin Türk ticaret hayatında arz ettiği önem sebebiyle, çekin ödenmemesi üzerine çeki dayalı alacak hakkı sahiplerinin ellerinde bulunan en önemli hukuki imkanlardan biri olan başvurma hakkının tanımının, hukuki mahiyetinin, kapsamının ortaya koyularak netlik kazandırılması ve bu vesile ile çek hukukuna fayda sağlanmasıdır. Çalışmada Türk ticaret hukuku ve çek hukuku esaslarından, Türk öğretisinden ve Yargıtay kararlarından faydalanılmıştır. Çalışmamızda başvurma hakkının nasıl tanımlanması gerektiği, başvurma hakkının kaynağının ne olduğu, başvurma hakkı sahiplerinin başvuru borçlularının kimler olduğu, sorumluluğun kapsamı, sorumluluğun mahiyeti, başvurma hakkının hangi şekilde sona ereceği, başvurma hakkının tabi olduğu zamanaşımı süresi ve sürenin nasıl hesaplanacağı, başvurma hakkının kaybı halinde başka hukuki imkanların mevcut olup olmadığı sorularının yanıtları bulunmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm çek kavramına, çekin ibrazına ve başvurma hakkı kavramına ilişkin açıklamalarımızı içermektedir. İlk olarak çek kavramına yer verilmiş, çekin tarihi gelişimi, çek hukukuna ilişkin mevzuat, çekin tanımı ve unsurları, çek düzenlenmesi açıklanmış ve çekin ibrazı ile ödenmesini düzenleyen kurallar ve ilkelerin yanısıra muhatabın yükümlülükleri hakkında bilgi verilmiştir. Bölümün sonunda başvurma hakkının tanımı ve kaynağı açıklanmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, başvurma hakkının kullanılması ile ilgili bilgiler verilmiştir. Başvurma hakkının doğumu için hangi şartların gerektiği, şartların nasıl yerine getirileceği açıklanmıştır. Başvurma hakkının doğumu için yerine getirilmesi gereken şartlara dair açıklamaların akabinde başvuru borçlularının kimler olduğu, başvurma hakkının kullanılmasına ilişkin usuller sıralanmış, bölümün sonunda başvurma hakkının kapsamı belirtilmiştir ve başvurma hakkına dayalı sorumluluğun niteliği hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde başvurma hakkının sona ermesi, başvurma hakkına ilişkin zamanaşımı süresi ve sürenin hamil ve başvuru borçluları bakımından nasıl hesap edilmesi gerektiği, zamanaşımının geçirilmesinin sonuçları açıklanmıştır. Zamanaşımının geçirilmesi ya da başka bir sebeple başvurma hakkını kaybeden hamilin veya başvuru borçlusunun hangi hukuki imkanlara sahip olduğundan bahisle kambyo hukukuna özgü

sebeatsız zenginleşme davası, temel ilişkiye dayanılması imkanı ve karşılığın devri kurumları açıklanmıştır.

Ortaya çıkışı ve gelişimi eski çağlara kadar uzanan, İngiltere’de modern anlamını kazanıp Fransa’da kodifiye edilen çek, bir kıymetli evrak ve kambiyo senedidir. Nitelikli bir havale ilişkisi olan çek, ekonomik fonksiyonu itibariyle bir ödeme aracıdır. Kanun Koyucumuz çeki 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunumuzun m. 780-824 hükümleri ile düzenlemiştir. Çekin poliçe ve bonodan farklarını nazara alan Kanun Koyucu çeke özgü özel hükümler getirmiş, geriye kalan konularda poliçe hükümlerine yollamalarda bulunmuştur.

Çekin geçerli bir çek olarak varlık kazanabilmesi için taşıması gereken unsurlar TTK m. 780 ve m. 781 hükümleri ile düzenlenmiş, m. 783 hükmüyle düzenleyen muhatap banka ile çek anlaşması yapmak ve muhatap banka nezdinde tasarruf edebileceği bir karşılık bulundurmakla yükümlü tutulmuştur.

Kanundaki geçerlilik şartlarını ve usulüne uygun çek düzenlenebilmesi için zorunlu unsurları taşıyan çek, bedeli tahsil amacıyla hamil tarafından kanuni ibraz süreleri içinde muhataba ibraz edilir. İbraz süresi içinde ibraz edilen çek, kural olarak yetkili hamile ödenmek zorundadır. Çek bedeli kısmen veya tamamen ödenmezse, çek karşılıksız kalmış olur ve buna ilişkin hukuki ve cezai yaptırımlar söz konusu olur.

Çekin karşılıksız kalmasının hukuki yaptırımı olan başvurma hakkı, hamilin sahip olduğu çeke dayalı alacak hakkını çek ile borç altına girmiş kişilerden tahsil edebilmek için sahip olduğu talep hakkıdır. Hamilin başvurma hakkını kullanabilmek için yalnızca çekin ödenmemiş olması yetmez, belirli şartların yerine getirilmesi gerekir. Bunlar başvurma hakkının maddi ve şekli koşulları olarak bilinmektedir. Başvurma hakkının maddi ve şekli koşulunu yerine getiren hamil, çekin ödenmemiş bedelini, bu bedelin faizini, yaptığı masrafları, komisyon ücretini, çek tazminatını ve bu tazminat ile karşılanamayan diğer zararlarını başvurma hakkı kapsamında talep edebilir. Başvurma hakkı kapsamında ödeme yapan başvuru borçlusu da rücu ilişkisi ile kendisinden önce gelenlere karşı başvurma hakkına sahiptir.

Kanun Koyucu başvurma hakkı için üç yıllık bir zamanaşımı süresi öngörmüştür. Başvurma hakkının hiç doğmaması, zamanaşımının geçirilmesi gibi sebeplerle başvurma hakkı ile çeke dayalı alacak talep edilemediyse, kambiyo senetlerine özgü sebeatsız zenginleşme davası, temel ilişkiye dayanılması ve karşılığın devri imkanları mevcuttur. Ayrıca kanunda yer almayan uygulamada ortaya çıkarak gelişmiş bir bedelsizlik davası vardır ki ayrı bir inceleme gerektirmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ÇEK VE BAŞVURMA HAKKI

I. GENEL OLARAK ÇEK

Çek, kimi hukukçulara göre tarihi ilk çağlara kadar uzanan, ticari ve hukuki gelişmelerle ve bankaların ortaya çıkmasıyla daha da güçlenip gelişerek kullanılan, orta çağa gelindiğinde İngiliz hükümdarların bile ödemelerini çek vasıtasıyla gerçekleştirmeyi tercih ettiği bir senettir. Günümüzde de çek, düzenleyen, mali kuruluşlar ve ülke ekonomisi açısından yararlı kabul edilmektedir. Çek, kullanımı kolay ve güvenilir bir ödeme aracı olması sebebiyle yaygın olarak kullanılmaktadır ve devletlerce de kullanımı desteklenmekte ve yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Çek kelimesinin kökeni ve etimolojisi hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre çek kelimesi Fransızca kökenlidir ve satranç anlamına gelen “e checs” kelimesinden evrilerek bugünkü halini almıştır¹. Diğer bir görüşe göre, “bill of exchequer” kelimesinden gelmektedir². Başka bir görüşe göre, kontrol etmek anlamına gelen “check” kelimesinden türetilmiştir³.

Çek olarak adlandırılmasa da çek ve çek benzeri ilişkilere ilk çağda rastlanmaktadır, ilk çağda kullanımına yönelik temel örnekler Çiçero’nun mektubunda yer almaktadır⁴. İnsanların ilk çağda dahi çek ve çek benzerlerine ihtiyaç duymasının nedeni ticari hayatta kullanılan ödeme/değişim aracı olan madeni paraları korunmak amacıyla belirli kimselere ya da merkezlere bırakma alışkanlığıdır. Bu araçlar üzerinde şahsen tevdi yerine gitmeden tasarrufla bulunmalarına olanak sağlayacak araçlara ihtiyaç duymuşlar bunun sonucunda havale senetlerini kullanmaya başlamışlardır⁵. Sonuç olarak, ihtiyaçlarına

¹ Satranç oynanan yerlerdeki benzer tabelaların resmi maliye binalarına asılarak buralardaki işlemlerde tekiye senetlerinin kullanılmasının senetlere “e checs” denmesine sebebiyet verdiği belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: **BELEN**, Mehmet Bahattin, Bankaların Çeklerle İlgili Yükümleri (Yükümler), (Danışman: Prof. Dr. Süheyl DONAY), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 18.

² İngiliz hükümdarların mal satın alırken ödemelerini maliye üzerine çektikleri senetlerle yapmaları ve bu ödeme senetlerine “bill of exchequer” adı verildiği, çek kelimesinin buradan türetildiği ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: **BELEN**, Yükümler, s. 18.

³ Bu görüş sahiplerine göre, 18. yy’da büyük kredi kurumları mevduat sahiplerine kuponlar vermişler, bu kişilere ödeme yapılması gerektiğinde ibraz edilen kuponları kontrol ederek ödemede bulunmuşlardır. Zamanla bu kuponlar modern çek haline gelmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: **BELEN**, Yükümler, s. 18.

⁴ Bazı yazarlar Çiçero’nun mektubunda havale benzeri bir talimatın bulunduğunu, bu sebeple çekin ilk olarak Roma’da görüldüğünü savunmuşlardır. **KENDİGELEN**, Abuzer, Çek Hukuku (Çek), 6. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2021, s. 7.

⁵ **KENDİGELEN**, Çek, s. 8.

karşılık çek ve benzeri araçların varlığı, bilindiği ve kullanıldığı tespitini yapmak mümkündür.

Orta Çağ'da ise çekten ziyade ödeme aracı olarak poliçe kullanımı artmıştır⁶. Ancak bu dönemde özellikle İtalya'da bir sarrafa ya da bankere tevdi edilen paralar üzerinde yazılı havale yolu ile tasarrufta bulunulması ve paranın üçüncü bir kişiye ödenmesi ya da üçüncü kişinin hesabına alacak olarak kaydedilmesi uygulamasının çek ile benzerliğinin çok yüksek olduğu ve modern anlamdaki çekin öncüsü olduğu doktrinde ifade edilmektedir⁷. İtalya'da başlayan bu uygulama başta Hollanda ve İngiltere'ye geçmiş ve 15-16. yüzyıllarda yaygın bir kullanıma sahip olmuştur⁸.

Çekin kaynağı neresi ve ne zaman olursa olsun, modern içeriğini kazanması, Avrupa'ya hatta tüm dünyaya yayılarak kullanılması ve ticari hayatın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmesi İngiliz hukukunda vücut bulmuştur; bu husus çekin tarihi konusunda genel kabul gören görüştür⁹. Orta çağda poliçenin ifa ettiği ödeme aracı olma görevini zamanla çek yerine getirmeye başlamıştır, poliçe kredi aracına dönüşmüştür ancak çek daima saf bir ödeme aracı olarak kullanılmıştır¹⁰.

Çek başlangıçta ticari teamüller ve örf ve adet hukukuna dayalı olarak gelişmiş 19. yüzyılda ise anavatanı olan İngiltere'de değil 1865 yılında Fransa'da kodifiye edilmiş, 1881 tarihli eski İsviçre Borçlar Kanunu çeke ilişkin hükümlere yer vermiş ve Fransa'yı izlemiştir¹¹. Fransa ve İsviçre'nin ardından İngiltere'de 1882 yılında çeke ilişkin hükümler içeren "Bill of Exchange Act" yürürlüğe girmiştir¹².

Çekin 19. yüzyıl sonlarında bu şekilde ülkelerin mevzuatlarında yer alması ve Avrupa'da çek kullanımına ilişkin çeşitli uygulama farklılıklarının ortaya çıkması sonucu uygulamanın tektipleştirilmesi ihtiyacı doğmuş ve 1931 yılında "Cenevre Yeknesak Kuralları" kabul edilmiş ve milli mevzuatlarda uyum süreci başlamıştır¹³.

⁶ **KENDİGELEN**, Çek, s. 9.

⁷ **KENDİGELEN**, Çek, s. 10; **BELEN**, Yükümler, s. 16.

⁸ **KENDİGELEN**, Çek, s. 10; **BELEN**, Yükümler, s. 16.

⁹ İngiltere çekin ana vatanı kabul edilmektedir. 1871 yılında günde yaklaşık 80.000 adet çekin takas işlemine konu olduğu ifade edilmektedir. **KENDİGELEN**, Çek, s. 11; **REİSOĞLU**, Seza, Çek Hukuku (Çek), Cem Web Ofset Basın Yayım, Ankara, 2011, s. 27; **POROY**, Reha/**TEKİNALP**, Ünal, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları (Kıymetli Evrak), 24. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2021, s. 311; **BELEN**, Yükümler, s. 16.

¹⁰ **KENDİGELEN**, Çek, s. 13.

¹¹ **KENDİGELEN**, Çek, s. 14; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 311; **BELEN**, Yükümler, s. 17.

¹² **KENDİGELEN**, Çek, s. 14.

¹³ **KENDİGELEN**, Çek, s. 15; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 311.

Çek tarihsel süreç boyunca genellikle poliçenin gerisinde kalmış olmasına, günümüzde de kredi kartıyla ve bankamatik kartlarla önemli bir rekabet içinde bulunmasına rağmen yaygın bir kullanım ve uygulama alanına sahiptir¹⁴.

Günümüzde klasik çek anlayışının yanı sıra elektronik çek denemeleri mevcuttur ve uygulamada Amerika'da yer bulmaya çalışmaktadır. Elektronik çek, kâğıt çeklerle birlikte yapılandırılan, geliştirilmiş yasal altyapısı ve iş süreçleriyle, benzer bütün elektronik işlemlerin verimliliğini, hızını ve güvenliğini birleştiren yeni bir ödeme aracıdır. Bu anlamda e-çek, kâğıt olmaksızın, ödemenin sayısal imza ile taahhüt edildiği bir banka ödeme aracı olarak tanımlanabilir ve ülkemizdeki günümüz teknoloji ve hukuk alt yapısı sayesinde küçük değişikliklerle uygulanabilecek niteliktedir¹⁵.

Çeke ilişkin temel kanun 2011 yılında kabul edilen ve 2012 yılında yürürlüğe giren 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunudur. Mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun çeke dair hükümleri esasa ilişkin yedi hüküm değişikliği dışında aynen korunmuş olup yürürlükteki Türk Ticaret Kanunumuzun çeke ilişkin hükümleri eski kanunun devamı niteliğindedir.

Çek, Türk Ticaret Kanunumuzun “Kıymetli Evrak” başlığını taşıyan Üçüncü Kitabının Dördüncü Kısımında ve poliçe ile bonoya ait hükümlerin akabinde düzenlenmiştir. Türk Ticaret Kanunumuzun m. 780- m. 823 hükümleri çeke ilişkin olmakla birlikte, nitelikli bir havale ilişkisi olması ve kanunun yaptığı yollamalar nedeniyle poliçeye ilişkin hükümlerin de kıyasen uygulanabilmesi mümkün olabilmektedir. Gerçekten de çek özellik taşıyan, diğer senetlerden farklılaştığı hususlar bakımından münferit olarak düzenlenmiş, diğer hususlarda kanun koyucu poliçe hükümlerine atıfta bulunmuştur¹⁶.

Mehaz İsviçre Borçlar Kanunundan farklı olarak Türk Ticaret Kanunu sistematığında çeke ilişkin hükümler kambiyo senetleri başlığı altında

¹⁴ **KENDİGELEN**, Çek, s. 18; **BELEN**, Yükümler, s. 2; Bankamatik kartlarının kullanımının artmasıyla son yıllarda Türkiye’de ve Avrupa’da çekin kullanımının azaldığı, adeta gözden düştüğü doktrinde ifade edilmektedir. Bu duruma örnek olarak İngiltere’de çekin cirosunun yasaklanması anlamına gelecek düzenlemelerin yapılması, AB ülkelerinde çeke ilişkin doktrinin durma noktasına gelmesi gösterilmektedir. **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 311; Ayrıca Avrupa’da çek ile ödemelerin kaldırılmasına, ödeme kartları ve elektronik paraların yaygınlaştırılmasına odaklanan faaliyetler gözlemlendiği doktrinde belirtilmektedir. **PULAŞLI**, Hasan, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları (Kıymetli Evrak), 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 287.

¹⁵ **DEMİRCİ**, Serdar, “Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru, Dünü ve Bugünüyle Çek (Elektronik Çek)”, Ankara Barosu Dergisi, C. 78, S. 3, 2020, Ss. 1-47, s. 34 vd.

¹⁶ **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 314; **BOZER**, Ali/**GÖLE**, Celal, Kıymetli Evrak Hukuku (Kıymetli Evrak), 10. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2021, s. 5; **YASAN**, Mustafa, Kıymetli Evrak Hukuku (Kıymetli Evrak), 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 75.

düzenlenmiştir. Bunun sonucu olarak çekin, poliçe ve bono gibi bir kambiyo senedi olduğunun kabulü gerekir¹⁷. Çekin Kanunumuzca kambiyo senedi olarak nitelendirilmesi ile kambiyo senetleri hakkındaki genel hükümler çek hakkında doğrudan uygulanır. Kambiyo senetleri poliçe, bono ve çekten ibarettir ve günümüzde yaygın bir biçimde ticari senet olarak adlandırılmaktadır¹⁸.

Türk Ticaret Kanunumuzdaki çeke ilişkin hükümlerin temelini İsviçre Borçlar Kanunu dolayısıyla da Cenevre Yeknesak Kuralları oluşturmaktadır ve Türk ticaret hayatında çek uygulaması Kıta Avrupası sistemiyle paraleldir¹⁹.

Çek uygulamasına dair ilk olarak kabul edilen özel kanun 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanundur. Çek uygulamasının bizim coğrafyamıza özgü bazı problemleri gün yüzüne çıkarmasıyla, özellikle karşılıksız çeke ilişkin daha etkili yaptırımlar öngörülmesi gerektiğinin farkına varılmasıyla Fransız modeli örnek alınarak²⁰ çeke olan güveni sağlamak, çek kullanımını teşvik etmek, çek hamillerinin korunmasını sağlamak amacıyla²¹ ilk olarak 1985 yılında Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Daha sonra 3167 sayılı Kanun'un ihtiyaçları karşılamadığı, caydırıcı olmadığı, Kanuna dayalı olarak açılan ceza davalarının sayıca fazlalığı gibi nedenlerle 3167 sayılı Kanunda 26.02.2003 tarihli ve 4814 sayılı Kanun ile özellikle karşılıksız çek keşide edenlere öngörülen hapis cezasına ilişkin köklü değişiklikler yapılmıştır²².

Hem 4814 sayılı Kanun'dan önce hem de 4814 sayılı Kanun'dan sonra defalarca değişikliğe uğrayan 3167 sayılı eÇekK yeni ceza mevzuatına uyumlu hale getirilmesi gerektiği, Kanun'a karşı eleştiri ve şikayetlerin yoğun olması,

¹⁷ **KENDİGELEN**, Çek, s. 26; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 314; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 63.

¹⁸ **REİSOĞLU**, Çek, s. 27; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 117; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 63.

¹⁹ **KENDİGELEN**, Çek, s. 27; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 4.

²⁰ **KENDİGELEN**, Çek, s. 32; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 371.

²¹ **EKŞİ**, Dağlar, 4814 Sayılı Kanun ile Değişik 3167 Sayılı Çek Hamillerinin Korunması ve Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından Karşılıksız Çek (Karşılıksız Çek), HÜİİBFD, C. 21, S. 2, 2003, Ss. 205-228, s. 207 vd; ÇekK, çekin uygulamada kaybettiği itibarının yeniden tesisini, piyasanın çeke olan güveni yeniden kazanmasını ve çekin işlevinin olağan sınırları içinde kalmasını hedeflemektedir. **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 371; **ÇATIKKAŞ**, Özgür/**DURAN**, Hüsamettin, "5941 Sayılı Çek Kanununda Bankaların Yükümlülükleri (Yükümlülükler)", Maliye ve Finans Yazıları, C. 1, S. 95, 2012, Ss. 23-58, s. 25.

²² **EKŞİ**, Karşılıksız Çek, s. 207 vd; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 371 vd.; **DEMİR**, Şamil, "5941 Sayılı Çek Kanunu'nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar (Yaptırımlar)", Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2013, Ss. 223-247, s. 232; **DİRİKKAN**, Hanife, "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun İle İcra İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi (Eleştiri)", DEÜHFD, C. 4, S. 1, 2002, Ss. 1-38, s. 2 vd.

eke itibar kazandırılması gibi temel nedenler 2009 yılının sonunda eekK’nin tüm geçici maddeleriyle yürürlükten kaldırılması sonucunu doğurmuş ve yerini 5941 sayılı yeni ek Kanunu’na bırakmıřtır²³.

5941 sayılı ek Kanunu’nda, 6782 sayılı Kanun ile çeşitli değişiklikler yapılarak genel olarak muhatap bankanın inceleme yükümlülüğü ve zen yükümlülüğü arttırılmış, bankaların daha seçici ve sorumlu davranması sağlanmak istenmiřtir²⁴.

5941 sayılı ek Kanunu’nun Amaç ve Kapsam başlığını taşıyan birinci maddesinin ilk fıkrasında “*Bu Kanunun amacı, ek defterlerinin içeriklerine, ek düzenlenmesine, kullanımına, ek hamillerinin korunmalarına ve kayıt dış ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmaya ilişkin esaslar ile çekin karşılıksız çıkması ve belirlenen diğer ykmllklere aykırılık hâllerinde ilgililer hakkında uygulanacak yaptırımları belirlemektir.*” denilmektedir.

ek Kanunu, Türk Ticaret Kanununun çeke ilişkin hükümlerini tamamlayıcı bir nitelik taşımakta ve özellikle ileri tarihli ek uygulamasına, bankaların yükümlülüklerine, çekle ilgili işlemlerin şekline ve yapılış prosedürüne, ek hukukuna özgü idari ve adli cezalara ilişkin özel hkmler²⁵ içermektedir. ek Kanunu hükümlerinin çeke ilişkin asıl kaynağı oluşturan rk Ticaret Kanununun ilgili hükümlerini tamamlayıcı niteliğe sahip olduęu²⁶ ekK m. 1/2’de “*Bu Kanunda hüküm bulunmayan hllerde genel hükümler uygulanır.*” denilerek, ayrıca ek hesaplarına ve ek defterlerine dair ekK m.

²³ **KENDİGELEN**, ek, s. 34 vd.; Yeni bir ek Kanununun kabul edilmesini gerektiren başlıca üç sebep bulunmaktadır. Bunlar, eekK ile TCK hükümlerinin uyumsuzluğu sebebiyle uygulanamaz hal alması, özellikle ceza hukuku uygulayıcılarından gelen Kanun ile ilgili şikayetlerin oldukça artmış olması ve ileri düzenleme tarihli çeklerin uygulamada baş edilemez yoğunluğa ulaşmasıdır. **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 373; **PULAşLI**, Kıymetli Evrak, s. 381; **REİSOğLU**, Seza, “Yeni ek Kanunu Ve Hukuki Sorunlar (Sorunlar)”, TBB Yeni ek Kanunu ve Hukuki Değerlendirmesi Toplantısında Yapılan Sunum, 2009, (https://www.tbb.org.tr/dosyalar/konferans_sunumlari/sr_yeni_cek_kanunu_ve_degerlendirilmesi_07012010 E. T: 28.05.2021), s. 1.

²⁴ **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 372; **ATIKKAş/DURAN**, Yükümlülükler, s. 25.

²⁵ **ERSOY**, Ayşe Nur, “5941 Sayılı ek Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler çerçevesinde çeklerde “Karşılıksızdır” İşlemine Sebebiyet Verilmesinin Cezai ve İdari Yaptırımları (Yaptırımlar)”, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Dergisi, Y. 4, S. 2019/1, Ss. 219-310, s. 279; ek hukukunun özel hukuk karakterli olması sebebiyle ek Kanununun kamu hukukuna özgü kurallarla düzenlenmesinin hukuk tekniğine uygun ve doğru bir tercih olmadığı doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir. **PULAşLI**, Kıymetli Evrak, s. 385.

²⁶ ekK kamusal nitelik taşımakta, TTK ise ilkesel nitelikte hükümlere yer veren özel hukuk karakteri ortaya koymaktadır. TTK’nın ilgili hükümleri ile birlikte ekK bütün halinde ek hukukunu meydana getirmektedir. **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 375; **BİLGİLİ**, Fatih/**DEMİRKAPI**, Ertan, Kıymetli Evrak Hukuku (Kıymetli Evrak), 7. Baskı, Dora Yayıncılık, Bursa, 2017, s. 158; ek hukukunda bir bütünlükten bahsedilemeyeceği görüşü için bkz: **PULAşLI**, Kıymetli Evrak, s. 382.

2/7’de sayılan unsurların çekte bulunmamasının aynı maddenin dokuzuncu fıkrasında çekin geçerliliğine etki etmeyeceği ifade edilerek vurgulanmıştır.

Ülkemizde oldukça yaygın olan çek uygulamasına ilişkin kanuni düzenlemeler şüphesiz yalnızca Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu değildir. TTK m. 780 vd. hükümlerinde çekin unsurlarını belirtmiş, unsurlara ilişkin hükümlerin devamında *Muhatap olma ehliyeti* kenar başlığını taşıyan m. 782’de muhatabın ancak bir banka olabileceğini belirtmek suretiyle banka terimine yer vermiştir. TTK m. 815’te “*Bu Kısımda geçen “banka”dan amaç, Bankacılık Kanununa tabi olan kuruluşlardır.*” hükmolunarak bankadan ne anlaşılması gerektiği hususunda Bankacılık Kanunu’na atıfta bulunulmuştur.

Mevzuatımızda bankanın tanımı yapılmamıştır ancak doktrinde banka, belirli bir hukuk düzeni içinde halktan mevduat toplayarak ve kredi işlemleri yaparak para ticareti yapan işletmelerdir şeklinde tanımlanmıştır²⁷.

Çek düzenlenmesi ve çek ilişkisinin devamı boyunca Türk Medeni Kanununun ehliyeteye ilişkin hükümleri uygulama alanı bulacaktır²⁸. Ayrıca çekin bir kambiyo senedi olması sebebiyle kambiyo taahhüdüne ilişkin TMK’de bulunan hükümler çek hakkında da uygulama alanı bulacaktır.

Çekin bir kambiyo senedi olması sebebiyle kambiyo taahhüdüne ilişkin Türk Borçlar Kanununda bulunan hükümler çek hakkında da uygulama alanı bulacaktır. Bazı durumlarda²⁹ temsile ilişkin hükümler, sebepsiz zenginleşmeye ilişkin hükümler, haksız fiil hükümleri, çekin nitelikli bir havale ilişkisi olması nedeniyle havaleye ilişkin hükümler, vekaletsiz iş görme hükümleri, alacağın temlik hükümleri vb. çekler hakkında da uygulanır.

6502 Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 4 tüketicinin korunması hukukunda temel ilkeleri belirlemektedir. Sözü geçen maddenin beşinci fıkrasında “*Tüketicinin yapmış olduğu işlemler nedeniyle kıymetli evrak niteliğinde sadece nama yazılı ve her bir taksit ödemesi için ayrı ayrı olacak şekilde senet düzenlenebilir. Bu fıkra hükümlerine aykırı olarak düzenlenen senetler tüketici yönünden geçersizdir.*” denilmektedir. Dolayısıyla taksitli satışlarda tüketicinin vereceği kıymetli evrakın nama yazılı olması ve her bir taksit için ayrı senet alınması gerektiği aksi halde düzenlenen senetlerin tüketici açısından geçersiz olacağı hükmolunmaktadır.

Önceden Damga Vergisi Kanunu’nda çeklerin damga vergisinden muaf olduğu belirtilmekteyken ilgili hüküm yürürlükten kaldırılarak bono ve poliçe

²⁷ **BELEN**, Yükümler, s. 4.

²⁸ Tezimizin Çek Düzenlenmesi – Ehliyet Başlığı altında bu konuda detaylı açıklamalara yer verilmiştir.

²⁹ Bu durumlar tezimizin devamı bölümlerinde detaylıca açıklanacağından sadece ismen sayılmak suretiyle belirtilmiştir.

hakkında da muafiyet öngörülmüştür³⁰. 6183 sayılı AATUHK m.41-44 hükümlerinde doğrudan çeke yer verilmiştir. *Hususi ödeme şekilleri* kenar başlığını taşıyan m. 41/2(1) çizgili çeklerle vergi borcunun ödenmesinin koşullarını belirtmektedir. Kanun'un 42. maddesi *çekle veya münakale emriyle ödemeye ait hususi hükümler*, 43. maddesi *çeklerde tanzim tarihi* kenar başlığını taşıyıp çeşitli hükümler içermektedir. *Hususi ödeme şekillerinde ödeme tarihi* kenar başlıklı m. 44 çekin tahsil dairesine verildiği gün amme alacağına ilişkin ödemenin yapılmış sayılacağını hükme bağlamaktadır.

Kanunlara ek olarak çek hukukuna ilişkin yönetmelikler ve tebliğler bulunmaktadır. TTK ve ÇekK uyarınca Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Türkiye Bankalar Birliği tarafından hazırlanıp yürürlüğe konulan bu yasal düzenlemeler *Çek Takas Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik*³¹, 2010/2 Sayılı *Çek Defterlerinin Baskı Şekline ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ*³², *Çeklerde Kerekod Uygulanmasına İlişkin Tebliğ*³³, *Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ*³⁴ olarak sayılabilir.

A) ÇEKİN TANIMI VE UNSURLARI

Tarihte kullanılan benzerlerinden ve diğer senetlerden farklarını ortaya koyabilmek için çekin tanımlanmasında fayda vardır ancak kanun koyucular genellikle çek hakkında bir tanımlama yapmaktan kaçınmışlardır³⁵. Uluslararası antlaşmalarda bile çekin tanımı yapılmamıştır³⁶. Doktrinde ise çek kavramına ilişkin tanımlamalar yapılmış, baskın görüşe göre nitelikli bir havalet kabul edilmiş, diğer görüşlerde ödeme vaadi, alacağın temliki gibi kurumlarla açıklanmaya çalışılmıştır³⁷.

Bir tanıma göre çek, bankalar tarafından bastırılan ve hesap sahibinin bankadaki çek hesabından dilediği kişilere ödeme yapmasını mümkün kılan bir kambiyo senedidir³⁸. Başka bir tanıma göre çek, kanunda kendisine özel hükümler tahsis edilmiş, üçlü bir ilişkiye sahip yazılı ve soyut bir havaletir³⁹.

³⁰ KENDİGELEN, Çek, s. 40.

³¹ R.G: 09.06.2018/30446.

³² Tebliğin adı 19.11.2016 tarihli ve 29893 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2016/6 sayılı Tebliğle "Çek Defterlerinin Baskı Şekline ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ" şeklinde değiştirilmiştir.

³³ R.G: 31.12.2016/29935/3.

³⁴ R.G: 13.04.2017/30037.

³⁵ KENDİGELEN, Çek, s. 1.

³⁶ KENDİGELEN, Çek, s. 1.

³⁷ KENDİGELEN, Çek, s. 2.

³⁸ ÇATIKKAŞ/DURAN, Yükümlülükler, s. 28.

³⁹ KENDİGELEN, Çek, s. 3; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 310; DEMİRCİ, Elektronik Çek, s. 4; ÇELİK, Beyza Nur, Karekodlu Çek, (Danışman: Prof. Dr.

Diğer bir tanıma göre çek, düzenleyenin muhataba tevdi ettiği karşılık üzerinde doğrudan tasarruf etmesine imkân sağlayan ve bu şekilde lehtara çeşitli ilişkilerden doğan bir para borcunu ifa etmesine yardımcı olan, havale esasına dayalı bir ödeme aracıdır⁴⁰.

Çekteki üçlü ilişkinin tarafları düzenleyen, muhatap banka ve hamildir. Üçlü ilişkide düzenleyen, muhataba belirli bir meblağı çekin ibrazı karşılığında ödeme ve çek hamiline bu bedeli alma yetkisi vermektedir; çifte yetkilendirme söz konusudur⁴¹. Çekte üçüncü kişiye belirli bir bedelin ödenmesi emrini içeren, muhatap bankaya yönelmiş “ödeyiniz” ibaresi bulunur⁴². Türk hukukuna göre çek, banka tarafından bastırılmış çek karnesi kullanılarak r bankaya hitaben çekilir⁴³.

Hemen belirtelim ki poliçe ve bono, “düzenlemek” terimiyle kullanılmasına karşın çek, hukukumuzda öteden beri “keşide etmek” terimiyle birlikte kullanılmıştır, çeki keşide eden kişi ise keşideci olmuştur⁴⁴. Fakat önceden kullanılan keşide etmek ve keşideci terimleri yeni TTK ve ÇekK ile yerini düzenlemek ve düzenleyen kavramlarına bırakmıştır ki bu husus doktrinde düzenleyen teriminin keşide etmek terimini karşılamaması gerekçesiyle eleştirilmektedir⁴⁵.

Bir senedin çek vasfına sahip olması için taşınması gereken unsurlar TTK m. 780/1 hükmünde sekiz bent halinde sayılmıştır. Hangi unsurların zorunlu olduğu hususunda da TTK m. 781 hükmünü dikkate almak

Gül OKUTAN NILSSON), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü, İstanbul, 2020, s. 4.

⁴⁰ **NARBAY**, Şafak, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Kıymetli Evrak Hukuku Kitabında Yapılan Düzenlemeler ve Değişiklik önerilerimiz (Tasarı)”, DEÜHFD, C. 7, S. Özel Sayı, 2005, Ss. 173-222, s. 207; **AYLI**, Ali/**YARDIMCIOĞLU**, Didem, “Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi (Düzenleme Tarihi)”, DEÜHFD, C. 16, Özel Sayı 2014, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan, 2015, Ss. 3195-3229, s. 3196.

⁴¹ **KENDİGELEN**, Çek, s. 3; Çek ile düzenleyen lehtara ve muhataba ayrı ayrı yetki vermektedir. Muhataba verilen yetki, belirli bir bedeli lehtara ödemedir; lehtara verilen yetki ise bu bedelin tahsili yetkisidir. **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 311; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 289; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 231; **BAHTİYAR**, Mehmet, Kıymetli Evrak Hukuku (Kıymetli Evrak), 17. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2019, s. 128.

⁴² **TAMER**, Ahmet, “Çek Hukuku Bakımından Muhatap Bankanın Kanuni (Asgari) Ödeme Yükümlülüğü (Ödeme Yükümlülüğü)”, Bankacılar Dergisi, S. 85, 2013, Ss. 92-111, s. 92; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Ahmet, Karşılıksız Çeke Bağlanan Sonuçlar (Karşılıksız Çek), 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 20.

⁴³ **REİSOĞLU**, Çek, s. 29; **ERİŞ**, Gönen, Uygulamalı Çek Hukuku (Çek), 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 350; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 289; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 148; **ÇATIKKAŞ/DURAN**, Yükümlülükler, s. 43.

⁴⁴ **KANDIRALI KARADAYI**, Merve, Çekte Düzenleyenin Hukuki sorumluluğu (Sorumluluk), 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 19.

⁴⁵ Keşide etmek terimi çeki diğer kambiyo senetlerinden ayırır ve çekteki üçlü ilişkiye işaret eder. Ayrıntılı bilgi için bkz: **NARBAY**, Şafak, “5941 Sayılı Çek Kanunu’nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi (Yenilikler)”, THD, S. 43, 2010, Ss. 65-98, s. 79; **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 20.

gerekecektir. TTK m. 781/1'e göre "780 inci maddede gösterilen unsurlardan birini içermeyen bir senet, ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarda yazılı hâller dışında çek sayılmaz." Başka bir deyişle, kanunda mutlak zorunlu unsurları taşımayan, alternatifi belirtilen zorunlu unsurların da alternatiflerini bulundurmayan çekler, çek sayılamayacaktır⁴⁶. Hemen belirtelim ki ÇekK'nin ikinci maddesinde de birtakım unsurlar öngörülmüş olmakla birlikte TTK'deki unsurları taşıması kaydıyla ÇekK'de sayılmış koşulları içermemesi veya bu koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez⁴⁷.

Önemle vurgulamak gerekir ki TTK m. 780 hükmünde çek, hamiline olarak da düzenlenebileceğinden çekin zorunlu unsurları arasında lehtar gösterilmemiştir, bu durum kanun koyucunun bilinçli bir tercihidir⁴⁸. Yargıtay'a göre de lehtar çekin zorunlu unsuru değildir, çekte lehtarın yazılıp yazılmaması ya da gerçek veya tüzel kişiliğinin bulunup bulunmaması çek niteliğini etkilemez. Bu durumda çekin lehtar hanesinde gerçek ya da tüzel kişiliği bulunmayan bir ismin yazılı olması çekin unsurlarını etkileyen bir husus değildir. Çek, TTK'nun 697/3. maddesine göre hamiline düzenlenmiş sayılır⁴⁹.

Şüphesiz bir senedin çek niteliğinde sayılması TTK m. 780 ve m. 781 hükümlerindeki zorunlu ve alternatifi zorunlu unsurları taşıması ve çekin geçersizliğine neden olabilecek kayıtları taşınamaması ile mümkün olur⁵⁰. Ancak çek bu unsurları taşımadan da tedavüle çıkarılabilmektedir, önemli olan çekin ödenmek üzere muhataba ibrazı sırasında zorunlu unsurları taşımasıdır⁵¹. Başka bir deyişle, çekin zorunlu unsurlarını taşıması gereken zaman, usulüne uygun olarak kanuni süresi içerisinde muhatap bankaya ibrazı anıdır.

⁴⁶ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 231.

⁴⁷ **KAYIHAN**, Şaban, Kıymetli Evrak Hukuku (Kıymetli Evrak), 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 202; **KÖLE**, Mehmet/**GÖRGÜLÜ**, Fatma, "Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları (Son Düzenlemeler)", DÜHFD, C. 21, S. 35, 2016, Ss. 79-157, s. 82.

⁴⁸ **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 143; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 207; **UZUNALLI**, Sevilay/**YILDIRIM**, Ali Haydar, Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku (Kıymetli Evrak), 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 109; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 146; **ÇATIKAŞ/DURAN**, Yükümlülükler, s. 33; **KÖLE/GÖRGÜLÜ**, Son Düzenlemeler, s. 87.

⁴⁹ T.C YARGITAY, 12. HD, E. 2015/30621, K. 2016/6619 T. 08.03.2019. (www.lexpera.com.tr, E.T: 20.09.2022.)

⁵⁰ **KÖLE/GÖRGÜLÜ**, Son Düzenlemeler, s. 86.

⁵¹ **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 152; **KÖLE/GÖRGÜLÜ**, Son Düzenlemeler, s. 88; **AYLI/YARDIMCIOĞLU**, Düzenleme Tarihi, s. 3214; Ayrıca, açık çek ve eksik çek kavramları ve bankanın ödeme yükümlülüğüne ilişkin açıklamalar için bkz: **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 288; **DOĞAN**, Özgür, Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Defileri (Defiler), (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi. Aytekin ÇELİK), KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019, s. 50 vd.

B) ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Türk Ticaret Kanununun üçüncü kitabı kıymetli evrak başlığını taşımakta ve birinci kısmında kıymetli evraka ilişkin genel hükümleri içermektedir. TTK m. 645'te kanun koyucu tarafından kıymetli evrak tanımı yapılarak kıymetli evrak kavramından ne anlaşılması gerektiği açıkça vurgulanmıştır. TTK m. 645'e göre *"Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez."*

Kıymetli evrak terimi Türk hukukuna İsviçre Hukukundan geçmiştir ve kıymetli evrakın birinci önemli unsuru senettir, ikinci unsur ise bu senedin içerdği haktır. Kıymetli evrakta bu unsurlar birbirine sıkı sıkıya bağlı olup senedin içerdği hak, senetten ayrı devredilememektedir ve senede bağlı hak ancak senet ile ileri sürülebilmektedir⁵².

Çekin kanunen emre yazılı kıymetli evrak olmasının sonucu kıymetli evraka ilişkin hükümlerin çekler hakkında da uygulanmasıdır⁵³. Çekle var olan, çeke bağlı hakların ileri sürülebilmesi için çekin ibrazı zorunludur. Çeke bağlı hakların devri için çekin zilyetliğinin devri gerekir. Hamilin muhataptan çekin ödenmesini talep edebilmesi çeki ibraz etmesine bağlıdır. Çeki ödeyecek muhatap da ancak çekin kendisine teslimi karşılığında ödeme yapar⁵⁴.

İsviçre ve Alman doktrininde çekin saf bir ödeme aracı olduğu vurgulanmakta ve çek kambiyo senedi sayılmamaktadır, dolayısıyla poliçe ve bonodan ayrı bir değerlendirmeye tabi olmaktadır⁵⁵. Türk hukukunda ise Kanun koyucu bilinçli bir şekilde ve açık bir tercih olarak çeki kambiyo senetlerinden biri olarak nitelendirmiştir⁵⁶. Bu husus çeke ilişkin hükümlerin Kanun'un dördüncü kısmında kambiyo senetleri başlığı altında poliçe ve bonoyu takiben düzenlenmesinden anlaşılmaktadır. Yine de çek, bono ve poliçeye kıyasla kambiyo senetlerinin özelliklerini daha silik bir şekilde göstermektedir⁵⁷.

⁵² PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 33; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 13 vd.; YASAN, Kıymetli Evrak, s. 29 vd; ÇATIKKAŞ/DURAN, Yükümlülükler, s. 26.

⁵³ REİSOĞLU, Çek, s. 37; YASAN, Kıymetli Evrak, s. 139; BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 145; ÇATIKKAŞ/DURAN, Yükümlülükler, s. 30.

⁵⁴ KENDİGELEN, Çek, s. 42; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 1.

⁵⁵ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 40; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 278; CAN, Hukuki Durum, s. 4; YILDIRIM, Vadeli Çek, s. 93.

⁵⁶ KENDİGELEN, Çek, s. 44; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 311; KAYIHAN, Kıymetli Evrak, s. 193; BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 143; KÖLE/GÖRGÜLÜ, Son Düzenlemeler, s. 82; IŞIK, Erdem, Çek Sözleşmesi, (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Kürşat GÖKTÜRK), (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 4; AYLI/YARDIMCIOĞLU, Düzenleme Tarihi, s. 3196.

⁵⁷ YASAN, Kıymetli Evrak, s. 139.

Çekin kambiyo senetlerinden sayılmasının sonuçlarından biri, çek bedeli için kambiyo senetlerine özgü takip yollarına başvurulabilme imkanının mevcut olmasıdır. Bir kambiyo senedi olan çekin başta tedavül kabiliyeti, soyutluk ilkesi vb. özellikleri içerdiği hakkın takibi hususunda alacaklı lehine kolaylaştırılmış ve avantajlı bir takip usulünün kabulünü gerektirmiştir⁵⁸. Belirtmek gerekir ki İİK ile öngörülmüş avantajlı takip yoluna rağmen alacaklı kambiyo senetlerine özgü takip yollarına başvurmak zorunda değildir, dilerse genel haciz ya da iflas takip yoluna başvurabilir⁵⁹.

TTK m. 785/1-a⁶⁰ hükmüne göre belirli bir kişi adına düzenlenen çek, açıkça emre kaydını taşımasa bile emre yazılı çek olarak kabul edilecektir. Bu hükümden çıkan sonuca göre çek kanunen emre yazılı bir kıymetli evraktır. Emre yazılı senet olmasının özelliği senetten doğan hakkın devri için borçlar hukukumuzda alacağın temlik hükmünün değil çek ve alonj üzerinde ciro hükümlerinin uygulanmasıdır⁶¹. Çek kanunen emre yazılı bir senet olmasına rağmen, nama veya hamiline yazılı olarak da düzenlenebilmektedir⁶². Çekler emre, nama ve hamiline düzenlenebildiğinden emre, nama, hamiline yazılı kıymetli evraka ilişkin genel hükümler, özel hüküm bulunmadığı ve uygun düştüğü ölçüde çekler hakkında da uygulanır⁶³.

Çek düzenlenmesi ilişkisi bünyesinde üçlü bir ilişkiyi barındırması sebebiyle ve hukuki yapısı itibarıyla poliçeye benzetilmektedir ancak çekte muhatabın banka olması zorunluluğu, çekte kabul müessesesinin olmaması, hamiline olarak düzenlenebilmesi, çekte vade olmaması, çekin ödenmemesi durumunda kanun koyucu tarafından hukuki ve cezai birtakım yaptırımlar öngörülmesi çeki poliçeden ayıran temel farklılıklardır⁶⁴.

Çek düzenleyen, çek anlaşması ve karşılık ilişkisi uyarınca çek hesabının bulunduğu muhatap bankaya, lehtara ya da hamile belirli bir bedeli ödeme yükümlülüğü ve yetkisi verirken hamile de çek bedelini muhataptan

⁵⁸ **HELVACI**, Mehmet, “Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları (Takip)”, İÜHFM, C. 71, S. 2, 2013, Ss. 165- 192, s. 165; **KÖLE/GÖRGÜLÜ**, Son Düzenlemeler, s. 111 vd.

⁵⁹ **HELVACI**, Takip, s. 165.

⁶⁰ TTK m. 785: (1) Çek; a) “Emre yazılı” kaydıyla veya bu kayıt olmadan belirli bir kişiye, b) “Emre yazılı değildir” kaydıyla veya buna benzer bir kayıtla belirli bir kişiye, c) Veya hamile, ödenmek üzere çekilebilir. (2) Belirli bir kişi lehine “veya hamiline” kelimelerinin veya buna benzer başka bir ibarenin eklenmesiyle düzenlenen çek, hamiline yazılı çek sayılır. (3) Kimin lehine düzenlendiği gösterilmemiş olan bir çek, hamiline yazılı çek hükmündedir.

⁶¹ **REİSOĞLU**, Çek, ss. 39; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 311; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 194.

⁶² **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 231; **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 140; **ÇATIKKAŞ/DURAN**, Yükümlülükler, s. 30.

⁶³ **KENDİGELEN**, Çek, s. 44; **REİSOĞLU**, Çek, s. 39; **ERİŞ**, Çek, s. 134.

⁶⁴ **KENDİGELEN**, Çek, s. 45; **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 140.

talep ve tahsil etme yetkisi vermektedir⁶⁵. Çek hukuki nitelik bakımından Çek Kanunu'na göre muhatabın kanuni ödeme yükümlülüğü özelliği bulunan bir havaledir⁶⁶.

Havaleye ilişkin hükümler TBK'de 555-560. maddelerde sayılmıştır. TBK m. 560/2 hükmünde çeke ilişkin hükümler açıkça saklı tutulmuştur. Ayrıca yukarıda belirtildiği üzere⁶⁷ çek düzenlenmesi ancak belirli bir paranın ödenmesi için olabilir. Klasik anlamda havalenin konusunu ise paranın ödenmesi yanında kıymetli evrak ya da misli eşya da oluşturabilir. (TBK m. 555) Bütün bunlar çekin klasik anlamda havaleden farklı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Çekin konusunun ancak belirli bir paranın ödenmesi olması dışında, havale edenin belirli bir müddet içerisinde (kabul beyanında bulunuluncaya kadar) ödeme yetkisini geri alabilmesi, çekin ödenmemesi halinde düzenleyenin sorumlu olması ve sorumlu olmayacağına dair bir kayıt koyamaması, hamilin kambiyo senetlerine özgü takip yoluna başvurabilmesi de havaleden farklılıklarını göstermektedir⁶⁸.

Çek, poliçe ve bono gibi kredi aracı değil, bir ödeme aracıdır ve uygulamada en çok tercih edilen kambiyo senedidir⁶⁹. Havale hem kredi hem ödeme aracı iken nitelikli ve özgün bir havale ilişkisi olan çek yalnız ödeme aracıdır⁷⁰. Çek bir ödeme aracı olduğundan borcun ifası amacıyla verildiği karine olarak kabul edilmektedir ki çek borcun ifası haricinde başka bir sebeple verildiyse bu hususu iddia sahibi ispatlamak zorundadır⁷¹. Kanun Koyucu çekin ödeme aracı olduğunu kabul ederek bu niteliğinin gerektirdiği, çekte vade bulunamayacağı kuralını koymuş, çekin görüldüğünde ödeneceğini emretmiş, ibraz sürelerini oldukça kısa tutmuştur⁷².

⁶⁵ **KENDİGELEN**, Çek, s. 45; **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 140; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 195; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 191; **TAMER**, Ödeme Yükümlülüğü, s. 93.

⁶⁶ **REİSOĞLU**, Çek, s. 37; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 195; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 191; **TAMER**, Ödeme Yükümlülüğü, s. 93; **AYLI/YARDIMCIOĞLU**, Düzenleme Tarihi, s. 3198.

⁶⁷ Bkz: C) Çekin Tanımı, Unsurları, Hukuki Niteliği – 2. Çekin Unsurları Başlığı altında yapılan açıklamalar.

⁶⁸ **KENDİGELEN**, Çek, s. 45; **REİSOĞLU**, Çek, s. 37; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 311; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 195.

⁶⁹ **ÇATIKKAŞ/DURAN**, Yükümlülükler, s. 24; **KÖLE/GÖRGÜLÜ**, Son Düzenlemeler, s. 82; **İŞİK**, Çek Sözleşmesi, s. 6.

⁷⁰ **REİSOĞLU**, Çek, s. 37; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 311; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 285; **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 140; **AYLI/YARDIMCIOĞLU**, Düzenleme Tarihi, s. 3199.

⁷¹ **KENDİGELEN**, Çek, s. 47; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 286; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 196.

⁷² **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 328.

Belirtmek gerekir ki çekin ödeme aracı olması niteliği neredeyse kaybolmuş gibidir. Türk uygulamasında⁷³ çek düzenlenirken düzenleme tarihi olarak fiili düzenleme tarihi değil, ileri bir tarih yazılmakta ve bu şekilde bir nevi vade yaratılmış olmaktadır⁷⁴. Bu uygulama çeki kredi aracı haline getirmektedir ancak yine de çek bir ödeme aracıdır. Kanun koyucu da bu yaygın uygulamayı kabul etmek ve özel hükümler getirmek zorunda kalmıştır. (ÇekK m. 3 ve m. 5)

Çekin ileri tarihli düzenlenmesine ve çekin ödeme aracı işlevini yitirerek adeta kredi aracı olarak görülmesine imkan veren TTK m. 795/2 ile ÇekK geçici m. 3/8 dikkate alınarak çekin İsviçre ve Alman Hukukunda olduğu gibi saf bir ödeme aracı olarak nitelendirilemeyeceği doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir⁷⁵.

Çek, genellikle temelinde bir alacak-verecek ilişkisine dayanmaktadır⁷⁶. Kural olarak, mevcut bir borç için çek düzenlenmesi borcun yenilenmesi anlamına gelmez, çekin teslimi ile asıl borç ifa edilmiş sayılmaz; çek düzenlenmesinin sebebi olan borcun ifa edilmiş sayılması için ancak çekin ödenmesi gerekir⁷⁷. Genel kuralın aksine, çek düzenlenmesinin ifa yerine yapıldığı açıkça kararlaştırılabilir, bu durumda asıl borç yenileme suretiyle sona erer ve asıl borcun yerini kambiyo borcu alır⁷⁸. Ancak çek bir ödeme aracı olduğuna ve temel ilişkiden soyut ve bağımsız niteliği gereğince, kural olarak ifa uğruna verildiğine göre, çekin ödeme amacı dışında verildiğini ve bedelsizlik iddiası ancak kesin delille ispatlanabilir⁷⁹.

Çek düzenlenmesinin ifa uğruna edim olmasının sonucu asıl borç ilişkisi ile kambiyo ilişkisinden doğan hakların yarışmasıdır⁸⁰. Çekin nama yazılı olduğu hallerde çekin lehtar ya da son yetkili hamili dilerse asıl borç ilişkisine dilerse kambiyo ilişkisine dayanır. Emre ve hamiline yazılı çeklerde

⁷³ İleri tarihli çek uygulamasına ve uygulamanın yarattığı sorunlara tezimizin ilerleyen kısımlarında detaylıca yer verilmiştir.

⁷⁴ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 232; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 153.

⁷⁵ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 279; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 210.

⁷⁶ **ÇATIKKAŞ/DURAN**, Yükümlülükler, s. 38.

⁷⁷ **KENDİGELEN**, Çek, s. 51; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 312; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 68; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 194; **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 153.

⁷⁸ **KENDİGELEN**, Çek, s. 52; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 68; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 145.

⁷⁹ **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 312; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 194; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 68; **KARAYALÇIN**, Ticari Senetler, s. 57; **ÖZTAN**, Kıymetli Evrak, s. 903 vd.; **BAHTİYAR**, Kıymetli Evrak, s. 50; **KENDİGELEN/KIRCA**, Kıymetli Evrak, s. 268; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 117; **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 27.

⁸⁰ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 69; **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 153.

ise asıl borç ilişkisine ya da kambiyo ilişkisine tercihen dayanma hakkı sadece lehtara aittir, son hamil ise ancak kambiyo ilişkisine dayanabilir⁸¹.

C) ÇEK DÜZENLENMESİ

Çek, ticaret hukuku içerisinde kıymetli evrak ve kambiyo senedi olarak nitelenmiş, kendine has özellikleri ve ticari hayatta sahip olduğu büyük önem sebebiyle Kanun Koyucu tarafından TTK’de çekte ilişkin özel hükümler içeren bir bölüm ayrılmıştır.

Çek düzenlemek için belirli ön şartları sağlamak gerekmektedir. Bu şartlar genel olarak ehliyet, çek anlaşması ve karşılık olarak sayılabilir. Ehliyet şartı kendi içerisinde doktrinde aktif ve pasif çek ehliyeti olarak ikili bir ayrım altında incelenmektedir. Çek anlaşması ise, çek hesabı açılmasına ve çek düzenlenmesine konu belirli miktar paranın bulundurulmasına ve çeki elinde bulunduran yetkili hamile bu bedelin ödenmesine ilişkin talimat ve yetkiye dair düzenleyen ve muhatap arasındaki sözleşmedir. Karşılık ise bankada bulunan çek hesabı üzerinde çek anlaşmasına dayalı olarak düzenleyenin tasarruf edebileceği bir miktar paradır.

TTK m. 783/1 hükmüne göre “*Bir çekin düzenlenmesi için, muhatabın elinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması...şarttır.*” Kanun koyucu çek düzenlenebilmesi için muhatap nezdinde bir karşılık bulunmasına zorunluluğuna hükmetmekle birlikte karşılık kavramını ne tanımlamış ne de açıklamıştır⁸². Buradan hareketle karşılık kavramı doktrinde geniş yorumlanarak muhatabın nezdindeki düzenleyenin tasarruf edebileceği bütün kıymetler karşılık olarak değerlendirilmiştir⁸³. TTK m. 783’te karşılığın bulunmasından söz edilmekle birlikte karşılığın ne zaman bulunması gerektiği belirtilmemiştir. Doktrinde karşılığın lehtara teslim anında mevcut olması gerektiği görüşü de ileri sürülmekle birlikte genel kabul gören görüşe göre, karşılığın çekin ödeme için muhataba ibraz edildiği anda mevcut olması gerekir⁸⁴. İbraz süresi içinde ödenmek üzere ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması hukuki ve cezai yaptırımlarla karşı karşıya kalınmasına sebep olur. Bu hukuki yaptırımların başında başvurma hakkının kullanılması gelmektedir.

Çek hukukunda ehliyet, çek düzenlemek suretiyle kambiyo taahhüdü altına girebilme yeteneği anlamına gelir. Doktrinde ehliyet, çekte üçlü bir ilişkinin bulunması ve ödeme şeklinin özellik arz etmesi sebebiyle aktif ve

⁸¹ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 69.

⁸² **BÜYÜKŞİSLİ**, Karşılıksız Çek, s. 17.

⁸³ **KENDİGELEN**, Çek, s. 65; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 328; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 165.

⁸⁴ **KENDİGELEN**, Çek, s. 66; **BÜYÜKŞİSLİ**, Karşılıksız Çek, s. 16; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 165.

pasif çek ehliyeti şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulmakta olup çek aracılığıyla kambiyo taahhüdünde bulunabilmek aktif çek ehliyetini, çekte muhatap olabilmek pasif çek ehliyetini ifade etmektedir⁸⁵. Ehliyetin aranacağı an çekin düzenlenip lehtara verildiği andır⁸⁶.

Karşılık muhakkak çek hesabında, üzerine çek düzenlenen hesapta bulunmalıdır. Düzenleyenin muhatap nezdinde birden fazla hesabının bulunması önemli değildir ancak bu hesaplarda çek bedelini ödeyecek miktarda bir para bulunmaktaysa ve muhataba bu paranın ödenebileceği hakkında özel bir yetki verildiyse bu husus da karşılığın bulunması anlamına gelecektir⁸⁷.

TTK m. 783 karşılık kenar başlığını taşımakta ancak karşılık kavramının yanında çek anlaşmasına ilişkin bir hükme de yer vermektedir. TTK m. 783/1'de, düzenleyenin muhatap nezdindeki karşılık üzerinde tasarrufta bulunabilmesi muhatapla düzenleyen arasında bir anlaşma bulunması şartına bağlanmıştır. Başka bir deyişle, muhatap nezdinde bir hesabın ya da karşılığın varlığı yeterli olmayıp mutlaka karşılık üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarrufta bulunulabileceğine dair bir anlaşmanın yapılması şarttır⁸⁸.

TTK açısından düzenleyen ve muhatap arasında bir çek anlaşması yapılmakta ve muhatap, düzenleyene karşı, çekin ibrazı halinde bir ödeme yükümlülüğü altına girmektedir⁸⁹. Çekin ibrazında karşılığın ve çek anlaşmasının bulunmaması durumunda çekin muhatap bankaca ödenmesi mümkün değildir, çek kullanmak isteyen kişiler öncelikle bankaya para yatırmak ve bankadan kredi almak suretiyle bir hesap açtırmak ve bu hesap üzerine çek düzenlenebilmesi için banka ile bir çek anlaşması yapmak zorundadır⁹⁰. Muhatap banka çekte yer alıyorsa bunun sebebi kambiyo ilişkisi değil, düzenleyen ile muhatap arasındaki çek anlaşmasıdır⁹¹.

⁸⁵ KENDİGELEN, Çek, s. 53.

⁸⁶ KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 57; ÖZTAN, Kıymetli Evrak, s. 903 vd.; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 68; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 244; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 147; KAYIHAN, Kıymetli Evrak, s. 201; BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 53; BAHTİYAR, Kıymetli Evrak, s. 50; KENDİGELEN/KIRCA, Kıymetli Evrak, s. 268; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 38.

⁸⁷ KENDİGELEN, Çek, s. 68; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 17; BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 165.

⁸⁸ KENDİGELEN, Çek, s. 69; ERİŞ, Çek, s. 113; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 332; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 304; IŞIK, Çek Sözleşmesi, s. 15.

⁸⁹ REİSOĞLU, Çek, s. 37.

⁹⁰ ERİŞ, Çek, s. 113.

⁹¹ YASAN, Kıymetli Evrak, s. 141; ÖZSOY, Sorumluluk, s. 11; Kanun Koyucunun düzenleyen ile muhatap arasındaki ilişkiyi özel olarak düzenlemesi sebebiyle çek hukuku ikili ayrıma tabi tutulabilmekte ve kambiyo ilişkisi dışındaki muhatap ile düzenleyen ilişkisi “iç çek hukuku” olarak, kambiyo ilişkisi “dış çek hukuku” olarak adlandırılmaktadır. KAYIHAN, Kıymetli Evrak, s. 198.

Çek anlaşmasının varlığı öyle önemlidir ve bu durum kendisini çekin ödenmesi sırasında göstermektedir ki örneğin hesapta karşılık bulunmasına rağmen çek anlaşması olmaması nedeniyle banka hamile ödeme yapmazsa bankanın ne düzenleyene karşı kusur sorumluluğu ne de hamile karşı ödeme yükümlülüğü doğmuş olur⁹².

Amaca uygun bir şekilde çek düzenlenebilmesi için düzenleyen ile muhatap arasında bir çek anlaşmasının ve muhatap üzerinde tasarruf edilebilecek bir karşılığın bulunması TTK m. 783 hükmü uyarınca zorunlu ise de çek anlaşmasının ve/veya karşılığın bulunmaması TTK m. 780'de zorunlu olarak sayılan unsurları içeren çekin geçerliliğine etki etmeyecektir⁹³. Çek düzenlenebilmesi için öngörülen çek anlaşması ve karşılık çekin geçerliliği ile ilgili değil, çekin ödenmesi ile ilgilidir⁹⁴.

Doktrinde önceleri çek anlaşmasının hukuki niteliği oldukça tartışmalı⁹⁵ olmakla birlikte günümüzde hakim olan görüşe göre, çek anlaşması iki tarafa borç yükleyen, vekalet sözleşmesine benzer, kendine özgü isimsiz bir sözleşmedir⁹⁶.

II. ÇEKİN İBRAZİ

A) KAVRAM

İbraz, kambiyo hukukunda senedin, yetkili hamil tarafından ödenmek üzere kambiyo borçlusuna teslimidir⁹⁷. Bu tanımdan hareketle, çekte ibraz,

⁹² Ancak bu durumda karşılıksız çekin söz konusu olduğu unutulmamalıdır. **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 305; **CAN**, Hukuki Durum, s. 3; **TEKİL**, Müge, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki sorumluluğu (Sorumluluk), 1. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 26; **IŞIK**, Çek Sözleşmesi, s. 15.

⁹³ **KENDİGELEN**, Çek, s. 85; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 327.

⁹⁴ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 341.

⁹⁵ Çek anlaşmasının hukuki niteliği doktrinde temsil, alacağın temliki, hizmet, vekalet, iş görme sözleşmesi, üçüncü kişi yararına sözleşme gibi hukuk kurumlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca doğrudan koşulları düzenlenmemekle birlikte TTK çek anlaşmasının bulunması gerekliliğini belirten hükmün varlığı sebebiyle isimsiz bir sözleşme sayılamayacağını ileri süren yazarlar da vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz: **ÖZTAN**, Kıymetli Evrak, s. 1093 vd; **KARAYALÇIN**, Ticari Senetler, s. 281; **DOMANIÇ**, Hayri, Karşılıksız Çek, Arpaz Matbaacılık, İstanbul, 1983, s. 3; **ERİŞ**, Çek, s. 114; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 201; **ÖZSOY**, Sorumluluk, s. 15 vd.

⁹⁶ **KENDİGELEN**, Çek, s. 82; **DOMANIÇ**, Hayri, Karşılıksız Çek, s. 3; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 332; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 306; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 341; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 201; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 169; **ÖZSOY**, Sorumluluk, s. 22; **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 57; **IŞIK**, Çek Sözleşmesi, s. 20.

⁹⁷ **EYİLİK**, İsmail, Çekte Başvurma Hakkı (Başvurma), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Birgül SOPACI ÖZTUNA), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017, s. 17.

ödenmek üzere yetkili hamil tarafından muhataba teslimidir⁹⁸. Çek bir ibraz senedidir ve çeki ibraz zorunluluğu bulunmaktadır⁹⁹. Şöyle ki çek hukuken aranılacak bir alacak içerdiğinden ve bu itibarla bankaya götürülmesi gerektiğinden ibraz işlemi, çekin muhatap bankaya götürülmesi ve hamilin ödeme için talepte bulunması suretiyle yapılır¹⁰⁰. Çekte hamil, çek bedelinin ödenmesini talep edebilmek için çeki ibraz edecek, muhatap banka da ödemeyi yapabilmek için çekin ibrazını bekleyecektir¹⁰¹. Çek hamili ve çek bedelini ödeyecek muhatap banka sadece çekin ibrazı anında karşı karşıya gelirler¹⁰².

Çekte poliçe ve bonoda olduğu gibi teknik anlamda bir vade bulunmaz, çekteki yegâne vadenin olsa olsa görüldüğünde vade olabileceği ileri sürülebilir¹⁰³; çek bir kredi aracı olarak değil ödeme aracı olarak düzenlendiğinden ibrazında yetkili hamile ödenmesi gerekmektedir¹⁰⁴.

Çekin ibrazının geçerli olabilmesi ve çekin ödenebilmesi için çekin ödeme yerinde muhataba ibrazı gerekmektedir. Başka bir deyişle, çekin muhataba ibraz yeri, kural olarak ödeme yeridir¹⁰⁵.

Çekin ibrazı asıl olarak çek hesabının bulunduğu şubeye ibrazdır ancak çek muhatapın başka şubesine de ibraz edilebilir ve bu ibraz da muhatap bankaya ibraz olarak kabul edilir¹⁰⁶. Ancak çekin muhatap banka dışında bir bankaya ibrazı hukuk tekniği bakımından muhataba ibraz anlamına gelmez¹⁰⁷.

Kural olarak çek, ödeme için muhatap bankaya ibraz edilmelidir ancak çekin muhatap banka dışındaki bir bankaya ödenmek üzere teslimi mümkündür. Bilinmelidir ki çekin muhatap banka dışında bir bankaya ibrazı hukuk tekniği bakımından muhataba ibraz anlamına gelmeyip böyle bir çek takas işlemine konu olur ve tahsil için ibraz niteliğindedir¹⁰⁸. Başka bir deyişle,

⁹⁸ Doktrinde çekin ibrazına ilişkin başka bir tanıma göre ibraz, çekin ödenmesi için bankaya sunulması ve çekin ödenmesi talebidir. **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 321.

⁹⁹ **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 181.

¹⁰⁰ **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 321.

¹⁰¹ **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 153.

¹⁰² **CAN**, Hukuki Durum, s. 3.

¹⁰³ **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 208.

¹⁰⁴ **KENDİGELEN**, Çek, s. 260; **ERİŞ**, Çek, s. 211; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 321; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 336; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 370; **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 151; **ÇATIKKAŞ/DURAN**, Yükümlülükler, s. 33; **HELVACI**, Takip, s. 175.

¹⁰⁵ **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 182.

¹⁰⁶ **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 104.

¹⁰⁷ **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 322; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 428; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 391; **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 154; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 182.

¹⁰⁸ **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 322; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 428; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 391; **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 154; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 182.

hamilin çeki muhatap bankadan başka bir bankaya tahsil amacıyla ciro etmesi halinde diğer banka yetkili hamil sıfatını haiz olup takas odasına ibrazı yetkili hamil olan bu banka yapmaktadır¹⁰⁹. Yargıtay da bu şekilde çeki elinde bulunduran ve takas odasına çeki ibraz eden bankayı yetkili hamil kabul etmektedir¹¹⁰. Hamilin tahsil amacıyla çeki takas odasına ibrazı, çeki tahsil ile yetkilendirilen banka için emek ve zaman tasarrufu sağlar¹¹¹. Bu şekilde gerçekleşen takas işlemi sonucunda takas odasının çekin ödenmediğini tespit eden kaydı ile çek hamili başvurma hakkını kullanabilir¹¹².

Çekin kullanılması ve gelişiminde olduğu gibi takas odalarının ortaya çıkıp yaygınlaşması da İngiltere’de olmuştur. 18. yy’da İngiliz bankalarının önemli memurları, tahsildarlar taşıdıkları çekleri kahvehanelerde toplanıp kendi aralarında takas etmeye başlamışlar, durumun faydalı olduğunu tespit edince bugünkü anlamıyla takas odalarını kurmuşlardır¹¹³. Ülkemizde ise ilk çek takas işlemleri Osmanlı Bankası nezdinde yürütülmeye başlanmış, Merkez Bankasının kurulması ile takas faaliyetleri Merkez Bankası nezdinde gerçekleştirilmiştir¹¹⁴.

Doktrinde çekin görüldüğünde ödeneceği kuralı olarak ifade edilen, çekin ibraz edildiği anda ödenmesi gerektiğini emreden muacceliyet¹¹⁵ kenar başlığını taşıyan TTK m. 795 hükmüne göre “Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir.” Buna göre çekten kaynaklanan talep hakkı çekin ödenmek üzere ibrazı ile muaccel olur, çekin görüldüğünde ödeneceği kuralına aykırı her türlü kayıt ve anlaşma geçersiz olup herhangi bir sonuç doğurmaz¹¹⁶. TTK m. 795 hükmüyle Kanun Koyucu çek ile poliçe arasında bir fark yaratmış, çekin ödeme aracı niteliğini göz önünde bulundurmuş ve hamil-düzenleyen menfaatler dengesi arasında bir

¹⁰⁹ PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 428.

¹¹⁰ “...çeki beyaz ciro ile devralan alacaklı T. Vakıflar Bankası T.A.O. Güzelyalı Şubesi tarafından, muhatap Türkiye Finansbank adına vekâleten çekin arka yüzüne ibraz tarihini de içeren karşılıksızdır kaydı yazılıp yetkilisince imzalanması suretiyle, 5941 sayılı Çek Kanunu’nun 8. maddesinin 3 ve 4. fıkrası ile Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliği’nin 14. maddesi kapsamında çekin bankalararası takas odaları aracılığı ile elektronik ortamda muhatap bankaya ibraz edildiği anlaşılmaktadır. Şu hâle göre çekin 5941 sayılı Çek Kanunu’nun 8. maddesinin 3. maddesi göndermesi ile TTK’nın 798. maddesi hükmü uyarınca takas odasına ödeme için ibraz eden alacaklı bankanın yetkili hamil olduğunun kabulü gerekir...”, T.C YARGITAY, HGK, E. 2017/337, K. 2019/1176, T. 12.11.2019. (E.T: 20.09.2022, www. lexpera.com.tr)

¹¹¹ UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 107.

¹¹² PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 428.

¹¹³ DEMİRCİ, Elektronik Çek, s. 28.

¹¹⁴ DEMİRCİ, Elektronik Çek, s. 28.

¹¹⁵ Doktrinde muacceliyet kenar başlığının “Çekin ibrazında Ödenmesi” şeklinde değiştirilmesi gerektiği çünkü muacceliyetin vadeyi ifade ettiği oysa çekte vade olamayacağına ilişkin eleştiriler için bkz: NARBAY, Tasarı, s. 208, 209.

¹¹⁶ KENDİGELEN, Çek, s. 261; ERİŞ, Çek, s. 211; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 321; YASAN, Kıymetli Evrak, s. 151; ÇÖL, Hüseyin Cem, “İleri Tarihli Çeke İlişkin Sorunlar (İleri Tarihli Çek)”, AÜHFD, C. 53, S. 1, 2004, Ss. 195-220, s. 195; YILDIRIM, Vadeli Çek, s. 94.

değerlendirme yaparak hamilin menfaatinin düzenleyenin menfaatine üstün tutmuştur¹¹⁷. Bu anlamda hükümdeki “ödenir” ibaresi çek bedelinin muhatap tarafından hamile ödenmesi hususunda bir zorunluluğu ifade etmektedir ki bu zorunluluk çekin kanuni ibraz süresi ile sınırlıdır¹¹⁸.

Genel kuralın aksine eski zamanlardan beri Kıta Avrupası ülkelerinden farklı olarak çek ülkemizde ödeme aracı olarak değil, kredi aracı olarak benimsenmiş, çekin üzerine fiili düzenleme tarihi haricinde farklı bir tarihin de yazılabilmesi sebebiyle uygulamada çekin üzerine ileri bir düzenleme tarihi yazılması ve vade yaratılması yaygınlaşmıştır¹¹⁹. Olağan olarak borcun ileri bir tarihte ödeneceği durumlarda borçlu tarafından alacaklıya bono verilir ancak uygulamada böyle durumlarda bono yerine yaygın olarak ileri tarihli çek düzenlenerek verilmektedir¹²⁰. Uygulamada bu kadar yaygın bir şekilde bono yerine ileri tarihli çek düzenlenmesinin sebepleri, çekin bu sayede kredi aracı olarak kullanılabilmesi, düzenleyenin çekle ilgili ağır yaptırımlara tabi olması, muhatabın banka olması, vergi muafiyeti, teminat aracı olarak kullanabilmesi ve zorunlu durumlarda ibraz süresinin kısalmasının engellenmesi olarak sayılabilmektedir¹²¹.

Düzenleyenin çek üzerine gerçek düzenleme tarihinden başka bir tarihi yazması ve lehtarın çeki bu tarihle kabul etmesi taraflar arasında bir centilmenlik anlaşması olarak görülmektedir¹²². Centilmenlik anlaşması ile düzenleyenin amacı lehtarın çekten dolayı sahip olduğu talep hakkını çekin üzerinde yazılı tarihe kadar ileri sürmesini önlemek, lehtarın amacı da düzenleyeni çek üzerinde yazılı düzenleme tarihine dek ve çek bedeli kadar kredilendirmektir¹²³.

İleri tarihli çek uygulamasının TTK ve ÇekK arasında çelişki oluşturması, yaygın uygulama sebebiyle ÇekK hükümlerinin sürekli değiştirilmesi piyasada çeki olan güveni sarsmakta ve ÇekK ile amaçlanan güvenin tesisine de engel olmaktadır zira kötünietli kişilere kolaylık sağlamakta, karşılıksız çek sorununu kronikleştirmektedir ve uygulama doktrinde ağır olarak eleştirilmektedir¹²⁴. Eleştiriler ileri düzenleme tarihli

¹¹⁷ **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 321.

¹¹⁸ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 370 vd.

¹¹⁹ **KENDİGELEN**, Çek, s. 263; **ÇATIKKAŞ/DURAN**, Yükümlülükler, s. 29; **ÇÖL**, İleri Tarihli Çek, s. 196; **AYLI/YARDIMCIOĞLU**, Düzenleme Tarihi, s. 3214.

¹²⁰ **ÇÖL**, İleri Tarihli Çek, s. 197; **KÖLE/GÖRGÜLÜ**, Son Düzenlemeler, s. 110.

¹²¹ **ÇÖL**, İleri Tarihli Çek, s. 200; **CAN**, Hukuki Durum, s. 2.

¹²² **ÇÖL**, İleri Tarihli Çek, s. 195; **TANDOĞAN**, Haluk, Sonraki Tarihli Çekler ve Ticaret Kanunu ile 3167 Sayılı Kanun Açısından Ortaya Çıkardıkları Sorunlar (Sonraki Tarihli Çekler), 2. Baskı, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara, 1986, s. 78; **DOĞAN**, Defiler, s. 51.

¹²³ **YILDIRIM**, Vadeli Çek, s. 99.

¹²⁴ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 339; **DEMİR**, Yaptırımlar, s. 244; **DİRİKKAN**, Eleştiri, s. 18.

çeklerle ilgili Kanun Koyucu tarafından yapılan düzenlemelerin yaygın uygulamanın önüne geçmediği, hatta ileri düzenleme tarihli çek kullanımını teşvik ettiği, düzenleyenlerin ileri tarihli çek düzenleme niyetlerini pekiştirdiği hususlarında toplanmaktadır¹²⁵.

Ne yazık ki ileri tarihli çek, hukuk teorisinde yarattığı çelişkilere rağmen ticari ihtiyaçların bir ürünü olup piyasadaki kaynak ve sermaye azlığına yine piyasanın kendisinin bulduğu bir çözümdür, hatta Türk ekonomisinin Türk lirasından çok ileri tarihli çeker dayandığı ileri sürülmüştür¹²⁶. Bu sebeple ileri tarihli çek uygulaması Kanun Koyucu tarafından çözülebilecekse, adımlar atılırken yine piyasa dikkate alınmalı, bulunan çözümler piyasanın çözümleriyle örtüşmeli ve onları pekiştirici nitelikte olmalıdır¹²⁷. Bu açıdan çekin saf ödeme aracı niteliğine tekrar kavuşabilmesi, bononun kredi aracı olarak daha da yaygınlaşması ancak ileri tarihli çek uygulamasının sona ermesi ve ileri tarihli çeklerin yerine geçebilecek başka hukuki imkanların yaygınlaşması ile mümkün olacaktır¹²⁸.

İleri tarihli çek, gerçekte düzenlendiği günden daha ileri bir tarih taşıyan, gerçeğe aykırı düzenleme tarihli çekleri ifade eder ve bu tür çekler hakkında doktrinde ileri düzenleme tarihli çek, sonraki tarihli çek, postdate çek, vadeli çek terimleri de kullanılmaktadır¹²⁹. TTK’de ileri tarihli çek düzenlenmesini açıkça ifade eden bir kural yoktur. Ancak bu uygulamayı örtülü olarak kabul eden TTK m. 795/2 hükmüne göre, ileri tarihli çek uygulaması mümkün olmaktadır¹³⁰. TTK m. 795/2’ye göre “*Düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir.*” Bir çekin düzenleme gününden önce ibraz edilebilmesi, üzerinde gerçek düzenleme tarihinden ileri bir tarihin bulunması ile mümkün olur. Ayrıca Kanun Koyucu uygulamada yaygın bu durumu ÇekK ile açıkça hükme bağlamıştır. Anılan TTK ve ÇekK hükümleri ile çekin görüldüğünde ödeneceğine dair ana ilkeden sapılmıştır¹³¹.

ÇekK g. m. 3/5’e göre “*31/12/2023 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.*” Kanun koyucu da 2023 yılının sonuna kadar çekin üzerinde yazılı

¹²⁵ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 338.

¹²⁶ **ÇÖL**, İleri Tarihli Çek, s. 212.

¹²⁷ **ÇÖL**, İleri Tarihli Çek, s. 215.

¹²⁸ **ÇÖL**, İleri Tarihli Çek, s. 215.

¹²⁹ **ÇÖL**, İleri Tarihli Çek, s. 195; Ayrıca her ne kadar uygulamada yaygın olmasa da TTK m. 795 hükmü ile geri düzenleme tarihli çekler de geçerli olarak düzenlenebilecektir. Bu tür çeklerle amaçlanan ibraz süresini kısaltmak ve hamili süratle ibrazla zorlamaktır. **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 324; İleri ve önceki tarihli çeklerle ilgili diğer açıklamalar için bkz: **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 258; **KÖLE/GÖRGÜLÜ**, Son Düzenlemeler, s. 109; **AYLI/YARDIMCIOĞLU**, Düzenleme Tarihi, s. 3214.

¹³⁰ **ÇÖL**, İleri Tarihli Çek, s. 196; **KÖLE/GÖRGÜLÜ**, Son Düzenlemeler, s. 109.

¹³¹ **YILDIRIM**, Vadeli Çek, s. 94.

ileri düzenleme tarihine itibar etmekte ve bu tarihten önce yapılan ödeme için ibrazın hiçbir sonuç doğurmayacağını hükme bağlamaktadır. Buna göre, ileri tarihli çekler bakımından üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibraz edilenler için, ÇekK g.m. 3/5'ten anlaşılan “geçerli bir ibrazın bulunması ve bu ibrazın kanunda öngörülen ibraz süresi içerisinde gerçekleşmesi” koşulları mevcut olmadığından, bankanın kanuni ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Böyle bir durumda banka, çeki hamile iade ederek, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre hesap edilecek kanuni ibraz süresi içerisinde çekin yeniden (tekrar) kendisine ibraz edilmesini bekleyecektir. Ancak bu uygulama, 31/12/2023 tarihine kadar devam edecektir. Bu tarihten sonra bu istisnai uygulama ortadan kalkacak ve yukarıda bahsedilen şekilde TTK. m.795 hükmü, çek görüldüğünde ödenir kuralı, yeniden uygulama alanı bulacaktır¹³².

İleri tarihli çek uygulamasını düzenleyen ve ibraz ile ilgili bir başka hüküm ÇekK m. 3/8'e göre “Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının Türk Ticaret Kanununun 707 nci maddesi uyarınca kısmen veya tamamen ödenmemiş olması hâlinde, bu çekle ilgili olarak hukukî takip yapılamaz. İleri düzenleme tarihli çekle ilgili olarak hukukî takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır.” İleri düzenleme tarihli çeki dayalı hukuki takip yapılabilmesinin şartları çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibrazı ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulmasıdır¹³³.

Son zamanlarda çekin ibrazı kavramıyla ilgili tartışma yaratan başka bir konu Covid-19 pandemisi olmuştur. Dünyayı ve ülkemizi süratle etkisi altına alan ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak kabul edilen Covid-19 hastalığı resmi kayıtlara göre ülkemize 2020 yılının Mart ayında girmiştir. Hastalığın ülkemize girişi ve yayılması riskinin akabinde hukukumuzda yargı alanında hak kayıplarının önüne geçmek amacıyla 26.03.2020 tarihinde 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un¹³⁴ geçici birinci maddesi uyarınca ibraz ve zamanaşımı süreleri 13.03.2020 tarihinden 30.04.2020 tarihine kadar durdurulmuştur. Cumhurbaşkanına ise hastalığın devamı halinde durma süresini altı ayı geçmemek üzere uzatma yetkisi verilmiştir¹³⁵. Nitekim salgının devam ettiği gerekçeleriyle 7226 sayılı Kanun

¹³² TAMER, Ödeme Yükümlülüğü, s. 97; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 388; YASAN, Kıymetli Evrak, s. 155; KAYIHAN, Kıymetli Evrak, s. 209; ÇATIKKAŞ/DURAN, Yükümlülükler, s. 29.

¹³³ KENDİGELEN, Çek, s. 267; YASAN, Kıymetli Evrak, s. 155.

¹³⁴ 7226 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 26.03.2020, 31080 sayılı mükerrer RG.

¹³⁵ SÖKMEN, Reşit, Çekte Zamanaşımı (Zamanaşımı), 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 106; AYDOĞDU, Murat/ YAĞCIOĞLU, Ali Haydar, Kovid-19 Salgınının Borç İlişkilerine ve Yargılamaya Etkileri, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 129; SARIKAYA, Sinan/SARIKAYA, Merve, “7226 Sayılı Kanun Geçici Madde 1'in Çek İbraz

g. m. 1'e dayalı olarak duran ve uzayan süreler 30.04.2020 tarihinde 15.06.2020 tarihine kadar tekrar uzatılmıştır¹³⁶. Pandeminin etkisi sebebiyle devletçe önlem almak maksadıyla getirilen hukuki düzenlemelerin ibraz sürelerine etkisi ise doktrinde tartışma konusu olmuştur ve farklı görüşler ortaya atılmıştır¹³⁷.

Doktrindeki bir görüşe göre, 7226 sayılı Kanun g. m. 1 hükmü sadece yargı alanındaki hak kayıplarının önlenmesini amaçladığından çekte ibraz sürelerini kapsamaz, hüküm usul hukukundaki süreler için getirilmiştir ve bu hükümle çekteki ibraz sürelerinin durması mümkün değildir, hüküm dar yorumlanmalı ve dar yoruma göre karar verilmelidir¹³⁸.

Katıldığımız doktrindeki diğer görüşe göre ise, 7226 sayılı Kanun g. m. 1 hükmünde özel hukuktaki bir hakkın doğumu, kullanılması ve sona ermesine ilişkin usul hukukuna ve maddi hukuka ait tüm sürelerden bahsedilmektedir ve çekte ibraz süresi de maddi hukuka ait hak düşürücü süre olduğundan çekte ibraz süreleri de mevzubahis tarihler arasında duracaktır. Ancak g. m. 1 çekin ibrazına hukuki bir engel olarak değerlendirilmemelidir, çeki Covid-19 pandemisine rağmen ibraz edebilecek hamil ibrazı gerçekleştirecek ve ödeme yapabilecektir. Ancak çeki ibraz edemeyecek durumda olan hamil için anılan sürelerde ibraz durdurulduğundan hamil muhatap bankaya çeki ibraz etmeyecek ve muhatabın işlemeyen ibraz süresi içinde ödeme yükümlülüğü bulunmayacaktır¹³⁹.

Sürelerine Etkisi (7226 Sayılı Kanun)", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 1, 2021, Ss. 243-266, s. 244.

¹³⁶ **SARIKAYA/SARIKAYA**, 7226 Sayılı Kanun, s. 244; 2480 sayılı Yargı Alanındaki Hak Kayıplarının Önlenmesi Amacıyla Getirilen Durma Sürelerinin Uzatılmasına Dair Karar, 30.04.2020, 31114 Sayılı RG.

¹³⁷ **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 110.

¹³⁸ **ÜNAL**, Mücahit, Koronavirüs Salgını Sebebiyle Çıkarılan 7226 Sayılı Kanun'un Çek'e İlişkin Düzenlemesinin Çekin İbrazına ve Çekle İlgili Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme Suçuna Etkisinin Değerlendirilmesi, 2020, (<https://mucahitunal.com/koronavirus-covid-19-salgini-sebebiyle-cikarilan-7226-sayili-kanunun-ceke-iliskin-duzenlemesinin-cek-in-ibrazina-ve-cek-le-ilgili-karsiliksizdir-islemine-sebebiyet-verme-sucuna-etki/>, E.T: 08.06.2022); **AYDIN**, Alihan, "COVID-19 Salgını ve 7226 Sayılı Kanunun Geçici 1. Maddesi Çekten Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğun Şartlarını Değiştirmiş midir?", 2020, (<https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-ve-7226-sayili-kanunun-gecici-1-maddesi-cekten-kaynaklanan-hukuki-sorumlulugun-sartlarini-degistirmis-midir/>, E.T: 08.06.2022); **YILMAZ**, Asuman, "Covid-19 Salgın Hastalığı Nedeniyle Alınan Tedbirlerin Çekin İbraz Sürelerine Etkisi (Covid-19)", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Covid-19 Hukuk Özel Sayısı, S. 38, 2020, Ss. 20-33, s. 25; **SARIKAYA/SARIKAYA**, 7226 Sayılı Kanun, s. 251.

¹³⁹ **SÖKMEN**, Zamanaşımı, s. 109; **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 111 vd.; **PASLI**, Ali, "COVID-19 Salgınının Çek Hukukuna Etkisi: Güncel Koşullar Süreken Çek İbrazı Mümkün müdür?", (<http://www.ticaretkanunu.net/ali-pasli-covid-19-salgininin-cek-hukukuna-etkisi-guncel-kosullarsureken-cek-ibraz-i-mumkun-mudur/>, E.T: 12.04.2020); **DURAL**, H. Ali, "COVID-19 Salgını Nedeniyle Yürürlüğe Giren 7226 Sayılı Kanun'un Geçici 1. Maddesinin Çek Açısından Sonuçları", (<https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini->

B) İBRAZ SÜRELERİ

Çek hukukunda ibraz sürelerini TTK m.796 hükmü¹⁴⁰ düzenlemektedir, çekte bono ve poliçeden farklı olarak vade değil, ibraz süreleri vardır¹⁴¹. Buna göre, çekte ibraz süreleri ödeme yerinin düzenleme yeriyle aynı veya düzenleme yerinden farklı olması ihtimalleri dikkate alınarak ayrı ayrı düzenlenmiştir. Kural olarak, eğer çek düzenlendiği yerde ödenecekse on gün, düzenlendiği yerden farklı bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhataba ibraz edilmelidir. TTK m.796/2'ye göre de düzenleme yeri ve ödeme yerinin farklı kıtalarda olması halinde ise ibraz süresi üç aydır. Düzenleme yeri ve ödeme yerinin birbirlerine göre belirlenecek ibraz süreleri, çekte yazılı düzenleme tarihinin ertesi günü başlayacaktır. İbraz süreleri ile ilgili olması gereken hukuk bakımından bir değerlendirme yapacak olursak tüm Türkiye için tek bir ibraz süresinin belirlenmesi gerekmektedir, ancak yürürlükteki hukuk bakımından ise yer tespitinde olası karışıklıkları önlemek ve yeknesaklığı sağlamak amacıyla il sınırları dikkate alınarak belirleme yapılmalıdır¹⁴².

Çek için belirlenen ibraz süreleri hak düşürücü sürelerdir¹⁴³. Uyuşmazlık meydana geldiğinde çekin ibraz sürelerinin geçirildiği her zaman ileri sürülebilir, hakim ya da icra müdürü tarafından da resen nazara alınabilir. Çekin ibraz sürelerini düzenleyen kurallar emredicidir, bu süreler tarafların anlaşması ile uzatılıp kısaltılamaz, değiştirilemez¹⁴⁴.

İbraz süreleri hak düşürücü niteliğe sahip olduğu için sürelerin geçirilmesinin bazı sonuçları vardır. İbraz süresinin geçirilmesinin en önemli sonucu hamilin düzenleyen dahil bütün borçlulara karşı çek hukukuna dayalı

nedeniyle-7226- sayılı- kanunincele-acısından-sonuçları/, E.T: 25.04.2020); **SARIKAYA/SARIKAYA**, 7226 Sayılı Kanun, s. 250 vd.

¹⁴⁰ TTK m. 796: “Bir çek, düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhataba ibraz edilmelidir. (2) Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenen çek, düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve aynı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir. Bu bakımdan, bir Avrupa ülkesinde düzenlenip de Akdenize sahili bulunan bir ülkede ödenecek olan ve aynı şekilde Akdenize sahili olan bir ülkede düzenlenip bir Avrupa ülkesinde ödenmesi gereken çekler aynı kıtada düzenlenmiş ve ödenmesi şart kılınmış sayılır. (3) **Birinci ve ikinci fıkralarda yazılı süreler, çekte yazılı olan düzenlenme tarihinin ertesi günü başlar.**” eTTK yürürlükteyken ibraz sürelerinin hesaplanması doktrinde tartışmalı bir konuydu. Tartışma eTTK’nin sürelerin hesaplanmasına ilişkin iki farklı hüküm içermesinden kaynaklanmaktaydı. eTTK m. 708/4’te ibraz sürelerinin çekte düzenleme günü olarak gösterilen tarihten itibaren işleyeceğine hükmedilmişken eTTK m. 729’da kanunun çeke ilişkin kısmında gösterilen sürelerin hesabında sürelerin başladığı günün sayılmayacağı hükme bağlanmıştı. Kanun Koyucu bu konuya ilişkin derin tartışmayı TTK m. 796/3’te açıkça ibraz sürelerinin düzenleme tarihinin ertesi günü başlayacağını hükme bağlayarak sonlandırmıştır. (**KENDİGELEN**, Çek, s. 287; **ERİŞ**, Çek, s. 216.)

¹⁴¹ **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 101.

¹⁴² **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 102.

¹⁴³ **KENDİGELEN**, Çek, s. 289; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 44; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 382.

¹⁴⁴ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 350.

başvurma hakkını kaybetmesidir, ayrıca ÇekK ile öngörülen cezai yaptırımların uygulanması da ibraz sürelerinin geçirilmemiş olmasına bağlıdır¹⁴⁵. Yargıtay da ibraz süresinin geçirilmesinin ya da çekin süresinde ibrazına rağmen bunun tespit edilmemesinin başvurma hakkının mutlak suretle kaybına neden olacağına ilişkin kararlar vermektedir¹⁴⁶.

Muhatap banka ibraz süreleri geçtikten sonra ibraz edilen bir çeki eğer çekten cayılmamışsa ödeyip ödememe konusunda bir serbestiye sahiptir ki düzenleyen ödeme talimatı vermiş olsa bile ödeme yapmayabilir¹⁴⁷. İbraz süresi geçtikten sonra çek ibraz edilir ve muhatap serbestisine dayanarak çeki öderse ibraz süresi içinde olduğu gibi bedeli hesaptan düşme imkanı vardır ancak çeki ödemezse ne düzenleyene ne de hamile karşı sorumlu olmaktadır¹⁴⁸.

TTK m. 799'a göre "*Çekten cayma ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade eder. Çekten cayılmamışsa, muhatap, ibraz süresinin geçmesinden sonra da çeki ödeyebilir.*" Buna göre, ibraz süresi içinde çekten cayılmaz ancak ibraz süresi geçirilince düzenleyenin çekten cayma imkanı doğar. Çekten caymanın ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade edecek şekilde düzenlenmesi çekin ödeme aracı niteliğinin ve tedavül güvenliğinin korunması için öngörülmüştür¹⁴⁹.

Cayma düzenleyene tanınmış bir hak olup beyan herhangi bir şekle tabi değildir, bu yüzden düzenleyenin hiçbir bildirimde bulunmadan çek hesabındaki karşılığı çekmesinin cayma sayılıp sayılmayacağı doktrinde tartışmalıdır¹⁵⁰. Doktrinde bazı yazarlar karşılığın çekilmesinin cayma sayılacağı görüşündedirler ancak Yargıtay bu eylemi cayma olarak nitelendirmemektedir¹⁵¹.

Çekten cayma düzenleyenin, aralarındaki nitelikli havale ilişkisi ve çek anlaşması uyarınca muhataba vermiş olduğu ödeme yetkisini geri alması

¹⁴⁵ **KENDİGELEN**, Çek, s. 291; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 323; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 184.

¹⁴⁶ "...takibe konu çekin muhatap bankaya ibraz edildiği, çek üzerinde iş bu çek mahkeme tedbir kararına istinaden işlemsiz iade edildiğine dair şerh bulunduğu ancak, ibraz tarihi bulunmadığı, takip tarihi itibarıyla çekin 10 günlük sürede de bankaya ibraz edildiğinin kanıtlanamadığı görülmekle alacaklı TTK'nun 796 ve 808. maddeleri gereğince müracaat hakkını kaybetmiştir. Bu durumda takip dayanağı belge kambiyo senedi vasfını taşımadığından (adi havale hükmünde) icra mahkemesince bu hususun İİK'nun 170/a maddesine göre kendiliğinden gözönüne alınarak ve öncelikle İİK'nun 170/a maddesi gereğince takibin iptaline karar verilmesi gerekir...." T.C. YARGITAY, 12. HD, E. 2019/6355, K. 2020/3411, T. 01.06.2020. (E.T: 20.09.2022, www.lexpera.com.tr)

¹⁴⁷ **REİSOĞLU**, Çek, s. 267; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 323.

¹⁴⁸ **REİSOĞLU**, Çek, s. 267.

¹⁴⁹ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 355; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 375.

¹⁵⁰ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 361.

¹⁵¹ Görüşler ve Yargıtay kararı için bkz: **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 361.

anlamına gelir¹⁵². Başka bir deyişle, çekten cayma düzenleyen tarafından bankaya verilen çekin ödenmemesi emridir ve bu emrin temeli düzenleyen ile muhatap banka arasındaki çek anlaşmasıdır¹⁵³. Hukuki nitelik itibarıyla bozucu yenilik doğuran tek taraflı bir hukuki işlem olan cayma, muhataba ulaştığı anda hüküm ifade eder, etkisini ise ibraz süresinin sona ermesinden sonra gösterir¹⁵⁴.

Cayma beyanına rağmen süresinde ibraz edilen ve karşılığı olan çeki ödeme zorunluluğu muhatap bakımından devam etmektedir; aksi halde düzenleyen ve muhatap hamile karşı sorumlu olurlar¹⁵⁵. Başka bir deyişle, ibraz süresi içinde çekten cayılamayacağı kuralına rağmen düzenleyen çekten caymışsa ve muhatap da müşterisinin beyanı üzerine hamile ödeme yapmazsa, çek karşılıksız kalmış olur ve hamil başvurma hakkını kullanabilir¹⁵⁶. Buna karşın ibraz süresi geçtiyse ve cayma beyanı da mevcutsa, muhatabın bu sebeple ödememe yapmaması durumunda hamilin başvurma hakkı ya da kambiyo senetlerine özgü takip yolu ile takip hakkı bulunmamaktadır¹⁵⁷.

Düzenleyen çekin süresinde ibraz edilmemesinin bir sonucu olarak doğan çekten cayma hakkını kullanmışsa, başka bir deyişle geçerli bir şekilde çekten cayılmışsa muhatap bu beyanla bağlıdır ve çek bedelini ödeyemez, buna rağmen muhatap ödemedede bulunursa düzenleyene karşı sözleşmeye aykırılık hükümlerine göre sorumlu olur¹⁵⁸.

TTK m. 796/3'ün açıkça ibrazın çekte yazılı düzenleme tarihinin ertesi günü başlayacağını hükme bağlaması karşısında düzenleme tarihinde çekin ödenmek üzere ibrazı mümkün olmayacak mıdır? Bu sorunun cevabı genel bir değerlendirme ile hayırdır. Şöyle ki bu konuda lafzi yorumla yetinmemek amaca uygun bir değerlendirme de yapmak gerekir. Kanaatimizce, TTK m. 796 ibraz sürelerinin hesaplanmasına ilişkin bir hükümdür ve dar yorumlamak gerekmektedir¹⁵⁹. Somut olayın özelliklerine göre, çek eğer ileri düzenleme

¹⁵² **KENDİGELEN**, Çek, s. 340; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 323; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 211.

¹⁵³ Bu ilişki sebebiyle Kanun Koyucu caymaya ilişkin hükmü muhatap bankayı koruma amacıyla getirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 352; Düzenleyenin çekten cayması doğrudan muhataba verdiği bedeli yetkili hamile ödeme yetkisine ilişkindir. **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 356.

¹⁵⁴ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 356.

¹⁵⁵ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 358; **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 123.

¹⁵⁶ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 377.

¹⁵⁷ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 379; İbraz süresi geçtikten sonra düzenleyen çekten cayarsa artık bu çek kambiyo senedi sayılamayacağından başvurma hakkı kullanılamaz. **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 217. Aksi görüş için bkz: Çekten cayılması çek ilişkisini sona erdirmemektedir, bu sebeple cayma gerekçesiyle muhatap tarafından çek bedeli ödenmezse hamil için başvurma hakkı doğar. **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 160.

¹⁵⁸ **KENDİGELEN**, Çek, s. 345; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 323; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 358.

¹⁵⁹ Bkz: Aynı yönde görüş için: **BÜYÜKŞİŞLİ** de Kanunda ibraz sürelerinin düzenleme tarihinin ertesi gününden itibaren işlemeye başlamasına hükmedilmişse de TTK m. 795/2

tarihli bir çek de değilse ya da çekin görüldüğünde ödeneceği kuralı yürürlükteyse¹⁶⁰, düzenleme tarihinde hemen çeki alarak muhataptan ödeme için ibraz talep eden yetkili hamili geri çevirmemek ve hamile ödeme yapmak gerekmektedir. Çünkü defaten belirtildiği üzere çek bir ödeme aracıdır ve kural olarak görüldüğünde ödenir. Çekten kaynaklanan talep hakkı, çekin ödenmek üzere ibrazı ile muaccel olur. Çekin bir ödeme aracı olması sebebiyle, talebi doğrultusunda geçerli bir çeki düzenleme tarihinde tahsil edebilmesi yetkili hamilin lehine olacaktır.

C) ÇEKİN ÖDENMESİ

Çekin ödenmesi sırasında bankaların birtakım yükümlülükleri vardır. Ödeme işlemlerine girişmeden önce bankalar bu yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadırlar. Bankalar her şeyden önce TMK m. 2 gereğince kendisine bilgi almak amacıyla başvuran kişilere, müşterilerine ve onlarla birlikte olan üçüncü kişilere karşı koruyucu özen yükümlülüğü altındadırlar. İlaveten bankalar, tüzel kişi tacir olmaları sebebiyle TTK m. 20 uyarınca basiretli bir tacir gibi davranmakla yükümlüdürler¹⁶¹. Bu genel emredici davranış yükümlülüklerinin yanında bankalara ÇekK hükümleri ile çeşitli inceleme araştırma, özen yükümlülükleri yüklenmiştir. Başka bir deyişle, bankaların tacir olması sebebiyle ve ÇekK m. 2 ile getirilen yükümlülükler başta olmak üzere bankalar, çek ilişkisi boyunca kendilerine verilen görevleri yerine getirirken basiretli ve özenli davranmak zorundadırlar¹⁶².

Muhatap bankanın yükümlülükleri çek anlaşmasının kuruluşundaki yükümlülükleri, işleyen çek hesabı ile ilgili yükümlülükleri ve özel çek türlerindeki yükümlülükleri olarak sınıflandırılabilir. Muhatabın bu yükümlülükleri genel olarak; çek hesabı açılırken araştırma yükümlülüğü, hesap sahibine ait gerekli belgeleri isteme ve bunları saklama yükümlülüğü, beyanları alma ve sisteme kaydetme yükümlülüğü, hesap türünün belirlenmesine ve çek defterinin basılmasına ilişkin yükümlülüğü, bildirim yükümlülüğü; ödeme anında ise ibraz için inceleme yükümlülüğü ve ödeme yükümlülüğü olarak sayılabilir. Muhatabın ödeme yükümlülüğü ise çek bedelini ödeme ve kanun gereği öngörülen bedeli ödeme yükümlülüğü olarak anlaşılabilmektedir¹⁶³.

hükmünde çekin düzenleme gününden önce de ödenmek üzere ibrazına izin verilmiş olması sebebiyle ibraz gününde ödeneceğini belirtmektedir. **BÜYÜKŞİŞLİ**, Kaşılıksız Çek, s. 43; aynı yönde bkz: **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 384.

¹⁶⁰ İleri Tarihli Çekler başlığı altında açıklandığı üzere Kanun Koyucu ÇekK g.m. 3/5 ile çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibrazını yasakladığından somut olayda ibrazın hukuka uygunluğunu ÇekK hükümleri çerçevesinde de değerlendirme ihtiyacı vardır.

¹⁶¹ **BELEN**, Yükümler, s. 9.

¹⁶² **ÇATIKKAŞ/DURAN**, Yükümlülükler, s. 39; **DEMİRCİ**, Elektronik Çek, s. 16.

¹⁶³ **AYLİ**, Muhatabın Yükümlülükleri s. 87 vd.; **ÇATIKKAŞ/DURAN**, Bankaların Yükümlülükleri, s. 39 vd.

1. İnceleme Yükümlülüğü

Muhatap ödenmek üzere ibraz edilmiş bir çeki ödemedenden önce özellikle çekin ödenmesine engel bir durumun olup olmadığı hakkında birtakım incelemeler yapmak ve böyle bir durumun varlığının tespit edilmesi halinde ise çek bedelini ödemekten kaçınmak zorundadır¹⁶⁴. ÇekK m. 3 uyarınca muhatap, herhangi bir şubesine ibraz edilen çeki de işleme alacağından inceleme yükümlülüğünün varlığı bakımından çekin ibrazının çek hesabının bulunduğu şubeye ya da muhatabın başka bir şubesine yapılması arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır.

Muhatap inceleme yükümlülüğü kapsamında ilk olarak düzenleyen ile arasında bir çek anlaşmasının ve karşılığın varlığını araştıracaktır¹⁶⁵. Ayrıca muhatap banka kendisine ibraz edilen senedin geçerli bir çek olup olmadığını, ibrazın süresinde ve yetkili hamil tarafından yapıp yapılmadığını araştıracaktır¹⁶⁶.

Muhatap düzenleyenin imzasını kontrol edecek çekin sahteliği ya da çekte bir tahrifat yapıp yapılmadığı hakkında bir kanaat oluşturacaktır¹⁶⁷. Başka bir deyişle, hamilin çeki ibraz etmesi sonucunda muhatap, inceleme yükümlülüğünü yerine getirecek; çekin geçerli bir çek niteliğine haiz olması ve karşılığın bulunması halinde hamile çek bedelini ödeyecektir. Banka görevlisi, inceleme yükümlülüğü kapsamında öncelikle çekin çek vasfını taşıyıp taşımadığını inceleyecek, ardından ibrazın hukuka uygun olarak gerçekleşip gerçekleşmediğini kontrol edecektir. Çekin geçerli ve ibrazın hukuka uygun olması durumunda çek bedelini (bedelin kısmen hesapta bulunması halinde) ve çek yaprağı için öngörülen bedeli, hesapta hiç karşılığın bulunmaması haline ise yalnızca çek yaprağı için öngörülen bedeli ödeme yükümlülüğünü yerine getirecektir¹⁶⁸. İnceleme yükümlülüğünü yerine getiren muhatap çekin sahte olması durumunda ise ödeme yapmayacaktır ancak hamil alacağını elde etmek için çekte imzası bulunan başvuru borçlularına karşı başvurma hakkını kullanacaktır¹⁶⁹. Ayrıca TTK m. 812 uyarınca kural olarak, sahte ve tahrif edilmiş bir çeki ödeyen muhatap bundan dolayı uğranılan zararları tazmin etmek zorunda kalacaktır ancak hükmün mutlak emredici nitelikte olmamasından dolayı doktrinde çek anlaşmalarına hüküm koyularak bankanın

¹⁶⁴ KENDİGELEN, Çek, s. 309.

¹⁶⁵ KENDİGELEN, Çek, s. 310; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 394 vd.

¹⁶⁶ KENDİGELEN, Çek, s. 310; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 46; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 394 vd.

¹⁶⁷ KENDİGELEN, Çek, s. 311; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 52.

¹⁶⁸ KENDİGELEN/KIRCA, Kıymetli Evrak, s. 315; TAMER, Ödeme Yükümlülüğü, s. 96.

¹⁶⁹ BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 51; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 98.

sahte veya tahrif edilmiş çeklerin ödenmesinden doğan sorumluluğu düzenleyene yükletebileceği ifade edilmektedir¹⁷⁰.

Doktrindeki hakim görüşe göre, sahte ve tahrif edilmiş bir çekin ödenmesinden doğan sorumluluk, özen yükümlülüğü ile ilgili kanundan doğan bir kusursuz sorumluluktur ve bankanın sorumlu olmayacağına ilişkin anlaşmalar kesin hükümsüzlük yaptırımına tabidir¹⁷¹. Ancak Kanun Koyucu tarafından bankaya kurtuluş kanıtı getirilerek sorumluluktan kurtulma imkanı tanınmıştır¹⁷². Bankaya karşı sahte ve tahrif edilmiş çek ile ilgili davanın açılabilmesi için hamilin başvurma hakkını tüketmiş ve çek bedelini tahsil edememiş olması gerekmektedir¹⁷³.

2. Ödeme ve Tespit Yükümlülüğü

Çek anlaşması uyarınca muhatap, usulüne uygun bir şekilde ve kanuni ibraz süreleri içinde ödenmek üzere ibraz edilen bir çekin karşılığını, bir engel bulunmadığı ve karşılığı bulunduğu sürece ödemek zorundadır. Aksi halde, karşılığı tamamen ya da kısmen bulunan bir çek bedelini ödemekten kaçınan muhatap, düzenleyene karşı aralarındaki çek anlaşması uyarınca sorumlu olacaktır¹⁷⁴.

Düzenleyen ile muhatap banka arasındaki ilişki çek anlaşmasından kaynaklanmaktadır. Karşılığın bulunmasına rağmen ibraz edilen bir çekin ödenmemesi muhatap bankanın çek anlaşmasına aykırı davranmasıdır. Muhatap banka ile hamil arasında çek ilişkisi söz konusu değildir, bankanın çek bedelini hamile ödeme yükümlülüğü kanundan doğmaktadır¹⁷⁵. Bu yüzden çeki ödemedi kaçınan muhatap bankaya karşı hamil çek ilişkisinden dolayı yönelememekte, bunun yerine sadece kanuna aykırılıktan dolayı haksız fiil hükümlerinden yararlanabilmektedir¹⁷⁶.

Önceleri doktrinde, geçerli bir çek anlaşması ve çek hesabında karşılığın bulunmasına rağmen muhatabın çek bedelini ödemekten kaçınıp

¹⁷⁰ **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 54; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 175; **DOĞAN**, Defiler, s. 109; Aksi görüşe göre, TBK m. 115/1 hükmündeki kesin hükümsüzlük yaptırımı TTK m. 812 ile bağlantılıdır ve bu hüküm TTK m. 812'yi emredici hale getirmiştir. Ayrıntılar için bkz: **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 361; Bankanın sorumluluğunu kaldıran anlaşmaların kesin hükümsüz olacağına ilişkin bkz: **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 372, Bankanın sorumlu olmayacağına ilişkin anlaşmaların kesin hükümsüz olacağına ilişkin aksi yönde diğer görüş için bkz: **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 406.

¹⁷¹ **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 361; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 372; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 406; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 172; **ÖZSOY**, Sorumluluk, s. 29.

¹⁷² **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 363; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 367.

¹⁷³ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 372.

¹⁷⁴ **KENDİGELEN**, Çek, s. 292; **ÖZSOY**, Sorumluluk, s. 89.

¹⁷⁵ **KENDİGELEN**, Çek, s. 292; **ÖZSOY**, Sorumluluk, s. 89.

¹⁷⁶ **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 142.

kaçınamayacağı tartışma konusu olmuştur. Bu dönemde bazı yazarlar¹⁷⁷ eski Ticaret Kanunumuzun ibraz süresi içinde çekten cayılamayacağına ilişkin hükümlerini dayanak göstererek usulüne uygun bir şekilde ibraz edilen ve karşılığı bulunan bir çekin ödenmesi gerektiğini savunmuşlar; aksi görüşteki yazarlar¹⁷⁸ ise, eTTK hükümleri yalnızca düzenleyen ile muhatap arasındaki ilişkiyi göstermekte olduğundan muhatabın hamile karşı çek bedelini ödeme yükümlülüğünden bahsedilemeyeceğini savunmuşlardır¹⁷⁹.

Yeni ÇekK'nun yürürlüğe girmesiyle tartışma devam etmekle birlikte, fikir birliğine varılmaya başlanmış ve baskın görüş, bankanın hamile karşı da ödeme yükümlülüğü bulunduğu yönünde olmuştur¹⁸⁰.

Muhatabın ödeme yükümlülüğü, ilgili kanun hükümleri dikkate alındığında çek bedelini ödeme ve kanunda öngörülen asgari bedeli ödeme yükümlülüğü olarak ikili bir ayrıma tabi tutulabilmektedir. Muhatap, çek bedeli konusunda hamile karşı çek anlaşmasıyla bir ödeme yükümlülüğü altında bulunmakla birlikte, ÇekK m. 3/3 uyarınca öngörülen bedeli ödemekle de yükümlü tutulmuştur. Bankaların güven kurumu olması ve hamilin bankaya güveninin çek bedelinin karşılığının bulunduğu ve ödeneceği hususunu da içermesi sebebiyle bu güvene aykırı hareketin belirli tutarla yaptırıma bağlanması öngörülmüştür¹⁸¹.

Muhatabın ödeme yükümlülüğü çekin karşılığının kısmen bulunması halinde de devam eder¹⁸².

Önemle belirtmek gerekir ki usulüne uygun olarak ibraz edilen bir çekin karşılığı bulunmasına rağmen ödenmemesi muhatapı asla kambiyo borçlusu haline getirmez, muhatabın bu sebeple başvurma hakkı kapsamında sorumlu tutulması mümkün değildir. Muhatabın sorumluluğu genel hükümler ve TBK m. 112 vd. hükümlerine dayanmaktadır¹⁸³.

¹⁷⁷ Özellikle *KARAYALÇIN*, muhatabın hamile karşı ödeme yükümlülüğü bulunduğu ve ödemedi kaçınması halinde hamile karşı sorumlu olacağı görüşündedir. **KENDİGELEN**, Çek Hukuku, s. 294 (Dipnot: 145.)

¹⁷⁸ **REİSOĞLU**, Çek, s. 234; Reisoğlu, eTTK m. 695 hükmünde öngörülen yükümlülüğün sadece keşideciye karşı olduğu ve muhatabın bedeli ödemekten kaçınması ve bunun üzerine hamilin başvurusu üzerine düzenleyenin uğradığı zararlardan sorumlu olacağını belirtmektedir. Aynı yönde: Kalpsüz (**REİSOĞLU**, Çek Hukuku, s. 234 (Dipnot: 530.)

¹⁷⁹ **KENDİGELEN**, Çek, s. 294.

¹⁸⁰ **BATTAL**, Ahmet, “Karşılığı Bulunmasına Rağmen Çek Bedelini Ödemeyen Bankanın Hamile Karşı Hukuki Sorumluluğu (Sorumluluk)”, GÜHFD, C. 2, S. 1, 1998, Ss. 67-81, s. 75; **ÖZSOY**, Sorumluluk, s. 91.

¹⁸¹ **AYLİ**, Muhatabın Yükümlülükleri, s. 133; **TAMER**, Ödeme Yükümlülüğü, s. 94; **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 114.

¹⁸² ÇekK g.m. 3/5 ve ÇekK m. 3/8 hükümlerini de değerlendirmek gerekir. **KENDİGELEN**, Çek, s. 301.

¹⁸³ **BATTAL**, Sorumluluk, s. 77; **KENDİGELEN**, Çek, s. 301.

a. Karşılığın Tamamen Bulunması Halinde

Karşılığın tamamen bulunması halinde muhatap inceleme yükümlülüğünü yerine getirdikten sonra ve çekin ödenmesine engel bir durum bulunmadığını tespit ettiği takdirde çekin kendisine iadesinin akabinde çek bedelini hamile ödeyecektir. Çek usulüne uygun olarak kanuni ibraz süresinde muhatabın çek hesabının bulunduğu şubesine ibraz edilir ve karşılığı tamamen ödenirse çek makbuz hükmündedir¹⁸⁴.

Çek karşılığının muhatap tarafından tamamen ödenmesi ile muhatap ödediği miktar kadar meblağı çek hesabından düşecektir; çek nedeniyle sorumluluk üstlenen bütün borçlular bakımından kambiyo ilişkisi sona erecek ve bu kişilerin borçları ortadan kalkacaktır¹⁸⁵.

b. Karşılığın Tamamen veya Kısmen Bulunmaması Halinde

aa. Hesaptaki Kısmi Bedeli Ödeme Yükümlülüğü

Muhatabın karşılığı tamamen veya kısmen bulunan çek bedelini ve kanunda öngörülen bedeli ödeme yükümlülüğünü ve yükümlülüğe aykırılığın yaptırımlarını TTK ve Çek Kanunu açıkça hükme bağlamıştır. En başta TTK m. 783/2'de düzenleyenin karşılığı kısmi olarak muhatap nezdinde bulundurmuş olsa dahi muhatabın bu tutarı ödemekle yükümlü olduğu açıkça hüküm altına alınmıştır. TTK m. 795/2'de düzenleme gününden önce ödenmek için ibraz edilen çekin ibraz günü ödeneceği belirtilmiştir. TTK m. 799 hükmünden çekten caymanın ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade edeceği kuralı koyularak ödeme yükümlülüğünün bu zamana kadar devam edeceği, çekten cayılmadığı sürece ibraz süresinin akabinde muhatabın ödeme yükümlülüğünün yerini ödeme konusunda bir takdir yetkisi alacağı anlamı çıkarılabilmektedir. Çekten cayılmaması halinde bankanın çeki ödeyebileceği sürenin ne kadar olacağı meselesi ile ilgili kanunda bir hüküm bulunmaması sebebiyle doktrinde tartışma bulunmaktadır. Büyük çoğunluk TBK m. 146 hükmünün kıyasen uygulanması gerektiğini öne sürmektedir¹⁸⁶.

¹⁸⁴ PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 438; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 409.

¹⁸⁵ KENDİGELEN, Çek, s. 317; YASAN, Kıymetli Evrak, s. 156; BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 194.

¹⁸⁶ PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 354; Pulaşlı, bankanın ödeme yükümlülüğünün çek ilişkisinden kaynaklandığını dolayısıyla üç yıllık süre ile sınırlandırılması gerektiğini öne sürmektedir. PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 459; BOZER/GÖLE de çekin ibraz süresi içinde ödenmemesi nedeniyle hamilin başvurma hakkı üç yıllık süre ile sınırlandırıldığından bankanın da üç yıllık süre ile bağlı olarak ödeme yapması gerektiğini savunmaktadır. BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 373; Özsoy da muhatabın ödeme yükümlülüğünün kambiyo ilişkisinden değil kanundan doğması sebebiyle on yıllık zamanaşımının uygulanması gerektiğini ileri sürmektedir. ÖZSOY, Sorumluluk, s. 101.

Çekte ibrazın, ödemenin ve çekin karşılıksız çıkması halinde tespitin ve gecikme cezasının koşullarını hükme bağlayan ÇekK m. 3/1'e göre "*Karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Ancak çek, hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edildiğinde, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenir.*" Emre ve nama yazılı çeklerde yetkili hamili saptamak için kişinin kimliği talep edilmektedir, ancak hamiline çeklerde bankanın hamilden kimlik isteyemeyeceği doktrinde ifade edilmektedir¹⁸⁷. Karşılığı bulunan çek, kanuna uygun olarak ibraz edildiği ve kimlik tespiti yapıldığı takdirde muhatap bu karşılığı hamile ödeme yükümlülüğü altındadır. Muhatap banka tarafından bu yükümlülüğe uyulmadığı ve ödeme geciktirildiği takdirde ÇekK m. 3/7'ye göre hamile her geçen gün için binde üç oranında gecikme cezası ödenecektir.

bb. ÇekK m. 3/3'te Düzenlenen Bedeli Ödeme Yükümlülüğü

Muhatap banka çekin karşılığı tamamen ya da kısmen bulunmakta ise bu karşılığı ödemekle yükümlüdür. Ancak kanun koyucu ÇekK m.3/3 hükmüyle süresinde ibraz edilen çekin karşılığının hiç ve kısmen bulunmaması halinde ayrıca her bir çek yaprağı için hamile belirli bir ödeme yapılmasını öngörmüştür. Bu bedel uygulamada yaprak bedeli olarak doktrinde ise asgari ödeme yükümlülüğü, kanuni ödeme yükümlülüğü, kanuni garanti tutarı, bankanın kendi kaynaklarından ödemek zorunda olduğu tutar, özen ikaz akçesi vb. şekillerde adlandırılmaktadır¹⁸⁸. Kanun koyucu bankalara bu yükümlülüğü getirirken bankaların güven kurumu olması hususunu göz önüne alarak hamilin güveninin yalnızca çekin ödenmesini değil, çek hesabı açtırırken gerekli özenin yerine getirildiği ve olumlu kanaat ile çek hesabı açtırıldığına ilişkin güveni de kapsadığını kabul etmiştir¹⁸⁹. Bu anlamda kanun koyucunun bu şekilde bir ödeme yükümlülüğü getirmesinin sebebi, özel olarak hamili korumak genel olarak çekin ödeneceğine ilişkin bir güvence sağlayarak çek kullanılmasını teşvik etmek ve çeke olan güveni koruyarak itibarsızlaştırılmasını engellemektir¹⁹⁰.

Kanun koyucu muhatabın ÇekK m. 3/3 uyarınca ödemekle yükümlü olduğu bedelin yıllar geçtikçe değersizleşmesini önlemek amacıyla her yıl

¹⁸⁷ Hamiline yazılı çeklerde aslolan hamilin kimliğinin gizli kalmasıdır. **KALPSÜZ**, "Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili (Kararlar)", **BATİDER**, C. 11, S. 2, 1981, Ss. 33-62, s. 56; **CAN**, Mertol, Kıymetli Evrak Hukuku, 4. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2019, s. 203; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 348; **REİSOĞLU**, Çek, s. 169; Aksi görüşe göre, hamiline yazılı çekin ciro ile devrettiği durumlarda da yetkili hamilin belirlenmesinde kopma yapmayan ciro zinciri esas alınmalı, bu anlamda hamilin kimliği tespit edilmelidir. **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 398.

¹⁸⁸ **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 395.

¹⁸⁹ **TAMER**, Ödeme Yükümlülüğü, s. 94.

¹⁹⁰ **TAMER**, Ödeme Yükümlülüğü, s. 94.

Ocak ayında T.C. Merkez Bankası tarafından güncellenmesini öngörmüştür¹⁹¹. Her bir çek yaprağı için öngörülen bu bedel, 22 Ocak 2022 tarih ve 31727 sayılı Resmi Gazete’de, TCMB tarafından 2022 yılı için 3600 TL olarak güncellenmiştir¹⁹². Kanun tarafından her bir çek yaprağı için öngörülen bu yükümlülük çekin muhatabın çek hesabının bulunduğu şubesine ibrazı ya da başka bir şubesine ibrazı halinde de geçerliliğini korumaktadır. (ÇekK m. 3/1)

Vurgulamak gerekir ki muhatabın kanuni ödeme yükümlülüğü, hükümden anlaşıldığı üzere her bir çek yaprağı için getirilen bir yükümlülüktür; dolayısıyla düzenleyen tarafından her çek yaprağı doldurulup hamillere verildikçe muhatap bakımından anılan yükümlülük meydana gelecektir¹⁹³.

Muhatabın kanunen öngörülen bedeli ödeme yükümlülüğünü yerine getirmesi için öncelikle geçerli bir çekin varlığı aranır. Çekin geçerli olması için aranan unsurlardan bir tanesini dahi içermemesi halinde çek geçerli sayılmayacağı için bu durumda muhatap banka tarafından ödeme yapılmayacaktır¹⁹⁴. Yargıtay da “*Muhatap bankanın kanunî garanti miktarını hamile ödemesi zorunluluğu tüm şartların (çeki ibraz edenin meşru hamil olması, herhangi bir ödeme engelini bulunmaması, bankaca basılmış veya bastırılmış geçerli bir çekin bulunması, çekin bankaya süresinde ibraz edilmesi ve karşılığının mevcut olmaması) birlikte gerçekleşmesine bağlıdır. Koşulların birlikte gerçekleşmemesi, muhataba çek bedelinin karşılığı yanında kanunî garanti miktarını da ödememe hakkı verecek ve hatta duruma göre ödememe görevini yükleyecektir.*” kararını vermekle kanunen öngörülen bedeli ödeme yükümlülüğünün yerine getirebilmesi için koşullarının tamam olmasını aramaktadır¹⁹⁵.

Muhatap çekin geçerli ve ibrazın hukuka uygun olması durumunda çek bedelini (bedelin kısmen hesapta bulunması halinde) ve çek yaprağı için öngörülen bedeli, hesapta hiç karşılığın bulunmaması halinde ise yalnızca çek yaprağı için öngörülen bedeli ödeme yükümlülüğünü yerine getirecektir¹⁹⁶.

Çekin ibrazı hakkında kanunda öngörülen bedeli ödeme yükümlülüğünün varlığı bakımından ÇekK m. 3/9 hükmünü de dikkate almak gerekmektedir. ÇekK m. 2/7-d hükmüne göre, çek defterinin her bir yaprağına;

¹⁹¹ TAMER, Ödeme Yükümlülüğü, s. 94.

¹⁹² 22.01.2022, 31727 RG.

¹⁹³ AYLI, Muhatabın Yükümlülükleri, s. 138; TAMER, Ödeme Yükümlülüğü, s. 96; ÖZSOY, Sorumluluk, s. 103.

¹⁹⁴ ÖZSOY, Sorumluluk, s. 103; DERYAL, Yahya, “Çek Defterlerinin Baskı Tarihi ve Baskı Şekline Bağlı Geçersizlik Problemlerine İlişkin Bir Örnek Olay İncelemesi (Baskı Tarihi)”, İÜHFİM, C. 71, S. 2, 2014, Ss. 121-130, s. 122.

¹⁹⁵ T.C Yargıtay, 23. HD., 2015/2992 E., 2015/4731 K. T. 18.06.2015, E: <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/arama>, E.T: 05.06.2022.)

¹⁹⁶ REİSOĞLU, Çek, s. 252.

çekin basıldığı tarih yazılır. ÇekK m. 3/9 hükmüne göre ise, “Çekin, üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmemesi hâlinde, muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğu sona erer.” Bankanın kanundan doğan asgari bedeli ödeme yükümlülüğü beş yıllık süreyle sınırlandırılmıştır. Çek defterinin basım tarihinden itibaren beş yıl geçtikten sonra ibraz edilen çekler için bankanın her çek yaprağı için kanuni bir bedel ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu düzenlemenin amacı ise bankalarca verilen çek defteri iade edilmediği sürece banka ve müşterisi arasındaki çek hesabı anlaşmasının süresiz olarak devam etmesindeki sakıncaları gidermektir. İade edilmeyen çek yapraklarının fazlalığı göz önüne alınarak bankanın sorumluluğu çek defteri basım tarihinden itibaren beş yıl süreyle sınırlandırılmıştır¹⁹⁷.

Özetle, geçerli bir çek niteliği taşıyan çek ödenmek üzere muhataba usulüne uygun olarak süresinde ibraz edilmiş olmalı ve ibraz edildiği anda çek üzerindeki baskı tarihi üzerinden beş yıl geçmemiş olmalıdır. Çek, kanunen geçerli bir şekilde ibraz edilmesine rağmen, baskı tarihi üzerinden beş yıl geçmişse, artık muhatapın ÇekK ile getirilen her bir çek yaprağı için bedel ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır¹⁹⁸.

Baskı tarihi, uygulamada genellikle çek yaprağının sol alt tarafına “çekin baskı tarihi”, “baskı tarihi” veya “çekin basıldığı tarih” şeklinde yazılmaktadır. Çekin üzerine çekin basıldığı tarihin ay, gün ve yıl olarak yazılması gerekir. Çekin üzerine baskı tarihi yazılmasa da çek geçerlidir, çünkü baskı tarihi ÇekK ile öngörülen bir unsurdur ve tamamlayıcı niteliktedir¹⁹⁹. Bu nedenle çekin basıldığı tarih hakkındaki bilgi, karşılıksız kalan çekler bakımından ÇekK m. 3/3 ile öngörülen muhatap bankanın ödeme yükümlülüğüne zaman yönünden bir sınırlama getirilmesi amacına hizmet etmektedir²⁰⁰.

Doktrinde, beş yıllık sürenin hukuki niteliği ile ilgili olarak zamanaşımı veya hak düşürücü süre olarak nitelendirilemeyeceği, beş yıllık sürenin, süreye bağlı hak olarak nitelendirilmesi gerektiği hususunda görüş belirtilmiştir²⁰¹. Ayrıca muhatapın ÇekK m. 3/3’te öngörülen yükümlülüğüne yönelik bir zaman sınırlamasının öngörülmesinin doğru bir tercih olduğu, bununla birlikte bu tarihin başlangıcı olarak baskı tarihinin değil, düzenleme tarihinin esas alınması gerektiği ifade edilmektedir. Bu görüşün gerekçesi, baskı tarihinin

¹⁹⁷ BORA, Bankanın Yükümlülükleri, s. 62; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 62; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 406; DERYAL, Baskı Tarihi, s. 128.

¹⁹⁸ TAMER, Ödeme Yükümlülüğü, s. 98; ÇATIKKAŞ/DURAN, Yükümlülükler, s. 45.

¹⁹⁹ PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 325.

²⁰⁰ HELVACI, Mehmet/AKSU, Raziye, “Çekte Baskı Tarihinin Muhatap Bankanın Sorumluluğuna Etkisi (Çekte Baskı Tarihi)”, MÜHF- HAD, C. 23, S. 2, 2017, Ss. 223-248, s. 225; ÖZSOY, Sorumluluk, s. 108.

²⁰¹ HELVACI/AKSU, Çekte Baskı Tarihi, s. 241 vd; ÖZSOY, Sorumluluk, s. 108.

çekin zorunlu unsuru olmamasıdır. Bu hususta, de lege feranda olarak, çekte zorunlu bir unsur olan düzenleme tarihinin esas alınması gerektiği; bankanın ödeme yükümlülüğünün doğması için öncelikle çekin kanuna uygun olarak ibraz edilmesi gerektiği ve ibraz bakımından da düzenleme tarihinin önemli olduğu ifade edilmektedir²⁰².

Doktrinde ayrıca çek yaprağına baskı tarihinin yazılması zorunluluğuna uymayan bankanın yasal garanti tutarını ödemeyi bir zaman sınırlaması olmadan yerine getirmesi gerektiği ifade edilmektedir²⁰³.

Çek hesabında, hamilin çeki süresinde ve usulüne uygun olarak ibraz etmesi anında karşılığın tamamen veya kısmen bulunmaması ihtimallerine göre muhatabın ödemeyi nasıl yapacağı ÇekK m. 3/3 ile hüküm altına alınmıştır. ÇekK gereğince muhatabın her bir çek yaprağı için bedel ödeme yükümlülüğü karşılığın tamamen ya da kısmen bulunmaması halinde ortaya çıkmaktadır. ÇekK m. 3/3-a karşılığın hiç bulunmaması, ÇekK m. 3/3-b karşılığın kısmen bulunması ihtimallerinde kanuni ödeme yükümlülüğünün nasıl yerine getirileceğine ilişkin kuralları ortaya koymaktadır. Buna göre çek bedelinin tamamen bulunmaması halinde muhatabın ödeme yükümlülüğü çek bedelinin 3600 TL'nin altında veya üzerinde olmasına göre, hesapta karşılığın kısmen bulunması halinde kısmi karşılığın miktarına göre belirlenecektir²⁰⁴.

Kanun koyucu hamilin zenginleşmesine izin vermemekte, muhatabın kanun gereğince ödemekle yükümlü olduğu bedelin ödenmesinin, karşılığın ve çek bedelinin dikkate alınarak hesaplanmasını öngörmektedir. Görüldüğü gibi Kanun koyucu, şayet hesapta kısmi karşılık varsa, bankanın kanuni ödeme yükümlülüğü bakımından, bu karşılığın öncelikli olarak hamile ödenmesini, daha sonra bankanın yükümlülük tutarının hesaplanmasını öngörmüştür. Böylelikle Kanun Koyucunun iradesi çek bedelini ödeme yükümlülüğünün asıl sorumlusunun hesap sahibi olduğunu vurgulamak, hesap sahibinin sorumluluğunu yerine getirmemesi üzerine bankanın, hesap sahibinin borcunu Kanun ile öngörülen miktara tamamlamaktır²⁰⁵. Kanun Koyucunun tercihinde çekte kabulün mümkün olmaması, muhatap bankanın hiçbir zaman kambiyo borçlusu sıfatını taşımaması etkilidir.

ÇekK m. 3/3'te, "*Muhatap banka, ibraz eden düzenleyici dışındaki hamile, süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için; a) Karşılığının hiç bulunmaması hâlinde, 1) Çek bedeli üç bin altı yüz Türk Lirası veya üzerinde ise üç bin altı yüz Türk Lirası, 2) Çek bedeli üç bin altı yüz Türk Lirasının altında ise çek bedelini, b) Karşılığının kısmen bulunması hâlinde, 1) Çek*

²⁰² HELVACI/AKSU, Çekte Baskı Tarihi, s. 244.

²⁰³ BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 462.

²⁰⁴ Aşağıda detaylıca açıklanmıştır.

²⁰⁵ TAMER, Ödeme Yükümlülüğü, s. 96.

bedeli üç bin altı yüz Türk Lirası veya altında ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığı üç bin altı yüz Türk Lirasına tamamlayacak bir miktarı, 2) Çek bedeli üç bin altı yüz Türk Lirasının üzerinde ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığa ilave olarak iki bin altı yüz yetmiş Türk Lirasını, ödemekle yükümlüdür. Bu husus, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdî kredi sözleşmesi hükmündedir. Bu fıkradaki miktar, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki yıllık değişimler göz önünde tutularak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından her yıl Ocak ayında belirlenir ve Resmî Gazete’de yayımlanır.” hükmolunmaktadır.

ÇekK m. 3/3’te muhatabın her bir çek yaprağı için öngörülen bedeli ödeme yükümlülüğünün çek hesabı sahibi ile muhatap arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi sözleşmesi olduğu kabul edilmiştir. Demek ki bu yükümlülük çek defteri verilen müşteri ile banka arasında kanundan kaynaklanan dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi sözleşmesi yapıldığı hükmüne dayanır ve aksine anlaşma yapılması da mümkün değildir²⁰⁶. Başka bir ifadeyle, bankanın ÇekK m. 3/3 ile öngörülen bedeli ödeme yükümlülüğü bizzat kanun koyucu tarafından kurulan sözleşme ilişkisinden kaynaklanmaktadır ki çek hesabı sahibi ve muhatap anlaşarak bedelin kaldırılmasına veya azaltılmasına karar veremezler²⁰⁷. Ancak çek hesabı sahibi ve banka anlaşarak çekin karşılıksız çıkması halinde kanunen öngörülenden daha yüksek bir miktarın ödenmesini, çek yaprağında da bunu belirterek kararlaştırabilirler²⁰⁸. Bankanın ÇekK m. 3/3’ten kaynaklanan yükümlülüğünün gayri nakdi kredi sözleşmesi niteliğinde olması sebebiyle, yükümlülüğüne aykırı davranması sonucunda banka düzenleyene ve yetkili hamile karşı sorumluluğu olacaktır ve bu sorumluluk sözleşmeye aykırılık hükümlerine dayanacaktır²⁰⁹. Hamilin bir ifa davası ile bedelin kendisine

²⁰⁶ REİSOĞLU, Çek, s. 253.

²⁰⁷ TAMER, Ödeme Yükümlülüğü, s. 94.

²⁰⁸ BORA, Bankanın Yükümlülükleri, s. 65.

²⁰⁹ KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 299; TAMER, Ödeme Yükümlülüğü, s.102; ÖZSOY, Sorumluluk, s. 115; BATTAL, Sorumluluk, s. 63. Yargıtay da Kanun Koyucunun aradaki ilişkiyi gayri nakdi kredi sözleşmesi olarak tanımlaması sebebiyle muhatabın hamile karşı bir ödeme yükümlülüğü altında bulunduğunu kabul etmektedir. “...5411 sayılı Bankalar Kanunu’nda “gayri nakdî kredi” kavramına bir tanım getirilmemiş olmakla birlikte, banka tarafından verilen teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro, kabul ve benzeri işlemler gayri nakdî kredi olarak kabul edilmiştir (m. 48/1) Doktrinde “gayri nakdî kredi” bankanın para ödemeyip, olumsuz bir durumun (riskin) gerçekleşmesi hâlinde ortaya çıkacak zararın sorumluluğunu yüklediği, ödemeyi, korkulan olayın vukuunda yaptığı kredi türüdür. Kanundaki sayma sınırlı olmadığından, mahiyeti itibariyle gayri nakdî kredi sözleşmesinin özelliklerini gösteren her türlü işlem gayri nakdî kredi kapsamında değerlendirilecektir. Gayri nakdî kredilerin en önemli özelliği, müşteri ile sözleşeni arasındaki ilişki (temel ilişki), banka ile müşteri arasındaki ilişki (karşılık ilişkisi) ve banka ile temel ilişkideki müşterinin karşı akidi olan kişi arasındaki ilişki (teminat ilişkisi) olmak üzere üçlü bir ilişki içermeleridir. Hukukumuzda atipik bir görünüm sergileyen gayri nakdî kredi sözleşmesi, sözleşme olması hasebiyle BK’ya, ticarî bir sözleşme olması nedeniyle TTK’ya ve bankaların yürüttüğü bir işlem olması nedeniyle de Bankalar Kanunu’na tabidir. İşte normal koşullarda bankanın

ödenmesine ilişkin ileri sürebileceği talepler hakkında zamanaşımı süresi on yıldır²¹⁰. Hemen belirtelim ki doktrinde bankanın sorumluluğunu on yıl kabul etmenin çekin niteliğine aykırı olduğu, hakkaniyetli olmadığı, başvurma hakkı ile yasal garanti tutarı arasında hamili korumak hakkında amaç birliği olduğu, her ne kadar bankanın ödeyeceği yasal garanti tutarı bir kambiyo alacağı olmasa da çeke dayalı bir alacak olduğu gerekçeleriyle başvurma hakkına ait zamanaşımı süresinin burada da uygulanması gerektiği savunulmaktadır²¹¹.

ÇekK m. 3/7-b uyarınca “Banka; a) Çekin karşılığının hesapta bulunmasına rağmen hamiline ödenmesinin geciktirilmesi, b) Kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın hamile ödenmesinin geciktirilmesi, hâllerinde, çek hamiline, her geçen gün için binde üç gecikme cezası öder.” Hamil bankanın kendisine karşı bu sorumluluğu hakkında açacağı bir dava ile muhatabı ifaya zorlayabilecek ve muhatap geciktiği her gün için binde üç oranında gecikme cezası ödeyecektir²¹². Kanuni yükümlülüğünü yerine getirmeyen hesabın bulunduğu banka aleyhine hangi yer hukuk mahkemesinde dava açılacağı konusunda HMK hükümleri uygulanacaktır²¹³.

ÇekK m. 2 gereğince çekin tamamen veya kısmen karşılıksız çıkması durumunda düzenleyenin adreslerinin talebi halinde hamile verilmesi gerekir ki hamil sahip olduğu hakları düzenleyene karşı ileri sürebilsin. Bu husus bankacılık sırlarının da istisnasını teşkil eder²¹⁴.

Ayrıca ÇekK uyarınca bankanın kanuni ödeme yükümlülüğünü yerine getirmeyen banka görevlisi hakkında cezai sorumluluk öngörülmüştür, görevli şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir ve böylelikle cezai sorumluluğu da gündeme gelecektir. ÇekK m. 7/5’e göre, “Karşılığı tahsil edilmek üzere bankaya ibraz edilen çekin karşılığının hesapta mevcut olmasına rağmen, hamile ödemede bulunmayan ya da bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödemeyen banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

sözleşme yapmak suretiyle tanıdığı bu garanti, varsayımsal sözleşme esasından hareketle 5491 sayılı Kanun'un 3/3. maddesi kapsamında ödenecek miktarlarda “kanunî bir zorunluluk” şeklini almıştır. Madde hükmünden de açıkça anlaşılacağı üzere, muhatabın tek taraflı olarak bu sözleşmeden dönmesi (fesih) mümkün olmadığından, şartları gerçekleşmişse kanunî garanti miktarını hamile ödemek yükümlülüğü altındadır...” T.C YARGITAY, 23. HD, E. 2014/10833, K. 2015/1156, T. 24.02.2015. (E.T: 20.09.2022, www.lexpera.com.tr)

²¹⁰ TAMER, Ödeme Yükümlülüğü, s. 103; Bkz: bb. Muhatabın ÇekK m. 3/3 Gereğince Öngörülen Bedeli Ödeme Yükümlülüğünün Hukuki Niteliği başlığı altında yapılan açıklamalar. ÇekK m. 3/3'te öngörülen bedeli ödeme yükümlülüğüne ilişkin taleplerin tabi olduğu zamanaşımının on yıl olarak kabul edilmesinin isabetli olmadığı görüşü için bkz: KIRCA, Muhtelif Sorunlar, s. 101 vd.

²¹¹ KIRCA, Muhtelif Sorunlar, s. 102; REİSOĞLU, Sorunlar, s. 7.

²¹² AYLI, Muhatabın Yükümlülükleri, s. 140.

²¹³ REİSOĞLU, Çek Hukuku, s. 259; ERİŞ, Çek, s. 28.

²¹⁴ ÇATIKKAŞ/DURAN, Yükümlülükler, s. 42.

Hesaptaki mevcut paranın ya da muhatabın kanunen sorumlu olduğu asgari tutarın ödenmesi şeklinde gerçekleşen kısmi ödemenin çek üzerine yazılması ve hamilden ödemeye karşılık makbuz alınması gerekmektedir, ayrıca hamilin karşılıksız kalan kısım için başvurma hakkını kullanması amacıyla çekin ön ve arka yüzünün onaylı bir fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilecektir²¹⁵. (ÇekK m. 3/6)

Hesaptaki kısmi karşılığın ya da muhatabın kanunen sorumlu olduğu tutarın hamil tarafından kabul edilmemesi halinde ise karşılıksızdır işlemi yapılarak çekin aslı hamile teslim edilecek ve hamil bu suretle başvurma hakkını kullanacak, çekin ön ve arka yüzünün fotokopisi banka tarafından saklanacaktır. (ÇekK m. 3/5)

Hesaben ödeme başlıklı ÇekK m. 8/4'e göre çekin ödenmek üzere takas odasına ibrazı halinde herhangi bir kısmi ödeme yapılmaz, çek bedelinin tamamen ödenemeyeceğinin tespit edilmesi durumunda hesapta bulunan karşılık, muhatap banka tarafından hamil lehine on beş gün süreyle bloke edilecektir.

Muhatabın ÇekK'nin öngördüğü yükümlülüğünü yerine getirmesi için çekin ödenmesi konusunda herhangi bir engelin bulunmaması gerekir. Örneğin, muhatap çekin geçerli bir çek vasfını taşınamaması, çeki ibraz edenin yetki hamil sıfatını taşınamaması, çekin kanuni ibraz süresinde ibraz edilmemesi vb. nedenleriyle çek bedelini ödemekten kaçınma zorunluluğu altında ise kanunen yükümlü kılındığı asgari bedelin ödenmesi de talep edilemez²¹⁶.

Hesaptaki karşılık üzerinde ihtiyati tedbir, haciz veya rehin bulunan hallerde muhatabın kanuni ödeme yükümlülüğünün akıbetinin ne olacağı doktrinde tartışmalıdır. Bazı yazarlara göre hesap üzerinde rehin veya haciz bulunması halinde de muhatabın ÇekK m.3/3'e dayalı ödeme yükümlülüğü devam edecektir, aksi görüşteki yazarlara göre ise bu durumlarda asgari bedelin ödenmesi yükümlülüğünden söz edilemeyecektir²¹⁷.

Kırca'ya göre, hesapta bulunan para üzerinde ihtiyati tedbir kararının bulunması, hesaptaki paranın haczedilmesi veya hesabın rehn edilmesi hallerinde karşılıksız çek meydana gelmiştir ve bu durumlarda banka sorumlu olduğu tutarı hamile ödemelidir. Ancak konkordato kararı karşılıksız çekte yol

²¹⁵ ÇekK m. 3/6; **KENDİGELEN**, Çek, s. 318; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 60; Kısmen ödenmiş çekin ödenen kısmı makbuz hükmünde olduğundan banka tarafından alıkonulmakta ve çekin tekrar ibrazı ve tedavülü mümkün olmamaktadır. **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 441.

²¹⁶ **KENDİGELEN**, Çek, s. 303.

²¹⁷ **ÖZSOY**, Sorumluluk, s. 106.

açmaz²¹⁸. Buna karşın, **Reisoğlu**'na göre hesapta karşılık varsa, çekin ihtiyati tedbir, rehin, haciz de dahil herhangi bir nedenle ödenmemesi çeki karşılıksız hale getirmez ve bankanın yasal ödeme yükümlülüğünü doğurmaz. Hesapta paranın mevcut olması ancak para üzerinde tedbir, rehin, haciz gibi kısıtlamaların bulunması halinde banka karşılıksız şerhi düşemeyecek yalnızca çekin arkasına sebebini belirterek ödenmemiştir kaydını düşecektir. Hesaptaki para temlik edilmişse o halde çek karşılıksız hale gelmiş olacaktır²¹⁹.

Pulaşlı'ya göre hamilin geçerli olarak ibraz ettiği çekin karşılığının çek hesabında yeterli karşılığın bulunmaması ya da hesap üzerinde rehin, haciz, tedbir sebebiyle ödenmemesi fark etmeksizin düzenleyenin kusurundan kaynaklanır ve hamil tatmin edilemediği için bankanın her bir çek yaprağı için kanunen sorumlu olduğu tutarı ödemesi gerekir²²⁰.

Bozer/Göle'ye göre, muhatabın çek bedelini ödeme yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için ödemeyi yapmasına engel kanuni bir durum söz konusu olmamalıdır. Bankanın ödemesine engel bu durumlar mahkemeden alınan tedbir kararı, üçüncü bir kişi lehine rehnin ya da haczin bulunması olarak sayılabilir. Bu durumlarda banka çek hamiline herhangi bir ödeme yapmayacaktır ancak hamil düzenleyen dahil başvuru borçlularına başvurabilir. Konkordato mühleti içerisinde bankaya ibraz edilen çeklerin karşılığı bulunmuyorsa bu çekler karşılıksız çek niteliğindedir ve bu nedenle muhatap yasal garanti tutarını çek hamiline ödemelidir²²¹.

Kanaatimizce de doktrinde ağırlıkla belirtildiği gibi, hesaptaki para üzerinde ihtiyati tedbir, haciz, rehin bulunması hallerinde çekin karşılıksız kaldığı kabul edilebileceğinden²²², ayrıca bankanın asgari tutarı ödeme yükümlülüğü Kanun Koyucu tarafından emredici olarak düzenlendiğinden hamile ödenmelidir. Çek karşılığının ya da kanunen öngörülen asgari bedelin ödenmemesi halinde ise hamil, başvurma hakkını kullanabilmelidir. Muhatap banka da somut olayın özelliklerine göre ÇekK m. 2 uyarınca veya sözleşmeye aykırılık hükümlerine göre sorumlu olmalıdır.

²¹⁸ **KIRCA**, İsmail, “Çek Hesabında Bulunan Paranın Haciz, Rehin veya İhtiyati Tedbir Sebebiyle Ödenemediği Hallerde Banka Kanunen Sorumlu Olduğu Tutarı Ödemekle Yükümlü Müdür? (Yargıtay 11. Hd'nin 15.03.2017 Tarih ve E. 2016/1304, K. 2017/1532 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi) (Haciz, Rehin vya İhtiyati Tedbir)”, BATİDER, C. 34, S. 1, 2010, Ss. 23-32, s. 27-28.

²¹⁹ **REİSOĞLU**, Çek, s. 266; **REİSOĞLU**, Sorunlar, s. 8.

²²⁰ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 447.

²²¹ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 400, 446.

²²² Çekin karşılıksız kalmasının geniş bir yorumu gerektirdiğinden, çekin ödenmeme hallerinin ödenmeme sebebinden bağımsız olarak karşılıksız kalmaya ve hukuki yaptırımlara sebebiyet vereceğinden, çek bedelinin ödenmeme sebebinin cezai yaptırımlar bakımından önem arz ettiğinden aşağıda bahsettik. Bkz: s. 60.

c. Hamilin Kısmi Ödemeyi Reddi

Muhatabın ÇekK m. 3/3 ile öngörülen yükümlülüğü hakkında tartışmalardan biri de yükümlülüğünün yerine getirilmesinin hamilin talebi şartına bağlı olup olmadığı ve hamilin kısmi ödemeyi reddedip reddemeyeceği hususlarında olmuştur. Talep şartı ile ilgili tartışmalar, ÇekK tasarısının talep ibaresini içermesine rağmen asıl metinde talep ibaresinin kaldırılması ile vuku bulmuş; bu durum kanunun görüşülmesi sırasında Adalet Komisyonuna yansımış ve bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarın hamilin talebi şartına bağlı olmadığı, muhatabın bu miktarın ödenmesini hamile teklif etmesinin zorunlu olduğu sonucuna varılmıştır²²³. Sonuç olarak, bizim de katıldığımız görüşe göre bankanın bu yükümlülüğünü yerine getirmesi bakımından hamilin çekin ibrazı anında herhangi bir ödeme talebinde bulunmasına gerek yoktur. Başka bir ifadeyle, bankanın kanuni ödeme yükümlülüğü, kanun gereği kendiliğinden doğan bir borç olup, hamilin talebine bağlı değildir²²⁴. Yargıtay’a göre de çekin süresinde ibrazı, bankaların sorumlu olduğu asgari tutarın ödenmesi talebini de içermektedir²²⁵. Aksi görüşe göre ise, Adalet Komisyonunun görüşü ve “talep ettiği takdirde” ibaresinin maddeden çıkarılması hukuki durumda bir değişiklik yapmamıştır. Hamilin bankanın yasal yükümlülüğü nedeniyle bankaya karşı olan alacağını herhangi bir alacak gibi talep etmesi gerekmektedir²²⁶.

3167 sayılı eÇekK döneminde çeki ödeme için ibraz eden hamilin muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutardan feragat edip edemeyeceğine ve çek yapraklarının arkasına düşülen kaydın hukuki değerinin bulunup bulunmadığına ilişkin doktrinde tartışmalar yapılmıştır. Tartışmada, hamilin bu eyleminin, bankaya karşı sahip olduğu alacak hakkından feragat değil, etkisi kendisiyle sınırlı, sonraki hamillere sirayet etmeyen, bu alacağa yönelik "talep hakkından feragat" olduğu sonucuna varılmıştır²²⁷.

Doktrinde bir görüşe göre, hamilin ÇekK gereğince öngörülen bedeli reddedip reddemeyeceği sorusuna yeni ÇekK ile olumlu cevap verilmiştir²²⁸. ÇekK m. 3/5’te muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil, kısmi ödemenin hamil tarafından kabul edilmemesi hâlinde, ikinci fıkra hükmüne göre karşılıksızdır işlemi yapılır denilmektedir. Aynı düşünce ÇekK m. 8/4’te de hakimdir. Şöyle ki söz konusu hükümde takas

²²³ KENDİGELEN, Çek, s. 308; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 451.

²²⁴ TAMER, Ödeme Yükümlülüğü, s. 101; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 451; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 460; ÖZSOY, Sorumluluk, s. 110.

²²⁵ Kararlar için bkz: KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 309; Görüşler için bkz: TAMER, Ödeme Yükümlülüğü, s. 101; AYLİ, Muhatabın Yükümlülükleri, s. 138.

²²⁶ REİSOĞLU, Çek Hukuku, s. 257, REİSOĞLU, Sorunlar, s. 9.

²²⁷ KIRCA, İsmail, “Çek Hukukuna İlişkin Muhtelif Sorunlar (Muhtelif Sorunlar)”, BankD, S. 71, 2009, Ss. 97-103, s. 100.

²²⁸ POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 349.

odaları aracılığıyla ibraz edilmiş çekler için, 3'üncü maddenin üçüncü fıkrasında belirlenen sorumluluk miktarı dâhil, kısmî ödeme yapılmaz ifadesi yer almaktadır. Bu fıkralardan anlaşıldığı üzere hamil çeklere de uygulanan TTK m. 709/2'ye rağmen kısmi ödemeyi reddetmişse bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı da reddedebilir²²⁹. Hamil tarafından kısmi ödemenin reddedilmesi durumunda, hamilin başvurma hakkını kullanabilmesi için çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ve düzenleyenin bilinen tüm adresleri hamile verilir²³⁰.

Tamer'e göre, hamilin bankanın sorumlu olduğu ödemeyi reddetmesi üzerine çeki konulacak kayıt, yalnızca bu hamil bakımından bankayı kanuni ödeme yükümlülüğünden kurtaracaktır. Dolayısıyla çek üzerine banka tarafından konulacak böyle bir kayıttan sonra çeki iade alan (ÇK. m.3/5) hamil, bu senedi başkalarına devrettiğinde (TTK. m.793) diğer hamiller bu kayıttan etkilenmeyecektir. Banka bu yeni hamillere karşı kanuni ödeme yükümlülüğü altında olacaktır²³¹. Belirtmek gerekir ki, hamil kısmi ödemeyi reddedemez. Zira çeklere ilişkin TTK. m.818/1-h hükmü kısmi ödeme konusunda poliçeye ilişkin TTK. 709'a atıfta bulunmaktadır. TTK. m.709/2 ise hamilin kısmi ödemeyi reddedemeyeceğini düzenlemektedir. Buna rağmen hamil kısmi ödemeyi (hesapta bulunan kısmi karşılığı ve bankanın kanuni ödeme yükümlülüğü kapsamında kendisine yapacağı ödemeyi) reddederse, bu tutar banka tarafından hamil adına bloke edilecektir. Ayrıca banka, çek üzerine hamile teklif edilen kısmi ödeme tutarını, hamil tarafından kısmi ödemenin kabul edilmediğini ve çekin karşılıksız kalan kısmını yazacak ve çeki hamiline geri verecektir (ÇK. m.3/5). Böylece hamil, başvuru borçlularına çek bedelinin tamamını için değil, yalnızca karşılıksız kalan kısım (çek bedeli ile kısmi ödeme teklif edilen tutar arasındaki fark) için başvurabilecektir²³².

Kendigelen'e göre, yeni ÇekK düzenlemesinde bankanın sadece ibraz eden hamile karşı sorumlu olacağı açıkça vurgulandığından tartışma sona erdirilmiştir ve ÇekK m. 3/3'te öngörülen tutarı reddeden hamil alacaklı temerrüdüne düşecek ve bu tutar nispetinde düzenleyen dışındaki diğer çek borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakkını kaybedecektir, buna ek olarak hamil reddettiği tutara karşılık gelen temerrüt faizi, komisyon ve diğer masrafları da talep edemeyecektir²³³. Bu durumda ÇekK m. 3/6' uyarınca çekin ön ve arka yüzünün onaylı bir fotokopisinin ücretsiz olarak hamile

²²⁹ **ÖZKAN**, Ömer/**KARACA**, Hilal, "Çekte Muhatap Bankanın Ödeme Yükümlülüğü (Ödeme Yükümlülüğü)", Banka ve Finans Hukuku Dergisi, C. 1, S. 3, 2012, Ss. 1-20, s. 3.

²³⁰ **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 114; **HELVACI**, Takip, s. 171; Hamile çekin fotokopisinin verilmesi düzenlemesinin yaratabileceği sorunlara ilişkin değerlendirmeler için bkz: **DİRİKKAN**, Eleştiri, s. 14.

²³¹ **TAMER**, Ödeme Yükümlülüğü, s. 95.

²³² **TAMER**, Ödeme Yükümlülüğü, s. 102.

²³³ **KENDİGELEN**, Çek Hukuku, s. 303 (**Dipnot:** 178 ve 179) ve s. 320 vd; **BÜYÜKŞİSLİ**, Karşılıksız Çek, s. 89.

verilecektir²³⁴. Aynı yönde diğer bir görüşe göre de, kısmi karşılığın reddedilmesiyle, bu kısım için başvurma hakkının kaybedilmesi gerekmektedir²³⁵.

Kırca'ya göre çek hamillerinin kısmi ödemeyi reddetmesi ile bankalar, çek üzerine bunu belirten bir şerh düşerek hamile imzalatmak yoluna gitmişler, bu imzanın niteliğini bankayı ibra ya da bedelden feragat olarak yorumlamış ve bedele ilişkin sonraki talepleri red yoluna gitmişlerdir. Bankaların yapmayı tercih ettiği bu imza işleminin etkisi hamilin kendisiyle sınırlı, sonraki hamillere sirayet etmeyen talep hakkından feragat anlamına gelecek ve feragat dolayısıyla bankanın kısmi ödemeyi reddeden hamile ödeme yapma yükümlülüğü bulunmayacaktır²³⁶.

Arkan'a göre, kısmi ödemenin reddedilmesi durumunda reddedilen kısım oranında başvurma hakkının kaybolacağı çıkarımını yapmak doğru değildir, hamil çek bedelinin tamamı için başvurma hakkını kullanabilecektir²³⁷.

Ayli'ye göre de hamil, bankanın sorumlu olduğu tutarı almayı reddederse, üzerine bu yönde bir kayıt konulmak suretiyle çek hamile iade edilecek ve muhatap ödemeyi reddeden hamil bakımından kanuni ödeme yükümlülüğünden kurtulacaktır²³⁸.

Pulaşlı'ya göre ise çoğunluğun aksine, hamilin reddettiği tutar kadar başvurma hakkının kaybedileceği çıkarımını yapmak hukuken mümkün değildir, bir hakkın yitirilmesi yorum yoluyla çıkarılabilecek bir sonuç olmayıp kanunda açıkça belirtilmesi gerekir. Bu yüzden hamilin reddettiği tutar kadar başvurma hakkını kaybettiğine ilişkin Çek Kanununda açık ve kesin bir hükmün varlığına ihtiyaç vardır²³⁹. Pulaşlı'ya göre başvurma hakkının kaybı şu şekilde mümkün görülebilir: Hamil reddettiği tutarı başvuru borçlularına başvuramaması nedeniyle kaybeder ve kabul etmediği miktar üzerindeki hakkını bu şekilde tamamen yitirmiş olur²⁴⁰.

²³⁴ **KENDİGELEN**, Çek Hukuku, s. 303 (**Dipnot:** 178 ve 179) ve s. 320 vd.; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 397.

²³⁵ Kural olarak hamil kısmi ödemeyi reddedemez ancak redderse, reddettiği tutar kadar başvurma hakkını yitirir. Hamilin kısmi ödemeyi reddedemeyeceği kuralı kısmi ödeme tutarının hamile zorla verileceği şeklinde anlaşılmamalıdır. **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 349; Aynı yönde bkz: **BORA**, Bankanın Yükümlülükleri, 79; Aynı yönde bkz: **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 193.

²³⁶ **KIRCA**, Muhtelif Sorunlar, s. 98-100.

²³⁷ **ARKAN**, Sabih, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler, **BATİDER**, C. 22, S. 1, 2003, Ss. 53-62, s. 11.

²³⁸ **AYLİ**, Muhatabın Yükümlülükleri, s. 137.

²³⁹ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 454.

²⁴⁰ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 454.

Bozer/Göle'ye göre de çek karşılığının kısmen mevcut olması halinde muhatap banka kısmi karşılığı öder, hamil de söz konusu kısmi karşılığı reddedemez. Şayet hamil kısmi ödemeyi reddedecek olursa reddettiği miktar için başvuru borçlularına başvuramaz, bu anlamda muhatapın da nezdindeki kısmi karşılığı bloke hesaba alma yükümlülüğünün olmaması hakkaniyetli görülebilecekse de hamil reddettiği tutara ilişkin başvurma hakkını kullanamayacağından kısmi karşılığın hamil adına bloke edilmesi yerinde olur²⁴¹.

Kanaatimizce de muhatapın kanunda öngörülen ödeme yükümlülüğünün yerine getirilmesinin hamil tarafından engellenmesi halinde, Kanun Koyucunun aradaki ilişkiyi dönülemez gayri nakdi kredi sözleşmesi olarak nitelendirmesi sebebiyle, hamil alacaklı temerrüdüne düşmüş olur ve reddettiği kısım ölçüsünde düzenleyen dışındaki başvuru borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakkını kaybeder. Hamilin başvurma hakkını kaybedeceğini kabul, Kanun'un hamili koruyan anlayışına rağmen hamilin kısmi ödemeyi reddemeyeceği kuralını düzenleyen TTK m. 709 emredici hükmüne aykırı davranışının yaptırımı ve hakkaniyetli çözümüdür. Pratik olarak da başvurma hakkının kapsamının tespiti ve karşılıksızdır işleminin yapılabileceği tutarın kolayca belirlenmesi açısından faydalıdır.

D) ÇEKİN ÖDENMEMESİ

Çekin ödenmemesi en geniş ifadeyle, çekin karşılığının hamile herhangi bir nedenle ödenmemesi halidir. Çekin ödenmemesi üzerine hamilin talebi üzerine karşılıksızdır işlemi yapılır. Çekin karşılığı tamamen yoksa çeke karşılıksız şerhi düşülür, çekin karşılığının kısmen bulunması halinde çekin arkasına karşılıksız kalan meblağ ile kısmi karşılık miktarı yazılır²⁴².

Çekle işleyen hesap, başka bir deyişle çek hesabı, bankada alacaklı cari hesabı veya borçlu cari hesabı şeklinde açılır; alacaklı cari hesabı tasarruf sahiplerinin bankaya yatırdıkları parayı çekebilme imkanı tanırken borçlu cari hesabı ile banka müşterilerine belirli bir limit çerçevesinde sürekli olarak kredi vermeyi taahhüt eder²⁴³. Çekin bu anlamda karşılıksız sayılabilmesi için çekin ibrazı anında hesabın türü alacaklı cari hesabı ise hesapta çek bedelini karşılayacak yeterli nakdin hiç veya kısmen bulunmaması, hesabın türü borçlu cari hesabı ise banka tarafından belirlenen kredi limitinin çek bedelini tamamen veya kısmen karşılamaması gerekmektedir²⁴⁴.

²⁴¹ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 410, 461.

²⁴² **REİSOĞLU**, Çek, s. 263; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 394.

²⁴³ **BÜYÜKŞİSLİ**, Karşılıksız Çek, s. 55.

²⁴⁴ **BÜYÜKŞİSLİ**, Karşılıksız Çek, s. 55.

Çekin ödenmemesine ve karşılıksızdır işlemine konu olabilecek bir özel durum muhatap bankanın çek hesabı numarasını çek yaprağı üzerine yanlış yazdırması halidir. Muhatap bankanın çek hesabı numarasını çek yaprağı üzerine sehven yanlış yazdırdığı durumlarda çekin karşılıksız kalıp kalmadığının belirlenmesinin başvurma hakkının doğmasına tespiti bakımından tezimiz ile ilgili önem arz etmektedir. Doktrinde bu durumu tespit edebildiğimiz kadarıyla **Bozer/Göle** değerlendirmiş ve bankanın hesap numarasını yanlış yazdırdığı ve çek anlaşmasının bulunmadığı gerekçesiyle hamile ödeme yapmadığı durumları karşılıksız çek saymamıştır; bu durumun tamamen bankanın kusurundan kaynaklandığını ve hatası dolayısıyla bankanın düzenleyene ve hamile karşı genel hükümlere göre hukuki sorumluluğunun doğacağını belirtmektedir²⁴⁵.

Kanaatimizce bankanın hesap numarasını çek yaprağına yanlış yazdırması ve bu sebeple geçerli bir çek anlaşması bulunmadığından bahisle çek bedelini ödememesi halinde çek karşılıksız kalmış olmaktadır. Çünkü aslında banka ile hesap sahibi arasında bir çek anlaşması bulunmaktadır, sadece bu anlaşmadan kaynaklanan ve ÇekK hükümlerine dayalı çek defterlerini bastırma yükümlülüğü doğru olarak yerine getirilmemiştir. Bu anlamda bankanın kusuru olduğu bir gerçektir. Çek bankanın kusuru sebebiyle karşılıksız da kalmıştır. Bu durumda hamil başvurma hakkını kullanabilmeli, düzenleyen de bu sebeple uğradığı zararları muhatap bankadan sözleşmeye aykırılık hükümleri uyarınca tazmin edebilmelidir. Hamil bu sebeple bankaya yönelmek isterse bankanın sorumluluğunun kaynağı haksız fiil hükümleri olacaktır.

III. BAŞVURMA HAKKININ TANIMI

Kanun koyucunun hamile ve çek bedelini ödeyen düzenleyen dışındaki başvuru borçlularına tanıdığı başvurma hakkı, çeke dayalı alacağın tahsili ve kendisine karşı sorumlu olanlara başvurabilmek amacına özgülenmiş temel ilişkiden bağımsız, tamamen kambiyo hukukuna dayalı bir talep hakkıdır²⁴⁶. Başka bir deyişle, başvurma hakkı ikili bir özellik gösterir. Öncelikle başvurma hakkı, çekin bedelini ibraza rağmen tahsil edemeyen hamile, başvuru borçlularından bedeli tahsil imkanı verir. İkinci olarak ise, çek bedelini ödeyen başvuru borçlusu da sorumluluk zincirinde kendisinden önce gelen borçlulara karşı başvurma hakkına sahiptir.

Başvurma hakkı, genel olarak çekin ödenmemesi halinde doğar; çek bedelinin kanunen geçerli bir ibraza rağmen ödenmemesinin ve dolayısıyla

²⁴⁵ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 285.

²⁴⁶ **KENDİGELEN**, Çek, s. 364; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 71; **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 162.

karşılıksız kalmasının hukuki yaptırımıdır²⁴⁷. Çekin süresinde ibrazına rağmen ödenmemesi çek üzerinde imzası bulunan herkesin kambiyo hukukuna dayalı sorumluluğuna yol açmaktadır²⁴⁸. Çekin ödenmemesi ve buna bağlanan başvurma hakkının doğumu ödenmeme sebebinden soyuttur, çekin ödenmeme sebebi cezai yaptırımların uygulanabilmesi için önemlidir²⁴⁹.

Başvurma hakkıyla, karşılığı bulunmayan çekin tedavüle girmesine sebep olan kişiye ya da kişilere talep hakkının ileri sürülmesi ve bunun sayesinde çek bedelinin tahsil edilmesi amaçlanmaktadır²⁵⁰.

Doktrinde, Kanunda ödememeye bağlı olarak düzenlenmiş olan başvurma hakkının sadece çekin sadece karşılıksız kalmasında değil, diğer tüm ödenmeme hallerinde yararlanılabilecek bir yol olarak öngörüldüğü ifade edilmiştir²⁵¹. Ancak çekin geçerli bir çek vasfını taşıyamaması, ibraz eden kişinin yetkili hamil olmaması ve buna benzer nedenlerle çek bedeli ödenmemiş ise başvurma hakkının varlığından söz edilemez. Dolayısıyla şeklen geçerli ve meşru hamil tarafından süresinde ibraz edilmesine rağmen ödenmeyen ve ödenmediği kanunda öngörülen yollardan biriyle tespit edilen çekler hakkında hamil başvurma hakkını kullanabilir²⁵².

Kanun koyucu çekin ödenmemesini ve çekin ödenmemesine bağlanan hukuki sonuçları poliçe hükümlerine atıf yaparak değil, özel olarak düzenlemeyi tercih etmiştir²⁵³. Başvurma hakkına ilişkin temel düzenleme Türk Ticaret Kanunumuzun üçüncü bölümünün üçüncü ayrımında ödememe üst başlığı ve hamilin başvurma hakları kenar başlığı altında düzenlenen TTK m. 808 hükmüdür. Hükme göre, başvurma hakkının doğumu için bir çekin zamanında ibraz edilmesi, bu ibraza rağmen çekin ödenmemesi ve bu ödenmeme halinin kanunda öngörülen yollardan biriyle tespit edilmesi gerekmektedir. TTK m. 808, m. 810, m. 814, m. 818 doğrudan başvurma hakkını düzenlediği için son derece önemlidir. Ayrıca başvurma hakkına ilişkin özel durumları TTK m. 806 ve m. 807 hüküm altına almaktadır.

Ödeme ve ödememe halleri başvurma hakkı ile yakın bir ilişki içerisinde bulunduğundan ödemeye/ödememeye ve bu sırada yapılacak işlemlere dair ÇekK m. 3 ve m. 8 hükümleri başvurma hakkı açısından ilk

²⁴⁷ **KENDİGELEN**, Abuzer/**KIRCA**, İsmail, Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambiyo Senetleri, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 324; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 355; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 424; **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 162.

²⁴⁸ **KENDİGELEN**, Çek, s. 90.

²⁴⁹ **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 162; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 206.

²⁵⁰ **EYİLİK**, Başvurma, s. 13.

²⁵¹ **KENDİGELEN**, Çek, s. 364.

²⁵² **KENDİGELEN**, Çek, s. 364; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 424; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 217.

²⁵³ **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 162.

olarak dikkate alınacak hükümlerdir. Ayrıca ileri tarihli çeklerin ibrazını düzenleyen ÇekK g m. 3/5 ile başvurma hakkının kullanılabileceği anı tespit etmek mümkün olacaktır.

IV. BAŞVURMA HAKKININ KAYNAĞI

Çekin kıymetli evrak niteliğini haiz bir kambiyo senedi; başvurma hakkının ise çeke dayalı alacağın tahsili ve çekten dolayı sorumlu olanlara başvurabilmek amacına özgülenmiş bir talep hakkı olduğundan yukarıda bahsetmiştik. Dolayısıyla başvurma hakkının kaynağına ilişkin doğru tespitlerde bulunabilmek için kıymetli evrakın içerdiği hakkın nasıl bir hak olduğunu ve bu hakkın doğumunu ortaya koymak gerekmektedir.

Çekin kanunen emre yazılı kıymetli evrak olmasının sonucu kıymetli evraka ilişkin hükümlerin çekler hakkında da uygulanmasıdır²⁵⁴. TTK m. 645'e göre *"Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez."* Kanuni tanımına göre kıymetli evrakın unsurları, senet, senedin içerdiği hak ve senet ile hak arasındaki sıkı ilişkidir²⁵⁵. Kıymetli evrakın içerdiği hak senede sıkı sıkıya bağlıdır ki bu bağlılık gereği hak senetsiz ileri sürülemeyeceği gibi senetten ayrı da devredilemez²⁵⁶. Bu durum doktrinde, hak senedi takip eder, senet nerede ise hak oradadır vb. sloganlaşmış cümlelerle açıklanmaktadır²⁵⁷. Senedin içerdiği bu hak, özel hukuka ilişkin para ile ölçülebilen ve ekonomik bir değer taşıyan devredilebilir bir haktır²⁵⁸. Çekle var olan, çeke bağlı hakların ileri sürülebilmesi, muhatap tarafından çekin ödenmesinin talep edilebilmesi için çekin ibrazı ve bu hakkın devri için çekin zilyetliğinin devri zorunludur; çeki ödeyecek muhatap da ancak çekin kendisine teslimi karşılığında ödeme yaparak borcundan kurtulabilir²⁵⁹.

Kıta Avrupası hukuk doktrinde vuku bulan kambiyo senedinin içerdiği hakkın tek taraflı irade ile mi yoksa bir sözleşme ile mi doğduğu taşırtması neticesinde bu hakkın doğumuna ilişkin çeşitli teoriler ortaya atılmıştır²⁶⁰. Fransız hukukçuları kıymetli evrakın niteliklerini vekalet sözleşmesi, havale gibi borçlar hukuku ilkeleriyle açıklamaya çalışmışlar, Alman hukukçuları ise tek taraflı irade beyanı, şekli işlem, soyut havale vb.

²⁵⁴ REİSOĞLU, Çek, s. 37; YASAN, Kıymetli Evrak, s. 139; BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 145; ÇATIKKAŞ/DURAN, Yükümlülükler, s. 30.

²⁵⁵ YASAN, Kıymetli Evrak, s. 29.

²⁵⁶ PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 33.

²⁵⁷ PULAŞLI, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 35.

²⁵⁸ YASAN, Kıymetli Evrak, s. 30; KAYIHAN, Kıymetli Evrak, s. 49; PULAŞLI, Kıymetli Evrak s. 35; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 19; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 13 vd.

²⁵⁹ KENDİGELEN, Çek, s. 42; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 1.

²⁶⁰ POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 54.

kurumları içeren tespitlerde bulunmuşlar ve günümüzde de kabul gören teorinin temellerini atan çeşitli teoriler ortaya koymuşlardır²⁶¹.

Bu teorilerin içerisinden iki teori ortaya çıkmakta ve çoğunluk desteği kazanmaktadır. Başlıca iki teoriden birisi olan kreasyon (yaratım) teorisini destekleyenlerin görüşlerine göre, hak senet metninin düzenlenmesiyle ve senet metninin düzenleyen tarafından imzalanmasıyla doğar ve lehtar tarafından kullanılabilir²⁶². Başka bir ifadeyle, kıymetli evraktan doğan hakkın sahibi olunması için teslim gerekmez düzenleyenin imzası yeterlidir. Sözleşme teorisine göre ise, senetteki hakkın doğması için senedi düzenleyen ile lehtarın iradelerinin birleşmesi gerekmektedir²⁶³. Senedin verilmesine ilişkin düzenleyen ve lehtar arasında kurulan anlaşma teslim sözleşmesi olarak adlandırılır ve bir aynı sözleşmedir²⁶⁴. Kıymetli hakkın içerdiği hak bu şekilde doğduktan sonra senede özgü devir hükümlerine göre devredilir²⁶⁵. Devreden kişilerin sorumluluklarının kaynağı ise bu devir ilişkisidir. TTK m. 785/1-a²⁶⁶ hükmüne göre belirli bir kişi adına düzenlenen çek, açıkça emre kaydını taşımasa bile emre yazılı çek olarak kabul edilecektir. Bu hükümden çıkan sonuca göre çek kanunen emre yazılı bir kıymetli evraktır. Emre yazılı senet olmasının özelliği senetten doğan hakkın devri için borçlar hukukumuzda alacağın temliki hükümlerinin değil çek ve alonj üzerinde ciro hükümlerinin uygulanmasıdır²⁶⁷. Demek ki cirantaların başvurma hakkına dayalı sorumluluğun kaynağı cirodur. Düzenleyenin ve diğer başvurma borçlularının sorumluluğunun kaynağının farklı hukuki kurumlar olduğuna dikkat edilmelidir.

Günümüzde genel kabul gören görüş ise yeniden uyarlanmış sözleşme teorisidir. Buna göre kıymetli evraktaki hakkı kazanılabilmesi için düzenleyenin senedi bir teslim sözleşmesi ile lehtara vermiş olması gerekmektedir. Ancak bu anlaşma olmaksızın, senedin düzenleyenin elinden rızası dışında çıkması hallerinde de üçüncü kişinin senette yazılanların doğru olduğuna ilişkin haklı beklentisine uygun hukuki görünüş sebebiyle düzenleyen

²⁶¹ **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 60.

²⁶² **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 60; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 23; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 45.

²⁶³ **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 63.

²⁶⁴ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 46.

²⁶⁵ **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 66.

²⁶⁶ TTK m. 785: (1) Çek; a) “Emre yazılı” kaydıyla veya bu kayıt olmadan belirli bir kişiye, b) “Emre yazılı değildir” kaydıyla veya buna benzer bir kayıtla belirli bir kişiye, c) Veya hamile, ödenmek üzere çekilebilir. (2) Belirli bir kişi lehine “veya hamiline” kelimelerinin veya buna benzer başka bir ibarenin eklenmesiyle düzenlenen çek, hamiline yazılı çek sayılır. (3) Kimin lehine düzenlendiği gösterilmemiş olan bir çek, hamiline yazılı çek hükmündedir.

²⁶⁷ **REİSOĞLU**, Çek, ss. 39; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 311; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 194.

senetten sorumlu olmaya kural olarak devam eder²⁶⁸. Bir anlamda, çek hamilinin başvurma hakkının kaynağı, çek borçlularının muhatabın çeki ödeyeceğine ilişkin teminatlarıdır²⁶⁹.

Başvurma hakkı çeke dayalı alacağa ilişkin kambiyo hukukuna özgü bir talep hakkı olduğuna göre bu hakkın kaynağı çekin içerdiği alacak hakkının doğumu ile açıklanabilir. O halde başvurma hakkı kaynağını çekin düzenleyen tarafından düzenlenip aralarındaki teslim sözleşmesi uyarınca lehtara teslim edilmesi ilişkisinde bulur. Hakkın doğumu ve kullanılması için ise çekin ibraz edilmesi üzerine aşağıda açıklanan birtakım koşulların bir araya gelmesi ve bu koşulların hamil tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir.

²⁶⁸ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s.47.

²⁶⁹ **SUSUZ**, Kağan, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı, 1. Baskı, Vedat Kitapçılık, Ekim 2008, İstanbul.

İKİNCİ BÖLÜM

BAŞVURMA HAKKININ KULLANILMASI

I. BAŞVURMA HAKKININ ŞARTLARI

Hamilin başvurma hakkını kullanabilmesi için öncelikle usulüne uygun olarak düzenlenmiş bir çekin varlığı aranır. Çekin geçerli olması için aranan unsurlardan bir tanesini dahi içermemesi halinde çek geçerli sayılmayacağı için bu durumda muhatap banka tarafından ödeme yapılmayacağı gibi böyle bir çekin ödenmemesi hamilin başvurma hakkını kullanmasına imkan vermez²⁷⁰. Hamile ve çek bedelini ödeyen başvuru borçlularına çeke dayalı alacağı talep hakkı veren başvurma hakkı, sadece şeklen geçerli ve yetkili hamil tarafından süresinde ibraz edilmesine rağmen herhangi bir nedenle ödenmeyen çekler hakkında kullanılabilir²⁷¹.

Çek hukukunda hamilin başvurma hakkı TTK m.808 vd. hükümlerinde düzenlenmiştir. TTK m. 808’de başvurma hakkını kullanabilmenin şartları “Zamanında ibraz edilmiş olan çekin ödenmemiş olduğu ve ödememe hâli; a) Resmî bir belge, “protesto” ile, b) Muhatap tarafından, ibraz günü de gösterilmek suretiyle, çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyanla, c) Bir takas odasının, çek zamanında teslim edildiği hâlde ödenmediğini tespit eden tarihli bir beyanıyla, sabit bulunduğu takdirde hamil; cirantalar, düzenleyen ve diğer çek borçlularına karşı başvurma haklarını kullanabilir.” şeklinde hüküm altına alınmıştır.

Hükümden de anlaşılabileceği üzere başvurma hakkının maddi ve şekli olmak üzere iki koşulu vardır. Başvurma hakkının kullanılabilmesi için bu maddi ve şekli şartların yerine getirilmesi gerekir, aksi halde hamil tüm başvuru borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakkını kaybeder, çeke dayalı bütün kambiyo taahhütleri sona erer ve kambiyo hukukundan doğan bir talep hakkı ileri sürülemez²⁷². Başvurma hakkına ilişkin bu şartlar emredicidir, gerek hakim gerek icra memuru tarafından resen dikkate alınır. Başvurma hakkının maddi şartı çekin süresinde ibraz edilmesine rağmen ödenmemesidir. Başvurma hakkının şekli şartı ise, çekin süresinde ibraz edilmesine rağmen ödenmediğinin TTK m.808’de öngörülen yollardan biriyle tespit ettirilmiş olmasıdır²⁷³.

²⁷⁰ EYİLİK, Başvurma, s. 15; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 71.

²⁷¹ KENDİGELEN, Çek, s. 364; ERİŞ, Çek, s. 270; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 45; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 388; YASAN, Kıymetli Evrak, s. 163.

²⁷² TTK m. 732’de düzenlenen sebepsiz zenginleşme talebi saklıdır. KENDİGELEN, Çek, s. 372; ERİŞ, Çek, s. 270.

²⁷³ KENDİGELEN/KIRCA, Kıymetli Evrak, s. 325; ERİŞ, Çek, s. 270.

A) MADDİ ŞART

Başvurma hakkının maddi koşulu çekin süresinde ibraz edilmesine rağmen ödenmemesidir²⁷⁴. Çek, tamamen veya kısmen karşılıksız olması sebebiyle ödenmeyebileceği gibi çek bedelinin hesapta bulunmasına rağmen çek hesabı üzerine haciz, rehin konulması gibi çeşitli sebeplerle de ödenmemiş olabilir ancak her ödememe nedeni hamilin başvurma hakkının doğumuna neden olmaz²⁷⁵.

Geçerli olarak düzenlenmiş çeki, usulüne göre ibraz eden yetkili hamile çekin karşılığı, hesabın türüne göre nakit, kredi ya da virman talimatı olarak tamamen veya kısmen ödenememekte ise bu husus banka görevlisi tarafından çek üzerine yazılır ve karşılıksız çek gündeme gelir²⁷⁶. Bu anlamda çek hesabına haciz koyulması, çek hesabı üzerinde rehin bulunması, çek hesabı üzerinde ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz bulunması, çekin ödenmesinin mahkemece yasaklanması, çekin sahte ve tahrif edilmiş olması, muhatap bankanın çek bedelini hataen ve bilinçli olarak ödememesi vb. sebeplerle ödenmemesi durumunda da özel hukuk bağlamında çek karşılıksız kalmıştır ve çekten dolayı hukuki sorumluluk ve koşulları yerine getirildiğinde başvurma hakkı doğacaktır²⁷⁷.

En kısa ifadesiyle, geçerlilik şartları tam olan ve hesapta yeterli karşılığın bulunması halinde ödenebilecek olan çek ödenmediyse başvurma hakkı kullanılabilir²⁷⁸.

B) ŞEKLİ ŞART

Başvurma hakkının şekli koşulu ise çekin süresi içinde muhatap bankaya ibrazı yükümlülüğünün yerine getirilmesi ve çekin süresinde ibrazına rağmen ödenmediğinin TTK m. 808'de öngörülen yollardan biriyle tespit ettirilmiş olmasıdır²⁷⁹. Hamilin çek borçlularına karşı başvurma hakkını

²⁷⁴ **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 207.

²⁷⁵ **REİSOĞLU**, Çek, s. 282; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 71; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 356.

²⁷⁶ **ÖZTAN**, Kıymetli Evrak, s. 1085; **KENDİGELEN**, Çek, s. 70; **REİSOĞLU**, Çek, s. 263; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 18; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 342; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 441; **YASAN**, Kıymetli Evrak, s. 149; **KAYIHAN**, Kıymetli Evrak, s. 201; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 197; **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 97; **DEMİR**, Yaptırımlar, s. 232; **ERSOY**, Yaptırımlar, s. 262; **FIRAT**, Ceren, Türk Hukukunda Karşılıksız Çek, (Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi), (Danışman: Prof. Dr. Asuman TURANBOY), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 25.

²⁷⁷ Aynı yönde: **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 98; **KÖLE/GÖRGÜLÜ**, Son Düzenlemeler, s. 104,105.

²⁷⁸ **FIRAT**, Karşılıksız Çek, s. 27.

²⁷⁹ **REİSOĞLU**, Çek, s. 282; **ERİŞ**, Çek, s. 270; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 72; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 356; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 425; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 209.

kullanabilmesi için çekin ödenmemiş olduğunun tespiti yeterlidir²⁸⁰. Kanun koyucunun ödenmemeyi tespit için öngördüğü bu yollar protesto, muhatapın çek üzerine yazdığı tarihli beyan, takas odasının tarihli beyanıdır ancak protesto ile tespit yapılmasına zaman kaybına ve masraflara neden olması sebebiyle uygulamada pek rastlanmamaktadır²⁸¹.

TTK m. 808’de öngörülen biriyle tespit yaptırmak hakkında seçim hakkı hamile aittir. Hamilin başvurma hakkını kullanabilmesi için bu üç yoldan biriyle tespit yaptırması zorunludur. Sınırlı sayıdaki ispat yöntemleri dışında yapılan bir tespit hamile başvurma hakkı kazandırmayacaktır²⁸². Hangi tespit yolu tercih edilirse edilsin kural olarak ödenmeme durumunun tespiti ibraz süresi içinde yapılmalıdır²⁸³. Başka bir deyişle, TTK m.808’de öngörülen yollardan biriyle ödenmeme durumunun tespiti TTK m.809 hükmü gereğince ibraz süresinin geçmesinden önce yapılmalıdır. İbraz, ibraz süresinin son gününde yapılırsa, ödenmeme durumunun tespiti sürenin son gününü izleyen ilk iş gününde de mümkündür.

Önemle belirtilmelidir ki protesto dışında, muhatap ya da takas odası tarafından yazılacak beyanların çekin üzerinde veya alonj üzerinde olması zorunludur. Beyanın çek üzerinde yazılı olması tespit bakımından bir geçerlilik şartıdır; aksi durumda hamil başvurma hakkını kaybedecektir²⁸⁴.

Çekin karşılığı tamamen yoksa çeke karşılıksız şerhi düşülür, çekin karşılığının kısmen bulunması halinde çekin arkasına karşılıksız kalan meblağ ile kısmi karşılık miktarı yazılır²⁸⁵.

Karşılıksızdır işlemi hamilin talebi üzerine yapılır, muhatap banka ibraz tarihini çekin arka yüzüne yazdıktan sonra karşılıksızdır işleminin yapılmasını isteyip istemediğini hamile sormakla yükümlüdür çünkü hamil dilerse karşılıksızdır işleminin yapılmamasını yalnızca tarih yazılmasını talep edebilmektedir, kaldı ki hamilin ibrazdan vazgeçmesi ve çeki geri alması da mümkündür²⁸⁶.

ÇekK m. 3/4 hükmünde “*Hamilin talepte bulunması hâlinde, karşılıksızdır işlemi; çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz*

²⁸⁰ REİSOĞLU, Çek, s. 283; ERİŞ, Çek, s. 270; KAYIHAN, Kıymetli Evrak, s. 218.

²⁸¹ BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 74.

²⁸² EYİLİK, Başvurma, s. 41.

²⁸³ KENDİGELEN, Çek, s. 371; ERİŞ, Çek, s. 289; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 73; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 427.

²⁸⁴ KENDİGELEN/KIRCA, Kıymetli Evrak, s. 323; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 73.

²⁸⁵ REİSOĞLU, Çek, s. 263; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 394.

²⁸⁶ BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 58; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 395; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 443; KÖLE/GÖRGÜLÜ, Son Düzenlemeler, s. 105.

eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, bu kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi hâlinde bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır. Banka tarafından ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilir. Hamilin imzalamaktan kaçınması hâlinde, karşılıksızdır işlemi yapılmaz.” denilmekte ve karşılıksızdır işleminin nasıl yapılacağı kanun koyucu tarafından açıklanmaktadır. Buna göre, karşılıksızdır şerhi hamilin talebi üzerine çekin arka yüzüne ya da alonja banka görevlisince yazılan ve hamilin imzasıyla tespit edilen bir yazıdır²⁸⁷. Başka bir deyişle, karşılıksızdır işlemi, çek hesabında çek karşılığının tamamen veya kısmen bulunmamasının banka tarafından usulüne uygun olarak saptanmasıdır, ödenmeme maddi olgusunun belirlenmesidir²⁸⁸.

Karşılıksızdır şerhinde çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın ödeme yükümlülüğü sebebiyle ödediği miktar veya bundan vazgeçildiği, ibraz edilen kişinin adı soyadı, çek bedelinin tüzel kişi adına tahsil edilmesi halinde bu husus ve banka yetkilisi ile hamilin imzaları yer alır²⁸⁹.

Çekin karşılığının kısmen bulunup bulunmamasına ve hamilin bu kısmi karşılığı kabul etmesine göre karşılıksızdır işleminde bankanın ödediği miktarın belirlenmesi farklılık gösterir²⁹⁰.

1. Ödenmeme Durumunun Tespitine Gerek Olmayan Hal: Protestodan Muafiyet

Poliçenin protesto düzenlenmesi gerekmeyen hallere ilişkin TTK m. 722 hükmü çeki de uygulanır. Üzerinde düzenleyen tarafından koyulmuş protestodan muafiyet veya buna benzer kayıt bulunan çek söz konusu olduğunda, ödenmeme durumunu tespit ettirmeye gerek kalmadan başvuru borçlularının hepsine karşı başvurma hakkı kullanılabilir; protestodan muafiyet kaydını düzenleyen dışındaki bir çek borçlusuna hamil başvurma hakkını kullanabilmek için sadece kaydı koyan çek borçlusuna karşı ödenmeme durumunu tespit ettirme yükümünden kurtulmuş olacaktır²⁹¹. Ancak yine de maddi koşulunun gerçekleştiğinin ispatı bakımından ve başvurma hakkının doğumu için çekin süresinde ibraz edildiğinin belgelendirilmesi gerekir. Muhatabın ÇekK m.3/4 anlamında çekin üzerine düşeceği yazılı beyan çekin ödenmediğinin de tespiti anlamını taşır²⁹². Bunun sonucu olarak

²⁸⁷ PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 444; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 452.

²⁸⁸ POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 394.

²⁸⁹ REİSOĞLU, Çek, s. 262.

²⁹⁰ Bkz: Çekin Ödenmesi başlığı altında yapılan açıklamalar. BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 60.

²⁹¹ BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 77; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 319.

²⁹² KENDİGELEN, Çek, s. 371; ERİŞ, Çek, s. 289; YASAN, Kıymetli Evrak, s. 164.

doktrinde çeklere protestodan muafiyet kaydının koyulmasının gereksiz olduğu ve hukuken bir özelliğinin de bulunmadığı belirtilmektedir²⁹³.

2. Ödenmeme Durumunun Mücbir Sebepler Nedeniyle Tespit Ettirilememesi

Başvurma hakkının kullanılabilmesi için ödenmeme durumunun protesto ve buna denk bir belirleme ile ibraz süresi içinde tespit edilmesi gerekmektedir ancak bu işlemin yapılması mücbir sebepler nedeniyle mümkün olmamış olabilir, kanun koyucu özel bir hüküm getirerek bu durumu çözümlenmiştir²⁹⁴.

TTK m. 811 mücbir sebepler başlığı altında, mücbir sebep tanımı yapmamakla birlikte, ibrazın kanuni ibraz süresi içinde kanunda belirtilen nedenlerle gerçekleştirilememesi ve dolayısıyla ödememe durumunun tespit ettirilememesi halinde, kanunda ibraz için öngörülmüş sürelerin uzayacağını hükme bağlamıştır. Mücbir sebebin ortadan kalkmasından sonra hamil gecikmeksizin ibrazı gerçekleştirmek ve gerektiğinde ödememe durumunu tespit ettirmek zorundadır. Ayrıca mücbir sebebin ihbarı hakkında da TTK m.723 hükmü uygulanır. Eğer mücbir sebep ibraz süresi sona ermeden ortaya çıkmış ve hamil ihbar zorunluluğunu yerine getirmişse, mücbir sebebin, ihbar tarihinden itibaren on beş günden uzun sürdüğü durumlarda çekin ibrazına ve ödememe durumunun tespitine gerek kalmadan başvurma hakkı kullanılabilir. (TTK m.811/4)

Çek hukukunda mücbir sebepten bahsedebilmek için hükümden de anlaşılacağı üzere üç koşulun varlığı gereklidir. Birincisi mücbir sebep, ibraz süresi bitmeden önce meydana gelmelidir. İkincisi, mücbir sebep hamilin veya hamilin yetkili temsilcisinin eyleminden doğan bir olay olmamalıdır. Son olarak çek mücbir sebep devam ettikçe hamilin elinde olmalıdır²⁹⁵.

Doktrinde Covid-19 pandemisinin mücbir sebep olup olmadığı tartışılmış ve farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Doktrindeki bizim de katıldığımız görüşe göre, Covid – 19 hastalığı, 20 yaş altı ve 65 yaş üstü yaş grupları ve kronik rahatsızlığı bulunan hamiller için genel bir sokağa çıkma yasağı bulunması sebebiyle mücbir sebeptir²⁹⁶. Kaldı ki genel bir sokağa çıkma yasağı bulunmasa dahi bu kişiler için medyada sürekli yapılan evde kalmalarına ilişkin çağrılar hem bireylerin kendileri hem aile üyeleri hem de toplum sağlığı

²⁹³ PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 335.

²⁹⁴ ERİŞ, Çek, s. 318; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 73; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 78.

²⁹⁵ SÖKMEN, Zamanşımı, s. 106.

²⁹⁶ SARIKAYA/SARIKAYA, 7226 Sayılı Kanun, s. 258; DURAL, COVID-19 Salgını Nedeniyle Yürürlüğe Giren 7226 Sayılı Kanun'un Geçici 1. Maddesinin Çek Açısından Sonuçları (<https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-nedeniyle-7226-sayili-kanununcek-acisindan-sonuclari/>, E.T: 25.04.2020); YILMAZ, Covid-19, s. 30.

için yoğun kaygı gütmelerine neden olduğundan sokağa çıkmamaları yönünde karar almaları hayatın olağan akışına uygun karşılanmalı ve mücbir sebep kabul edilmelidir²⁹⁷. Böylece bu kişiler bakımından TTK m. 811 uygulama alanı bulacaktır. Doktrindeki aksi görüşe göre ise, Covid-19 hastalığının mücbir sebep sayılması mümkün değildir, zira genel içerikte bir sokağa çıkma yasağı yaşanmamış, ekonomik düzen kendi akışında devam etmiştir, herkes için genel nitelikte çekin ibrazını engelleyici bir durum söz konusu olmamıştır²⁹⁸.

Çekin ibrazının mücbir sebepler nedeniyle gerçekleşmemiş olması halinde çekten cayılamaz, mücbir sebebin devamı halinde çekten cayılmışsa cayma beyanı hüküm ifade etmeyecek olup başvurma hakkının akıbeti buna göre değerlendirilmelidir²⁹⁹.

II. BAŞVURU BORÇLULARI

A) GENEL OLARAK

Türk Ticaret Kanunumuza göre düzenleyen, cirantalar ve aval verenler, yetkisiz temsilciler başvuru borçlularıdır. Çekte düzenleyenin durumu, poliçe ve bonoya göre farklılık arz etmektedir. Düzenleyen çek hukukunda asıl borçlu değil, başvuru borçlusunu olarak nitelendirilmektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi düzenleyenin başvurma hakkına dayalı sorumluluğunun kaynağı, çekin imza edilmesi ve lehtara teslimi sırasında meydana gelen kambiyo sözleşmesi ve teslim sözleşmesidir. Cirantaların sorumluluğu ise cironun teminat işlevinden ileri gelmekte, çek bir kere teslim sözleşmesi uyarınca lehtara ya da hamile teslim edildiyse çeke dair tüm haklar bu devir işlemiyle intikal ettirilmiş olmaktadır. Aval verenin sorumluluğunun kaynağını kim için aval verdiyse ona göre tespit etmek gerekecektir.

1. Düzenleyen

a. Genel Olarak

Kanun koyucu poliçeye ait bazı hükümlerin çekler hakkında da uygulanacağını öngörmüştür³⁰⁰. Poliçeye ait düzenleyenin sorumluluğunu

²⁹⁷ **SARIKAYA/SARIKAYA**, 7226 Sayılı Kanun, s. 258; **DURAL**, COVID-19 Salgını Nedeniyle Yürürlüğe Giren 7226 Sayılı Kanun'un Geçici 1. Maddesinin Çek Açısından Sonuçları (<https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-nedeniyle-7226-sayili-kanununcek-acisindan-sonuclari/>, E.T: 25.04.2020).

²⁹⁸ **SARIKAYA/SARIKAYA**, 7226 Sayılı Kanun, s. 259; **AYDIN**, COVID-19 Salgını ve 7226 Sayılı Kanunun Geçici 1. Maddesi Çekten Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğun Şartlarını Değiştirmiş midir?, 2020, (<https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-ve-7226-sayili-kanunun-gecici-1-maddesi-ekten-kaynaklanan-hukuki-sorumlulugun-sartlarini-degistirmis-midir/>, E.T: 08.06.2022); **YILMAZ**, Covid-19, s. 30.

²⁹⁹ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 359.

³⁰⁰ TTK m. 818/1-c.

hükme bağlayan TTK m. 679, düzenleyenin poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden sorumlu olacağını vurgulamaktadır. TTK m. 679 hükmüne yapılan yollama sebebiyle düzenleyen çek bedelinin ödenmemesinden sorumludur ve sorumlu olmayacağına ilişkin kayıtlar ya da anlaşmalar geçersizdir³⁰¹. Ancak çekte kabul yasağı söz konusudur ve bu sebeple çekte asıl borçlu yoktur ancak başvuru borçluları vardır ki nihai başvuru borçlusu düzenleyendir³⁰².

Düzenleyen, çek düzenleyerek çekin lehtar ve hamillerine çek hesabında karşılık bulundurmamayı ve başvuru borçlusu olarak çekin ödenmesini taahhüt eden ve çek tedavül ettiyse teselsülün son bulduğu kişi olarak süresi içinde ve usulüne uygun olarak muhabata ibraz eden ve başvurma hakkının şartlarını yerine getiren hamil düzenleyene başvurabilecek ve nihai olarak sorumluluktan kurtulamayacaktır³⁰³.

Ayrıca düzenleyenin sorumluluğunu ortadan kaldıracabilecek bir kaydı çek üzerine yazması geçerli olmamasına rağmen; çekin devrine ilişkin “ciro ile devredilemez” ya da “ciro edilemez” vb. bir kaydın düzenleyen tarafından çeke koyulması halinde senedin türü değişerek nama yazılı çek haline gelir ki çeki bu şekilde nama yazılı çek haline dönüştürme yetkisi ancak düzenleyene aittir ve bu türden bir kayıtlı çekin devri alacağın temlik hükümlerine tabi kılınmış olur³⁰⁴. Çeke düzenleyen tarafından ciro yasağı getirilmesinin amacı yalnızca lehtara karşı sorumlu olmak, çek ciro yasağı kaydına rağmen devredildiğinde ise hamile karşı def'i imkanından yararlanmaktır³⁰⁵.

Düzenleyen başvurma hakkı kapsamında kendisine başvurulması halinde çek bedelini öderse kambiyo ilişkisi bütün kambiyo borçluları bakımından sona erecek ve düzenleyenin artık herhangi bir kimseye yaptığı ödeme oranında başvurması mümkün olmayacaktır³⁰⁶.

b. Düzenleyenin Kişiliğinde Meydana Gelen Değişikliklerin Başvurma Hakkına Etkisi

TTK m. 800 hükmünde düzenleyenin³⁰⁷ ölmesi, fiil ehliyetini kaybetmesi ve iflas etmesi halinde çekin akıbetinin ne olacağı düzenlenmiş olup sayılan

³⁰¹ Düzenleyen çeke çekten sorumlu olmayacağına dair kayıtlar koyamaz. Böyle bir kayıt yazılmamış sayılır. **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 339.

³⁰² **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 175.

³⁰³ **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 93.

³⁰⁴ **ÖZTAN**, Kıymetli Evrak, s. 608; **REİSOĞLU**, Çek, s. 81; **KENDİGELEN**, Çek, 221; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 343; **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 93.

³⁰⁵ **ÖZTAN**, Kıymetli Evrak, s. 608; **REİSOĞLU**, Çek, s. 81; **KENDİGELEN**, Çek, 221; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 343; **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 94.

³⁰⁶ **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 81.

³⁰⁷ TTK m. 800 ile münhasıran düzenleyenin kişiliğindeki değişimlerin hüküm altına alındığına dikkat edilmelidir.

hallerde çekin geçerliliği etkilenmez. Bu gibi durumlar meydana geldiğinde asıl önemli olan çekin tedavüle çıkarılmış olup olmamasıdır³⁰⁸. Çek ileri tarihli olarak da düzenlenebileceğinden çekin düzenleyenin ölümü, ehliyetini kaybetmesi veya iflası tarihinden sonraki düzenleme tarihini taşıması aksi ispat edilmediği sürece tek başına şüphesiz ki çekin geçerliliğini etkilemeyecektir, önemli olan çekin düzenlenip lehtara teslimi anında sağ, düzenleyenin fiil ehliyetine sahip olması ve müflis olmamasıdır³⁰⁹. Ayrıca unutulmamalıdır ki düzenleyenin ölümü ile düzenleyenin mirasçıları, vasiyeti yerine getirme görevlisi veya tereke yöneticileri çekten cayabilirler³¹⁰. Ehliyetin kaybedilmesinin, ölüm olayının ve iflasın çekin geçerliliğini etkilememesi çekin nitelikli havale ilişkisi niteliğinde olmasından kaynaklanmaktadır³¹¹. Anılan durumlarda çekin geçerliliğinin etkilenmeyeceği sonucuna varmak doğal olmakla birlikte bu durumların çekin ibrazına nasıl etki edeceğini belirlemek ayrı bir önem taşımaktadır.

Acaba ileri düzenleme tarihli çeklerde anılan durumlar söz konusu olduğunda çekler geçersiz mi olacaktır? Yukarıda da açıklandığı üzere, ileri tarihli çek uygulaması ülkemizde oldukça yaygınlaşmış ve Kanun Koyucu da bu yaygın durumu TTK ve ÇekK ile kabul ederek bu durum özelinde çeşitli hükümler getirmiştir. İleri tarihli çek uygulamasına ilişkin mevcut hükümlerle, ileri tarihli çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre hesap edilecek kanuni süreler içinde ibraz edilmesi gerekmektedir ve bu süreler haricinde ibrazı durumunda karşılıksızdır işlemi ya da hukuki takip yapılamamaktadır. Bu bilgiler ve kanuni düzenlemeler ışığında kanaatimizce çek üzerindeki tarih düzenleyenin ölümünden, ehliyetini kaybetmesinden ya da iflasından önce atıldıysa genel uygulamada bir değişiklik olmayacak ve çek geçerliliğini koruyacak ancak söz konusu tarih ölüm, ehliyetin kaybı veya iflas durumundan sonra atıldıysa bu hususu düzenleyenin mirasçıları, yasal temsilcisi ya da iflas idaresi ispat edecektir³¹².

İleri tarihli olarak tedavüle çıkarılan, düzenleyenin ve hesap sahibinin tüzel kişi olduğu ve tedavül anında tüzel kişi yetkililerince imzalanan çekin ibrazı anında imzaya yetkili kişileri değişmiş ise, çek karşılığının muhatap banka tarafından ödenmesi hamilin çekin ileri tarihli olarak düzenlendiğini ve

³⁰⁸ REİSOĞLU, Çek, s. 166; ERİŞ, Çek, s. 250; BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 185; TTK m. 800 hükmünün getirilme nedeni çekin tedavül yeteneğinin ve hamilin korunması ihtiyacıdır. POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 326; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 341; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 39 vd.

³⁰⁹ REİSOĞLU, Çek, s. 166; ERİŞ, Çek, s. 250; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 326; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 341; KAYIHAN, Kıymetli Evrak, s. 216; BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 213; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 39 vd.

³¹⁰ ÖZTAN, Kıymetli Evrak, s. 1355-1356; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s.

40.

³¹¹ ÖZTAN, Kıymetli Evrak, s. 435; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 40.

³¹² Aynı yönde ERİŞ, Çek, s. 250.

düzenleme tarihinde yetkili kişiler tarafından imzalandığını ispat etmesine bağlıdır³¹³.

Düzenleyenin iflasına dair önemli bir düzenleme TTK m. 818 hükmünün yaptığı yollama ile çekler hakkında da uygulanacak poliçede karşılığın devrini düzenleyen TTK m. 733 hükmüdür. Buna göre, poliçenin düzenleyeni hakkında iflasın açılmasıyla poliçe karşılığı kendiliğinden hamile geçer, kanuni bir devir söz konusudur. Ancak iflas ilanından önce çekin karşılığı yoksa ya da hesaptan çekilmişse çek karşılığının hamile geçtiği kabul edilemez ve hamil muhatap bankaya çek karşılığının devri davasını açamaz³¹⁴. Yani, çekin düzenlenip tedavüle çıkarılmasından sonra düzenleyenin iflas etmesi halinde TTK m. 800 uygulanacaktır. Ancak düzenleyen iflasından sonra çek düzenlerse İİK m. 191 uyarınca müflisin düzenlediği çek geçerli olacak; iflasın açılmasıyla birlikte düzenleyenin muhatap bankadaki tüm hakları iflas masasına gireceğinden hamilin çek bedelini muhatap bankadan tahsili mümkün olmayacaktır³¹⁵.

Öte yandan muhatabın iflası halinde TTK m. 800 hükmü uygulanamayacağından hamil çek bedeli için düzenleyene karşı başvurma hakkını kullanabilir³¹⁶.

2. Cirantalar

Bilindiği gibi, ciro emre yazılı bir çekin devredilme şeklidir, emre yazılı senetten doğan hakları başkasına devretmek veya senetteki alacağın tahsilini sağlamak amacıyla senet hamilinin yazı ve imza ile teyit ve tespit ettiği bir beyandır³¹⁷. Ciroda çifte yetkilendirme işlemi söz konusudur ki bu yetkilerden ilki çekin ciro ile devredildiği kişinin muhataptan bedeli tahsil edebilmesine, diğeri karşılığın ciro edilen kişiye ödenmesine dairdir³¹⁸.

İlk ciro kural olarak lehtar tarafından yapılır³¹⁹. İlk cironun lehtar tarafından yapılmasının önemi ciro zincirinin düzgün olup olmamasının değerlendirilmesinde önem arz eder, bu anlamda zincirin başındaki ilk kişi

³¹³ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 337.

³¹⁴ **ERİŞ**, Çek, s. 250.

³¹⁵ **KURU**, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 413; **PEKCANITEZ**, Hakan/**ATALAY**, Hakan/**SUNGURTEKİN ÖZKAN**, Meral/**ÖZEKES** Muhammed, İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, 6. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, s. 412; **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 42.

³¹⁶ Hamil çek bedelini düzenleyenden tahsil edemezse, eksik kalan kısmı karşılık bir kredi olarak tahsis edilmiş olmadığı sürece müflis bankanın iflas masasına yazdırabilir. **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 342.

³¹⁷ **ERİŞ**, Çek, s. 142; **ÇATIKKAŞ/DURAN**, Yükümlülükler, s. 34.

³¹⁸ **KENDİGELEN**, Çek, s. 221.

³¹⁹ **KENDİGELEN**, Çek, s. 225; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 48; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 337; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 289.

lehtardır³²⁰. Lehtarın hak sahibi olabilmesi ve cironun sıhhatli olabilmesi düzenleyenle lehtar arasında bir zilyetlik anlaşmasının olması ve senedin zilyetliğinin lehtara geçirilmesi ile mümkün olmaktadır³²¹.

Ciro, çek veya alonj üzerine yazılır ve ciranta tarafından imzalanır³²². TTK m. 793 uyarınca ciro, protesto veya buna denk belirlemeden veya ibraz süresinin bitimine kadar yapılmalıdır, bundan sonra ciro yapılırsa bu ciro gecikmiş ciro olarak adlandırılmakta ve alacağın temlik hükmünde sayılmaktadır³²³. Demek ki ibraz sürelerinin geçilmesine rağmen çekin ciro edilmesinde hukuki bir engel yoktur ancak ibraz sürelerinin geçirilmesinden sonra yapılan ciro sadece alacağın temlik hükmünde olacaktır³²⁴.

Çekler temlik ve tahsil cirosu ile üçüncü kişilere ya da çekten dolayı borçlu olan kişilere ciro edilebilirler ama muhataba ciro yapılamaz, yapılırsa da yalnız makbuz hükmündedir ancak bu kuralın istisnası muhatabın birden fazla şubesinin bulunduğu durumda cironun hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye yapılması halidir³²⁵.

Çeklerde temlik ve tahsil cirosuna izin verilmesine rağmen rehin cirosu yasaklanmıştır. Bu yasak TTK m. 818 hükmünün poliçenin tahsil cirosu hükümlerine yaptığı atfa rağmen rehin cirosuna atıf yapmamasından ortaya çıkmaktadır³²⁶. Çekin bir borcu karşılığı olarak rehin cirosu ile alacaklıya teslimi TTK ve ÇekK ruhuna ve sistemine uygun düşmemektedir³²⁷. Çeklerde ciro yasağı kuralına göre, çek üzerinde “*bedeli rehindir*”, “*rehin cirosudur*” gibi kayıtların bulunması halinde, yapılan ciro işlemi geçersizdir ve çeki rehin cirosu ile iktisap eden yetkili hamil sayılamaz³²⁸.

³²⁰ KENDİGELEN, Çek, s. 225; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 48; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 337; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 289.

³²¹ Söz konusu zilyetlik anlaşması ve zilyetliğin geçirilmesi aşamalarından önce lehtar çekte hak sahibi olmadığından düzenleyen çeki doldurup imzalamış olsa bile çeki tedavüle çıkarmamış olması sebebiyle çeki bankaya iade ederek parasını geri alabilecektir. Detaylar için bkz: PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 340.

³²² KENDİGELEN, Çek, s. 221; ERİŞ, Çek, s. 143; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 48.

³²³ ERİŞ, Çek, s. 201; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 337.

³²⁴ KENDİGELEN, Çek, s. 291; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 324.

³²⁵ KENDİGELEN, Çek, s. 228; ERİŞ, Çek, s. 144; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 366; BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 179; ÖZTAN’a göre muhataba yapılan cironun makbuz hükmünde sayılması için devrin tam ciro ile yapılması gerekmektedir. ÖZTAN, Kıymetli Evrak, s. 1145.

³²⁶ BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 363; Rehin cirosu yasağına ve ileri tarihli çek uygulamasına imkan veren ÇekK m. 3/8 ile ÇekK geçici m. 3/5 gereğince rehin cirosunun yasağının etkisini yitirdiğine ilişkin açıklamalar için bkz: KIRCA, İsmail, “Yargıtay Kararları Işığında Çekte Gizli Rehin ve Teminat amacıyla Temlik Ciroları (Ciro)”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXVII. 27 Aralık 2013, Ss. 85-99., s. 97; KAYIHAN, Kıymetli Evrak, s. 212; HELVACI, Takip, s. 177.

³²⁷ BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 363.

³²⁸ BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 363; YILDIRIM, Vadeli Çek, s. 105.

Rehin cirosunun yasaklanması sebebi çekin bir ödeme aracı olması ve kısa ibraz sürelerinin öngörülmesidir, rehin cirosu mümkün olmamakla birlikte çekte inançlı rehin cirosu mümkündür³²⁹. Çeki inançlı rehin cirosu ya da gizli rehin cirosu ile iktisap eden hamilin iktisabı, rehnin varlığını bilmediği ya da bu hususta ağır kusurlu olmadığı sürece geçerlidir³³⁰.

Ciro, kural olarak emre yazılı çekin devredilme şekli olmakla birlikte, hamiline yazılı bir çekin de ciro ile devredilmesinde bir engel yoktur. Kural olarak hamiline yazılı bir çek devredildiğinde devreden senetle bir ilgisi kalmayacağından başvuru borçlusu sıfatına sahip olmaz ancak TTK m.791 gereğince, hamiline yazılı bir çeki ciro ile devreden kişi de başvurma hakkına dair hükümler gereğince sorumlu olur; bu durum çeki, emre yazılı bir çek haline getirmez, hamiline yazılı çekin cirosu cirantayı hamile karşı sorumlu hale getirir ve cironun teminat işlevi mevcudiyetini sürdürür³³¹. Pek tabi hamiline yazılı bir çeki beyaz ciro ile devralan kişi çeki teslim etmek suretiyle devrettiğinde sorumluluk altına girmeyecektir³³².

Kanun koyucu düzenleyenin sorumluluğuna ilişkin hüküm yanında poliçenin ciro ile ilgili hükümlerinin de çekler hakkında uygulanacağını öngörmüştür³³³. Cironun teminat işlevini düzenleyen TTK m. 685 hükmüne göre, “*Aksi şart edilmedikçe, ciranta poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden sorumludur. Ciranta, poliçenin tekrar ciro edilmesini yasak edebilir; bu halde, senet sonradan kendilerine ciro edilmiş olan kişilere karşı sorumlu olmaz.*” TTK m. 685 hükmünden kural olarak cirantanın cironun teminat işlevi gereği sorumlu olduğu ancak ciroya sorumsuzluk kaydı ekleyerek veya ciroyu yasaklayarak kendisini sorumluluktan kurtarabileceği çıkarımını yapmak mümkündür. Ciranta sorumsuzluk kaydıyla kendisinden sonra gelen herkese, ciroyu yasaklamakla ise lehine ciro yaptığı kişi dışındaki kişilere karşı başvurma hakkı sorumluluğundan kurtulur³³⁴. Başka bir deyişle, ciranta cirosuna bir sorumsuzluk kaydı eklediğinde cirosunun teminat işlevi herkese karşı (TTK m. 685/1), bir ciro yasağı kaydı eklediğinde ise senet sonradan kendilerine ciro edilmiş olan kişilere karşı (TK m. 685/2) bertaraf

³²⁹ Kısa ibraz süreleriyle ibraz edilip ödenecek bir senedin teminat amacıyla ciro edilmesi işlevi ile bağdaşmayacağından rehin cirosu yasaklanmıştır ancak inançlı rehin cirosu yapılabilmektedir. **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 340; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 180.

³³⁰ **KIRCA**, *Ciro*, s. 98; **BOZER/GÖLE**, *Kıymetli Evrak*, s. 365.

³³¹ **KENDİGELEN**, *Çek*, s. 239; **ERİŞ**, *Çek*, s. 143; **BÜYÜKŞİŞLİ**, *Karşılıksız Çek*, s. 49,81; **PULAŞLI**, *Kıymetli Evrak*, s. 346; **BOZER/GÖLE**, *Kıymetli Evrak*, s. 369; Hamiline yazılı çekte yapılan cironun temlik ve teşhis işlevi bulunmamaktadır. **UZUNALLI/YILDIRIM**, *Kıymetli Evrak*, s. 111.

³³² **PULAŞLI**, *Kıymetli Evrak*, s. 346.

³³³ TTK m. 818/1-d.

³³⁴ **KENDİGELEN**, *Çek*, s. 239; **BÜYÜKŞİŞLİ**, *Karşılıksız Çek*, s. 81; **PULAŞLI**, *Kıymetli Evrak*, s. 347; **BOZER/GÖLE**, *Kıymetli Evrak*, s. 318.

edilmiş olur³³⁵. TTK m. 790 hükmüne göre çizilmiş cirolar yazılmamış sayılır. Cironun çizilmesi, kambiyo senedi üzerindeki cironun iptalini, cironun hukuken geçersiz hale getirilmesini ifade eder³³⁶. Buna göre, ciro zincirinde yer alıp da imzası çizilen cirantalar başvurma hakkı kapsamında ödeme yapmak zorunda değildir. Çek tedavüldeyken geriye dönüş cirosu adı verilen ciro ile tekrar kendisine gelen ciranta iki ciro arasındaki cirantalara başvurma hakkına sahip olamayacaktır³³⁷.

Nihayet, emre yazılı bir çeki ciro ile devreden kişi cironun teminat işlevinden dolayı kanunen sorumlu tutulmuştur. Her ciranta kanun gereği, kendisinden sonra gelenlere karşı çekin ödenmemesi sebebiyle sorumludur. Temlik cirosu cirantayı, çekin ödenmemesi durumunda çekin bedelini tahsil için kendisine başvurulmasına katlanmakla yükümlü kılar, ancak banka tarafında tahsil cirosu ile teslim alınan bir çek ödenmezse, çekin ödenmemesi sebebiyle bankayı sorumlu tutmak mümkün değildir, çünkü tahsil cirosunun temlik cirosu gibi teminat işlevi bulunmamaktadır³³⁸.

3. Avalistler

TTK m. 794 uyarınca çek bedelinin ödenmesi kısmen ya da tamamen aval ile teminat altına alınabilir. Yani çek bedelinin tamamı ya da belirli bir tutarı için aval verilebilir. Belirli bir tutar için aval verilmek isteniyorsa aval verilen tutarın mutlaka açıkça belirtilmesi gerekir³³⁹. Avalist cirantalarda olduğu gibi çek bedelinin ödenmemesi sebebiyle sorumlu olmayacağına ilişkin kayıtlar koyamaz³⁴⁰.

Geçerli bir aval şerhi “*aval içindir*” ya da buna benzer bir kayıttır, mutlaka senet üzerinde yer alır ve aval verenin ıslak imzasını taşır³⁴¹. Senedin ön yüzünde düzenleyenin dışındaki kişilere ait imzalar ne için atıldığı açıkça belirtilmediği sürece kanunen düzenleyen lehine verilmiş bir aval niteliğini taşır. (TTK m. 703/3) Muhatap haricinde herkes bir kambiyo borçlusunu lehine aval verebilir³⁴². Bu sayede avalist de bir kambiyo taahhüdü altına girmekte ve

³³⁵ **SOYKAN**, İsmail Cem, “Kambiyo Senedinin Cirosunun Düzenleyen Tarafından Yasaklanması (Yasaklanma)”, İÜHFİM, C. 77, S. 1, 2019, Ss. 241-265, s. 254; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 81.

³³⁶ Detaylı bilgi için bkz: **BAŞ**, Kadir, “Kambiyo Senetlerinde Çizilmiş Cironun Hüküm ve Sonuçları”, MÜHF-HAD, C. 26, S. 1, 2020, Ss. 278-299, s. 280 vd.

³³⁷ **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 82; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 337; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 431.

³³⁸ **KENDİGELEN**, Çek, s. 239; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 340.

³³⁹ **ERİŞ**, Çek, s. 205; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 83; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 318.

³⁴⁰ **ERİŞ**, Çek, s. 205; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 83; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 318.

³⁴¹ **KENDİGELEN**, Çek, s. 177; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 325.

³⁴² **KENDİGELEN**, Çek, s. 180; **ERİŞ**, Çek, s. 206; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 341.

çekin süresi içinde ibraz edilmesine rağmen karşılıksız çıkması nedeniyle sorumlu tutulmaktadır. Başka bir deyişle, aval çek hamiline senetten doğan haklarını elde edebileceği hakkında verilmiş kambiyo hukukuna özgür bir tür ek teminattır³⁴³. Ancak kambiyo taahhüdünde bulunmamış ya da kambiyo taahhüdüne dayalı sorumluluğu kaldırılmış olan kişi lehine ve muhatap lehine aval verilemez³⁴⁴.

Hemen belirtelim ki kefaletin şekline, kefil olma ehliyetine, eşin rızasına ilişkin TBK m. 584 ve 603 hükümleri avalde uygulanamaz. Bunun sebebi avalin kefalete benzemekle beraber sözleşme niteliğinde olmayıp bir beyan olmasıdır³⁴⁵. Ek olarak, eşin rızasının alınması prosedürü ticari hayatın gerekliliklerine ve çekin süratle tedavül kabiliyetine uygun düşmemektedir. Nitekim avalde eşin rızasının aranmayacağına dair Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı³⁴⁶ bulunmaktadır.

Çekte aval veren de lehine aval verdiği kişi gibi ancak ondan bağımsız olarak sorumluluk üstlenmiştir bu nedenle avalistin sorumluluğunun doğması için öncelikle lehine aval verdiği kişinin aleyhine başvurma hakkının doğmuş olması gerekir³⁴⁷. Düzenleyen ve cirantalar dışındaki diğer başvuru borçluları avalistlerdir.

Başvurma hakkının yetkili hamili ve ödeme yapan borçluları kapsayan çift yönlülüğü dolayısıyla çek bedelini başvuru borçlusu olarak ödeyen ciranta ve avalistler, kendilerinden önce gelen kişilere karşı başvurma hakkını kullanabilirler³⁴⁸. Başka bir deyişle, karşılıksız kalan bir çeki başvuru borçlusu sıfatıyla ödemek zorunda kalan ciranta ve avalist de kendisinden önce gelen kişilere karşı başvurma hakkını kullanacaktır, bunun sebebi başvuru borçlularından herhangi birinin yaptığı ödeme ile kambiyo borcunun sona ermemesidir³⁴⁹.

4. Yetkisiz Temsilci

TTK m. 818/1-c hükmü borçlanmaya ehil olmayan kişilerin imzasına, yetkisiz imzaya, düzenleyenin sorumluluğuna ve açık ciroya ilişkin poliçe hükümlerine atıfta bulunmuştur. Bu atıf gereğince uygulanacak olan TTK m.

³⁴³ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 324.

³⁴⁴ Mutahap banka dışında bir bankanın avalist olmasının ise mümkün olduğu gözden kaçırılmamalıdır. **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 324.

³⁴⁵ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 326.

³⁴⁶ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu Kararı, E. 2017/4, K. 2018/5. (RG 16.10.2018, S. 30567.)

³⁴⁷ **ÜLGİN**, Hüseyin/**HELVACI**, Mehmet/**KENDİGELEN**, Abuzer/**KAYA**, Kıymetli Evrak Hukuku, 10. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2015, s. 279; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 83; Avalistin sorumluluğu lehine aval verdiği kişinin sorumluluğunun kalktığı hallerde sona ermez. **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 327.

³⁴⁸ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 327.

³⁴⁹ **KENDİGELEN**, Çek, s. 367.

678 hükmüne göre, bir kişi temsile yetkili olmadığı halde bir kişinin temsilcisi sıfatıyla çeke imzasını koymuşsa o çekten bizzat sorumlu olacaktır. Yetkisi bulunmakla birlikte temsil yetkisini aşan kişi bakımından da sonuç aynıdır. Dolayısıyla TTK m. 678 hükmü gereğince yetkisiz temsilci de başvurma hakkı kapsamında başvuru borçlularındandır³⁵⁰. ÇekK m. 5 hükmüne göre de gerçek kişi kendisi adına çek düzenlemesi amacıyla bir temsilci veya vekil tayin edemez, ancak çek bu şekilde düzenlenmişse de geçerlidir, ancak bunun sonucunda hukuki ve cezai sorumluluk söz konusu olur³⁵¹.

Ancak TBK m. 47’de yetkisiz temsilcinin sorumluluğuna ilişkin farklı bir hüküm öngörülmüştür. Kambiyo senetlerinde yetkisiz temsilci bizzat sorumlu tutulmakta iken genel hükümlere göre, yetkisiz temsilci karşı tarafın menfi zararını gidermekle yükümlü kılınmıştır³⁵². Diğer bir önemli fark TBK m. 47/1 hükmünün ikinci cümlesinde yetkisiz temsilcinin yetkisizliği bilen ya da bilmesi gereken kişilere karşı sorumlu olmadığına açıkça düzenlenmesidir, zira TTK m. 678 buna ilişkin bir hüküm öngörmemektedir³⁵³. Bu hususta doktrindeki baskın görüşe göre, ticari hayattaki işlem güvenliği ve TTK m. 678 hükmünde bir istisna getirilmemiş olması sebebiyle TBK m. 47/1 c. 2 kambiyo senetlerinde yetkisiz temsilcinin sorumluluğunda uygulanmamalı ancak hamilin temsilcinin yetkisizliğini bildiği ya da bilmesi gerektiği durumlarda yetkisiz temsilci sorumlu tutulmamalıdır³⁵⁴. Diğer bir görüşe göre, yetkisizliğin karşı tarafça bilindiği def’i bir şahsi def’idir ve kambiyo sözleşmesinin tarafları arasında ileri sürülebilir³⁵⁵. Yetkisiz temsilcinin, senedi ciro ve teslim yoluyla sonradan iktisap edenlere karşı bunların yetkisizliği bildiği veya bilmesi gerektiği yönünde bir def’i ileri sürüp süremeyeceği konusunda ise, artık hukukî görüşe güven teorisi ve dolayısıyla kambiyo senetlerinde ileri sürülebilecek def’ilerin kanunla sınırlandırılmış olduğu göz önüne alınmalıdır. Yetkisiz temsilci tarafından ileri sürülecek bu def’i nitelik itibarıyla şahsî def’i olduğu için yetkisiz temsilcinin; bu iddiasını senedi sonradan iktisap edenlere karşı ancak bunların senedi iktisap ederken bile kendi zararına hareket ettiklerini ispat ederek ileri sürebilir³⁵⁶.

ÇekK m. 2/3’e göre çek hesabı açabilmek için ilgilinin bizzat kendisinin veya vekilinin ya da yasal temsilcisinin imzasına ihtiyaç vardır. Tüzel kişiler adına çek hesabı, tüzel kişinin yöneticileri veya temsilcileri

³⁵⁰ BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 83; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 271.

³⁵¹ BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 270; KÖLE/GÖRGÜLÜ, Son Düzenlemeler, s. 96.

³⁵² GÜREL, Murat, “Ticaret Sicilinin Üçüncü Kişilere Etkisi Bağlamında Kambiyo Senetlerinde Yetkisiz Temsile İlişkin Bazı Sorunlar”(Yetkisiz Temsil), BATİDER, C. 31, S. 1, Ss. 231-250, Ankara, Mart, 2015, s. 231.

³⁵³ GÜREL, Yetkisiz Temsil, s. 232.

³⁵⁴ GÜREL, Yetkisiz Temsil, s. 234.

³⁵⁵ GÜREL, Yetkisiz Temsil, s. 235.

³⁵⁶ GÜREL, Yetkisiz Temsil, s. 236.

tarafından açılabilir. Bu anlamda tüzel kişiler adına çek hesabı açmaya yetkili olan kimseler yönetim organı, temsilciler, tüzel kişi adına imza yetkisine sahip olan kimselerdir³⁵⁷. Özellikle şirketlerde türlerine göre yönetim ve temsil yetkisi kollektif şirketlerde ortaklardan birisi, birkaçı veya ticari temsilcide; komandit şirketlerde komandite ortaklardan birisi, birkaçı veya ticari temsilcide; limited şirketlerde müdürler veya ticari temsilcide; anonim şirketlerde yönetim kurulu üyeleri veya imza yetkisini haiz bir ya da daha fazla murahhas üyede bulunmaktadır³⁵⁸. Anılan kişiler hem tüzel kişi adına çek hesabı açmaya hem de tüzel kişi adına çek düzenlemeye yetkilidirler³⁵⁹. Ancak yetkisiz temsil ile düzenlenen çeklerin hukuki sonuçları tüzel kişiye ait olacaktır³⁶⁰.

En önemli bağı tacir yardımcısı ticari temsilci TBK m. 547'de tanımlanmıştır. Buna göre, ticari temsilci işletme sahibinin ticari işletmeyi yönetmek ve işletmeye ilişkin işlemlerde ticaret unvanı altında ticari temsil yetkisi ile kendisini temsil etmek üzere açıkça ya da örtülü olarak yetki verdiği kişidir³⁶¹.

Tacir yardımcılarında ticari temsilcinin tüzel kişi tacir adına kambiyo taahhüdünde bulunma, dolayısıyla çek düzenleme yetkisi vardır; ticari vekilin ise çek düzenlemek için özel olarak yetkilendirilmesi gerekmektedir³⁶². Tacir yardımcılarının çek düzenleme hususundaki temsil yetkisinin kapsamı ticaret hukukunun şirketler hukuku ve çek hukuku ilkeleri birlikte değerlendirilerek tespit edilmelidir.

Uygulamada ticari temsilcinin yetkisine ilişkin bir sorun temsilcilerin kimlikleri ve yetki sınırlamalarının ticaret sicilinden farklı olması ya da bu sınırlamaların ticaret sicilinde tescil ettirilememesi halidir³⁶³. Sicildeki kayıtlar ile bankadaki temsilci bilgilerinin örtüşmemesi de mümkündür³⁶⁴. Bu gibi durumlarda yetkisiz temsilden söz edebilmek için hem temsil hukukunun hem de ticaret sicili hukukunun kuralları dikkate alınmalıdır ki her iki hukukta da işlemin karşı tarafının yaratılan hukuki görünüşe duyduğu güven korunmaktadır³⁶⁵.

³⁵⁷ **TOPÇUOĞLU**, Metin, “Yeni Çek Kanunu’na Göre Tüzel Kişileri Temsilen Çek Düzenlenmesi ve Sonuçları” (Tüzel Kişiler), GÜHFD, S. 2, 2010, Ss. 135-154, s. 144.

³⁵⁸ **TOPÇUOĞLU**, Tüzel Kişiler, s. 143.

³⁵⁹ **TOPÇUOĞLU**, Tüzel Kişiler, s. 146.

³⁶⁰ **TOPÇUOĞLU**, Tüzel Kişiler, s. 155.

³⁶¹ **ŞENER**, Oruç Hami, Ticari İşletme Hukuku, s. 258.

³⁶² **UZUNALLI**, Sevilay/**ŞENER**, Oruç Hami, Uygulamalı Ticari İşletme Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 36; **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 155; **TOPÇUOĞLU**, Tüzel Kişiler, s. 148.

³⁶³ **GÜREL**, Yetkisiz Temsil, s. 241.

³⁶⁴ **GÜREL**, Yetkisiz Temsil, s. 241.

³⁶⁵ **GÜREL**, Yetkisiz Temsil, s. 244.

Hamil çekin ödenmesi talebiyle muhatap bankaya başvurduğunda muhatap banka, hesap sahibinden ticaret sicilindeki temsilcilerin imza örneğini istemeli ve buna göre çeki ödemeli veya ödemekten kaçınmalıdır³⁶⁶. Hesap sahibi imza örneğini göndermiyorsa, hesapta karşılık olup olmamasına göre muhatap banka ödemedede bulunmalı veya karşılıksızdır işlemi yapmalıdır. Sonradan çek üzerindeki imzanın gerçekten ticaret sicili kayıtlarında temsilci olarak gözüken kişiye ait olduğunun anlaşılması hâlinde, muhatap banka geçerli bir havale ilişkisine dayalı olarak ödeme yaptığından, ödediği miktarı hesap sahibinden düşebilir. Eğer çek üzerindeki imza, ticaret sicilinde temsilci olarak gözüken kişiye ait değilse, bu durumda zarara, çek anlaşmasından doğan yükümlülüğünü yerine getirmeyen hesap sahibi katlanmalı ve muhatap banka, ödediği çek bedelini çek hesabından düşebilmelidir³⁶⁷.

Uygulamada başka bir sorun tacir yardımcılarının yetkisi ile ilgili en çok karşılaşılan sorunlardan biri çek düzenlenmesi sırasında mevcut olan temsil yetkisinin çekin ibrazı sırasında sona ermiş olmasıdır ki özellikle ileri düzenleme tarihli çeklerde bu durum kötüye kullanılabilir³⁶⁸. Bu sakıncaların engellenmesi için lehtarın teslim aldığı çeki karekod sistemine kaydetmesi öngörülmüştür ki bu sayede çekin sisteme kaydedildiği tarihten sonraki değişiklikler, çek hesabı tüzel kişinin sorumluluğunu etkilemesin³⁶⁹.

TTK m. 678 hükmü bir istisnaya yer vermemektedir ancak yetkisiz temsilcinin işlemi yaptığı sırada hamilin temsilcinin yetkisiz olduğunu bildiği veya bilmesi gerektiği ve bu durumun ticaret sicili kayıtlarıyla ispat edildiği halde TBK m. 47 uygulanarak yetkisiz temsilcinin hamile karşı sorumluluğunun doğmayacağı kabul edilmektedir³⁷⁰.

B) MUHATABIN DURUMU

Türk Ticaret Kanunu m. 780 vd. hükümlerinde çekin unsurlarını belirtmiş, unsurlara ilişkin hükümlerin devamında *Muhatap olma ehliyeti* kenar başlığını taşıyan m. 782’de muhatabın ancak bir banka olabileceğini belirtmek suretiyle banka terimine yer vermiştir. TTK m. 815’te “*Bu Kısımda geçen “banka”dan amaç, Bankacılık Kanununa tabi olan kuruluşlardır.*” hükmolunarak bankadan ne anlaşılması gerektiği hususunda Bankacılık Kanunu’na atıfta bulunulmuştur. Mevzuatımızda bankanın tanımı yapılmamıştır ancak doktrinde banka, belirli bir hukuk düzeni içinde halktan

³⁶⁶ GÜREL, Yetkisiz Temsil, s. 247.

³⁶⁷ GÜREL, Yetkisiz Temsil, s. 248.

³⁶⁸ BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 155.

³⁶⁹ Kayıt külfetinin ihmalî halinde hesap sahibi tüzel kişi, çeki düzenleyen temsilcinin azledildiğini ve kendisinin sorumlu olmadığını hamile karşı ileri sürebilme hakkına sahiptir. BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 155.

³⁷⁰ BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 272.

mevduat toplayarak ve kredi işlemleri yaparak para ticareti yapan işletmelerdir şeklinde tanımlanmıştır³⁷¹.

Muhatabın çek ilişkisi içindeki yeri yalnızca çek anlaşmasıyla düzenleyenden aldığı talimat ve yetki doğrultusunda çek hesabı açmak, çek bedelini ödemek ve bununla ilgili gerekli işlemleri yapmaktan ibarettir. Muhatabın hukuk sistemimizde yalnızca bankalar olması ve bankaların tacir ve güven kurumu olarak nitelendirilmesi, kanun koyucunun çek kullanımının ve çeke olan güvenin artması amaçlarıyla bankalara özel yükümlülükler yüklemesine neden olmuştur. Muhatabın çek ilişkisindeki önemi ve özel yeri tartışmasıdır ancak muhatabın çek ilişkisinin her aşamasında sahip olduğu önemli konum onun başvuru borçlusu olduğu anlamına asla gelmemektedir. Bu bakımdan düzenleyen ve muhatap arasındaki çek anlaşmasına ilişkin özel durumlar ve muhatabın kanun ile öngörölmüş yükümlölüklerinden kaynaklanan talepler dışında muhataba başvurmak mümkün değildir.

Muhatabın herhangi bir şekilde kambiyo ilişkisine dahil olması, muhataba karşı başvurma hakkının kullanılması kesinlikle mümkün değildir³⁷². TTK m. 695 hükmü poliçenin kabulünü düzenlemektedir. Hükme göre, poliçenin muhatapça kabulü için muhatabın poliçe üzerine “kabul edilmiştir” veya buna benzer bir beyanı yazarak imzalaması ya da poliçenin ön yüzüne yalnız imza koyması gerekmektedir. Muhatabın poliçeyi kabul etmesinin sonucu, poliçenin asli borçlusu haline gelmesidir, oysa çekte asli borçlu yoktur ve kabul mümkün değildir³⁷³. Çekte kabul yasağı kuralını düzenleyen TTK m. 784 hükmüne göre, “Çek hakkında kabul işlemi yapılamaz. Çek üzerine yazılmış bir kabul kaydı, yazılmamış sayılır.” Çekte kabul yasağının sonucu olarak kabul anlamına gelebilecek muhatabın kendi çeki üzerine aval vermesi, çeki ciro etmesi de yasaktır, nitekim muhatap lehine yapılan ciro makbuz hükmünde kabul edilmiştir, başvuru borçluları arasında muhatap banka sayılmamıştır. (TTK m. 789/4, TTK m. 794/2 ve TTK m. 808) Kanun koyucunun çekte kabul yasağı öngörmesinin temel nedeni başta çekte kabul kurumuna ihtiyaç olmaması, hamilin kısa ibraz sürelerine uygun davranmasının sağlanması, muhatap bankanın kambiyo ilişkisine dahil olup başvuru borçlularından biri sayılmasını önlemek ve Merkez bankasının banknot çıkarma tekeline ihlal etmemektir³⁷⁴.

³⁷¹ BELEN, Yükümler, s. 4.

³⁷² KENDİGELEN, Çek, s. 367; REİSOĞLU, Çek, s. 283; ERİŞ, Çek, s. 124; BÜYÜKŞİSLİ Karşılıksız Çek, s. 87; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 428; BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 177; BATTAL, Sorumluluk, s. 80.

³⁷³ ERİŞ, Çek, s. 124; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 333; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 428; BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 175.

³⁷⁴ ÖZTAN, Kıymetli Evrak, s. 1125; ERİŞ, Çek, s. 125; CAN, Mertol, Çek Hamilinin Muhatap Bankaya Karşı Hukuki Durumu (Hamilin Durumu), Ankara Hacı Bayram

Banka kural olarak sadece çeki ödeme ile yetkilidir; bu ödeme yükümlülüğü hiçbir şekilde düzenleyen ve diğer başvuru borçlularının kambiyo hukukundan doğan borçluluklarını etkilememektedir; muhatabın önemi yalnızca ödenmeme durumunun çek üzerine yazılması ve imzalanması böylece başvurma hakkının doğmasıdır³⁷⁵.

Doktrinde muhatabın iflas etmesinin başvurma hakkının kullanımına etkisinin ne olacağına ilişkin bazı tespitler yapılmıştır ve bazı yazarlar tarafından TTK m. 714 hükmünün çekler hakkında da uygulanması gerektiği sonucuna varılmıştır. TTK m. 714/6'ya göre poliçeyi kabul etmiş olsun ya da olmasın muhatap veya kabul için arz edilmesi yasaklanmış düzenleyenin iflas etmesi halinde iflas ilamının ibrazı ile başvurma hakkı kullanılabilecek olup ayrıca ödenmeme durumunun tespiti zorunluluğu bulunmamaktadır. Çekler hakkında uygulanacak poliçeye ilişkin hükümlere yollama yapan TTK m. 818 hükmünde TTK m. 714 hükmüne atıfta bulunulmamıştır. Buna rağmen doktrinde bazı yazarlar TTK m. 714 hükmünün çekte muhatap bankanın, düzenleyenin veya diğer çek borçlularının iflas etmesi halinde de uygulanması gerektiğini ve bu durumda hamilin ödememe durumunun tespitine ihtiyaç olmadan tüm çek borçlularına karşı başvurma hakkını kullanabileceğini savunmuşlardır³⁷⁶.

III. BAŞVURMA HAKKININ SAHİBİ VE BAŞVURMA USULÜ

Kanun koyucumuz Türk Ticaret Kanunu ile başvurma hakkının şartlarını ve kapsamını hüküm altına almış olmakla birlikte başvurma hakkının nasıl kullanılacağına ilişkin bir usul öngörmemiş, özel bir sınırlamaya gitmemiştir. Bu anlamda söz gelimi başvurma hakkına sahip kişinin başvuru borçlularından birine karşı herhangi bir şekilde çekin karşılığının ödenmesi talebinde bulunması başvurma hakkının kullanılması anlamına gelecektir. Ancak uygulamada genellikle icra takibi başlatmak ya da dava açılmak suretiyle çeki ilişkin alacakların tahsili amaçlanmaktadır.

A) HAMİL

Yukarıda da açıklandığı üzere başvurma hakkı en başta elinde bulundurduğu çekin karşılığının tamamen veya kısmen ödenmemesi üzerine çekten kaynaklanan alacağını talep edebilmesi amacıyla hamile tanınmış kambiyo hukukuna özgü bir haktır.

Hamil, başvurma hakkını kullanabilmek için öncelikle çeki kanundaki ibraz hükümlerine göre belirlenecek ibraz süreleri içinde ibraz edecek, usulüne

Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 2, 1998, s. 5-6; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 87; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 333.

³⁷⁵ REİSOĞLU, Çek, s. 283.

³⁷⁶ BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 79.

uygun bir şekilde ibraz edilen çek ödenmeyecek ve bu ödenmeme durumu kanunda öngörülen yollardan biri ile tespit ettirilecektir. Bu tespit üzerine hamil, düzenleyenden veya düzenleyen dışındaki başvuru borçlularından ödenmeyen miktar için ya icra takibi başlatarak ya da dava yolu ile çeke dayalı alacağını talep ve tahsil edecektir³⁷⁷.

B) ÖDEME YAPAN BAŞVURU BORÇLUSU

Kendisine başvuran hamilin talebi doğrultusunda rızaen veya cebren ödeme yapan başvuru borçlusu da başvurma hakkına sahiptir. Bu şekilde ödeme yapan başvuru borçlusu sahip olduğu başvurma hakkını kendisinden önce gelen çek borçlularına karşı icra takibi başlatarak ya da dava açarak kullanacaktır.

C) BAŞVURMA USULÜ

1. Hakkın İhbarı

TTK m. 818/1- j hükmü uyarınca poliçeye ilişkin hükümlerden ihbarı düzenleyen 723. madde çekler hakkında da uygulama alanı bulacaktır. Kambiyo senetlerinde ihbar zorunluluğu; ödememe veya kabul etmeme durumunun ve bu durumu tespit eden protestonun, kambiyo senedi ile kendilerine başvurulacak kişilere yani başvuru borçlularına gerekli önlemleri almaları ve hazırlıkları yapmaları amacıyla bildiriminin yapılmasını zorunlu kılan, kanunla düzenlenmiş bir kurumdur³⁷⁸. Özetle ihbar, başvurma hakkının bildirimi olarak nitelendirilebilir. İhbar zorunluluğu başvurma hakkının doğumu için zorunlu bir koşul olarak düzenlenmemiştir ve niteliği gereği bir ek yükümlülüktür³⁷⁹. İhbar zorunluluğunun yerine getirilmemesi başvurma hakkının kaybına neden olmaz, sadece oluşan zararlardan bir tazminat ödeme borcu doğurur³⁸⁰. Anılan zarara ilişkin tazminat borcunun da çek bedeliyle sınırlı olacağı m. 723/7 hükmünde belirtilmiştir. İhbarın niteliği gereği yalnızca ek bir yükümlülük olması sebebiyle uygulamada pek yer bulamamıştır³⁸¹.

İhbar ile birlikte, başvurma hakkının kullanılmış olduğunu önceden öğrenme imkanına sahip olan başvuru borçlularının talepler hakkında hazırlık

³⁷⁷ KENDİGELEN, Çek, s. 381.

³⁷⁸ ATASOY, Ömer Adil/KANDEMİR, Burcu, “Kambiyo Senetlerinde İhbar Zorunluğunun Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk (İhbar)”, İAÜHFD, Y. 4, S. 1, 2018, Ss. 83-104, s. 86.

³⁷⁹ Külfet olduğu yönünde görüş için bkz: UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 125; Ek yükümlülük olarak kabulünün gerekçeleri için bkz: ATASOY/KANDEMİR, İhbar, s. 85.

³⁸⁰ ATASOY/KANDEMİR, İhbar, s. 85; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 96; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 435; UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 126.

³⁸¹ ATASOY/KANDEMİR, İhbar, s. 85.

yapma vaktini bulma ve senedin ödenmesinin şüpheli hale geldiğinden haberdar olma hususunda menfaatleri bulunmaktadır³⁸².

İhbar yükümlüsü öncelikle hamildir, ikinci olarak kendisine ihbarda bulunulan ciranta ihbar yükümlüsü olmaktadır. Bu şekilde ihbar yükümlülüğü yukarıya doğru olacak şekilde düzenleyene kadar devam etmekte olup aval verene ihbar yükümlülüğü yüklenmemiştir³⁸³. İhbarın muhatapları ise bir önceki başvuru borçlusu, düzenleyen ve aval verenlerdir³⁸⁴.

2. Mahsup Çeklerinde Başvurma Hakkının Kullanılması Usulü

TTK m. 805 uyarınca “Bir çekin düzenleyeni veya hamili çekin ön yüzüne “hesaba geçirilecektir” kaydını veya buna benzer bir ibareyi yazarak çekin nakden ödenmesini önleyebilir.” “**Hesaba geçirilecektir**” veya buna benzer bir kaydı içererek nakden ödenmesi engellenmiş çek uygulamada ve doktrinde mahsup çeki olarak adlandırılmaktadır³⁸⁵.

Kanun koyucu mahsup çekini ilgilendiren iki durumda daha hamilin başvurma hakkına sahip olduğunu hüküm altına almıştır. Esasen bu durumlar çekin ödenmemesine ilişkin özel sebeplerdir. Bu özel sebepler muhatapın iflası ve çek bedelinin hesaba geçirilmemesidir. TTK m.806’ya göre mahsup çekinin hamili, muhatap iflas etmiş veya ödemelerini tatil etmiş ya da aleyhine yapılan herhangi bir icra takibi semeresiz kalmışsa, bedelin nakden ödenmesini talep edebilir ve ödememe halinde başvurma hakkını da kullanabilir. TTK m.807’ye göre de mahsup çekinin hamili, muhatapın çek bedelini kayıtsız ve şartsız bir alacak olarak hesaba geçirmekten kaçındığını veya ödeme yerindeki takas odasının, çekin hamilin borçlarına mahsup edilmek kabiliyetine haiz olmadığını beyan ettiğini ispat ederse, başvurma hakkını kullanabilir. Hamilin muhatapın iflasını muhatap hakkında mahkemece verilmiş iflas kararı ile, ödemelerini tatil etme ya da icra takibinin semeresiz kalmasını takibi yapan icra müdürlüğünden alacağı aciz vesikası ile ispatlaması mümkündür³⁸⁶.

3. Vadeden Önce Başvurma Hakkının Kullanılması Usulünün Çeklerde Uygulanması

TTK m. 713/1 poliçenin vadesinde ödenmemesi halinde başvurma hakkını düzenlemekte, m.713/2’de ise bazı durumların gerçekleşmesi halinde vadeden önce de başvurma hakkının kullanılacağı hüküm altına alınmaktadır. Kanun Koyucunun poliçe ilişkisinde vadeden önce başvurma hakkının kullanılmasına imkan sağlamasının nedeni ödemenin tehlikeye girmesi ve bu

³⁸² ATASOY/KANDEMİR, İhbar, s. 85.

³⁸³ ATASOY/KANDEMİR, İhbar, s. 88.

³⁸⁴ ATASOY/KANDEMİR, İhbar, s. 89.

³⁸⁵ KENDİGELEN, Çek, s. 177; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 44.

³⁸⁶ ÖZTAN, Kıymetli Evrak, s. 1312 vd.; NARBAY, Tasarı, s. 219.

nedenle senedin tedavül kabiliyetinin zarar görmesidir³⁸⁷. TTK m. 725 hükmünde ise bu şekilde başvurma hakkını kullanıldığında poliçe bedelinden iskonto yapılacağına hükmolunmaktadır. Ancak poliçeye ilişkin hangi hükümlerin uygulanacağını gösteren ve poliçeye ilişkin hükümlere yollama yapan TTK m. 818’de TTK m. 713 ve TTK m. 725 hükümlerinde atıfta bulunulmamıştır. Buna rağmen doktrinde, ÇekK hükümleri ile ileri düzenleme tarihli çeklerin ve dolayısıyla taraflar arasındaki vade anlaşmasının geçerli olacağının açıkça kabul edilmesi karşısında vadeden önce başvurma hakkının kullanılmasına ilişkin TTK m. 713 ve TTK m. 725 hükümlerinin ÇekK g. m. 3/5 yürürlükte oldukça uygulanabileceği savunulmaktadır³⁸⁸. Nitekim, Kanun’un çeki düzenleyen kısmında vadeden önce başvuruya ilişkin bir hüküm bulunmaması ve bu hususta poliçe hükümlerine de yollama yapılmaması bunun yasaklandığı anlamına gelmeyecektir³⁸⁹. Ayrıca hükmün uygulanabilirliği bakımından çekler ile kabule arzı yasaklanmış poliçeler hakkında benzerlik bulunmaktadır şöyle ki poliçelerde kabule arz iradi olarak yasaklanmıştır, çeklerde ise kabul kanunen yasaklanmıştır³⁹⁰. Görüşe göre, vadeden önce başvurma hakkının doğumuna ilişkin TTK m. 713 hükmünün uygulanabildiği hallerde, ihbar yükümlülüğünün de doğduğu kabul edilmeli ve ihbar yükümlülüğü yerine getirilmelidir³⁹¹.

TTK m. 713’e göre, “*Vadede poliçe ödenmemişse hamil, cirantalara, düzenleyene ve poliçe dolayısıyla taahhüt altına girmiş olan diğer kişilere başvurabilir. (2) Hamil; 11135 a) Kabulden tamamen veya kısmen kaçınılmış, b) Poliçeyi kabul etmiş olsun olmasın, muhatap iflas etmiş veya bir ilamla ispatlanmamış olsa da sadece ödemelerini tatil etmiş veya aleyhindeki herhangi bir icra takibi semeresiz kalmış veya c) Kabul için arz edilmesi menedilen bir poliçenin düzenleyeni iflas etmiş, olursa vadenin gelmesinden önce de aynı başvurma hakkını haizdir.*” Kanun Koyucu m. 713 hükmünü poliçeyi dikkate alarak düzenlediği için muhatapın durumu esas alınmıştır ancak çekte muhatap borçlu olmadığından hükmü değerlendirirken düzenleyenin konumunu dikkate almak gerekmektedir³⁹².

Vadeden önce başvurunun kabul edilmesi ile başvurunun şekil şartının nasıl yerine getirileceğinin ortaya konması gerekmektedir. TTK m. 714/5’de ödemelerin tatil edilmesi veya yapılan icra takibinin semeresiz kalmış olması

³⁸⁷ **YILDIRIM**, Vadeli Çek, s. 106.

³⁸⁸ Görüşe göre çekin ibrazında ödeneceğini ve çekte vade olmayacağını öngören TTK sistematığının bu hükümlere atıfta bulunulmaması gayet doğaldır. Ancak çekte vade anlaşmasını geçerli kabul eden ÇekK hükümlerinin mevcudiyeti karşısında vadeden önce başvuruya ilişkin hükümlerin uygulanmamasını haklı kılan bir gerekçe de bulunmamaktadır. **YILDIRIM**, Vadeli Çek, s. 106.

³⁸⁹ **YILDIRIM**, Vadeli Çek, s. 106.

³⁹⁰ **YILDIRIM**, Vadeli Çek, s. 108.

³⁹¹ **ATASOY/KANDEMİR**, Sorumluluk, s. 90.

³⁹² **YILDIRIM**, Vadeli Çek, s. 108.

durumunda ibraz ve protestodan sonra başvuru hakkının kullanılacağına hükmolunmuştur. TTK m. 714/6 hükmünde ise iflas ilamının ibrazının başvuru hakkının kullanılması için yeterli olacağı belirtilmiştir. Buna göre, düzenleyen hakkında iflas kararı verildiyse iflas ilamının ibrazıyla başvurma hakkı kullanılabilir. İflas dışında düzenleyenin ödemelerini tatil etmesi veya düzenleyen hakkında yapılan icra takibinin semeresiz kalması durumunda ibrazın ve başvurma hakkının şekil şartının yerine getirilmesi gerekir. Ancak çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre belirlenecek ibraz sürelerinden önce bankaya ibrazı ve bankanın karşılıksızdır işlemi yapması ya da takas odasının çekin ödenmediğinin tespitini içeren beyanı çek üzerine yazması mümkün olmadığından şekil şartının yerine getirilmesi için tespit ancak noter aracılığıyla çekilecek protesto ile mümkündür³⁹³.

4. Çekin Zıyayı ve İptalinde Başvurma Hakkının Kullanılması

Kıymetli evrakın zayi olması senedin, hamilinin rızası dışında elden çıkarak kullanılamaz hale gelmesidir. Örneğin, senedin yanması, denize düşmesi, depremde yok olması, çalınması, kaybolması, senedin zayi olması olarak değerlendirilmektedir³⁹⁴. Düzenleyen tarafından tedavüle çıkarılan bir çekin zayi olması halinde çekin yetkili hamil dışında bir kişinin eline geçmesi hem de içerdiği hakkın çekin yokluğu sebebiyle ileri sürülebilmesi tehlikesi ortaya çıkmaktadır³⁹⁵.

Kıymetli evrak niteliğini haiz çekin zayi olması durumunda çekin kıymetli evrak niteliği ve çeke bağlı haklar sona ermez ancak bu hakkın ileri sürülmesi olanaksız bir hale gelir. Bu husus, kıymetli evrakta hak ile senedin birbirine sıkı sıkıya bağlı olmasının bir sonucudur. Zayi ve iptal müesseselerinin getirilmiş olmasının nedeni hem çek alacaklısının çeke dayalı alacaklarını senetsiz olarak talep edebilmesi hem de gerçekte alacaklı olmayan kişiye ödenmesinin engellenmesi amaçlarıdır³⁹⁶.

Öncelikle, hamilin zayi olduğunu iddia ettiği bir çekin iptalini talep edebilmesi için senet, Kanunun aradığı tüm zorunlu unsurları içeren geçerli bir çek niteliğini taşımalıdır, örneğin, boş çek yapraklarının iptali mahkemeden istenemez³⁹⁷.

Çek zayi olduğunda TTK m. 818/1-s hükmü gereğince poliçede iptali düzenleyen TTK m. 757-764/1 hükümleri emre, nama, hamiline çekler

³⁹³ YILDIRIM, Vadeli Çek, s. 109.

³⁹⁴ KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 196.

³⁹⁵ KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 196.

³⁹⁶ KENDİGELEN/KIRCA, Kıymetli Evrak, s. 55; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 122, PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 90.

³⁹⁷ BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 502.

hakkında da uygulanacaktır³⁹⁸. TTK m. 764/2 hükmü çekler hakkında uygulanmayacaktır, bunun sebebi çekte kabul yasağıdır³⁹⁹.

Kural olarak çekin zıyaı halinde iptalini hamil dava edebilir. Bazı özel durumlarda ise muhatap bankanın ya da cirantanın çekin iptalini dava edebilmesi mümkündür⁴⁰⁰. TTK m. 757 hükmünde iptal davası açma hakkı yalnızca hamile tanındığına göre düzenleyenin iptal davası açma hakkı bulunmamaktadır⁴⁰¹. TTK m. 759 hükmüne göre ise, çekin varlığı ile ilgili mahkemede olumlu kanaat uyandıracak kadar delil sunması, çekin içerdiği hakkın varlığını korumaya devam etmekte olması ve çekin zayi olma durumunun süreklilik arz etmesi ile çek üzerinde hak sahibi olan kişiler iptal davası açabilirler.

Hemen belirtelim ki düzenleyenin imzasını taşıyan kısmen doldurulmuş bir çek lehtara teslim edilir ve lehtar da çeki ibraz etmeden önce diğer unsurları tamamlayarak çeki ibraz ederse, daha sonra hamil tarafından böyle bir çekin ödenmesinin yasaklanması ya da iptalinin talep edilmesinde bir engel yoktur⁴⁰². Başka bir ifadeyle, açık çeklerin sonradan doldurulması mümkün olduğu için bu çekin iptali de mahkemeden talep edilebilir⁴⁰³. Hatta karşılıksızdır işlemine tabi tutulmuş ya da zamanaşımına uğramış bir çekin zayi olması halinde iptali talep edilebilir⁴⁰⁴.

Çekin zayi olması düzenleyenin elinde iken gerçekleşebilir. Düzenleyenin elinden rızası dışında çıkan çek hakkında düzenleyen mahkemeden menfi tespit davası ile hamile karşı borçlu olmadığının tespitini talep edebilir. Hamil çeki tahsil ettiyse düzenleyen hamile karşı istirdat davası açarak çek bedelinin iadesini isteyebilir⁴⁰⁵. TTK m. 792'ye göre düzenleyenin bu taleplerini ileri sürebilmesi için hamil, çeki iktisabında kötünietli veya ağır kusurlu olmalıdır. İyiniyetli hamil tarafından süresinde muhataba ibraz edilen çek ödenmediğinde iyiniyetli hamil, düzenleyen dahil başvuru borçlularına başvurabilecektir⁴⁰⁶.

Çekin zayi olması lehtarın elindeyken de gerçekleşebilir. Bu durumda lehtar TTK m. 818/1-s hükmünün yaptığı yollama gereğince TTK m. 757 vd. hükümlerine dayanarak önleyici önlem tedbirlerine başvurabilecek ya da iptal

³⁹⁸ TTK m 764/2 hükmü çeklerde uygulanmayacaktır. **KARAYALÇIN**, Ticari Senetler, s. 361; **REİSOĞLU**, Çek Hukuku, s. 319; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 91; **KENDİGELEN/KIRCA**, Kıymetli Evrak, s. 57; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 45.

³⁹⁹ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 484.

⁴⁰⁰ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 485.

⁴⁰¹ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 486.

⁴⁰² Açık çekler de iptal edilebilir. **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 486.

⁴⁰³ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 502.

⁴⁰⁴ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 502.

⁴⁰⁵ **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 200.

⁴⁰⁶ **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 200.

talebinde bulunabilecektir. TTK m. 757 hükmüne göre çek elinden iradesi dışında çıkan hamil ödeme veya yerleşim yerindeki asliye ticaret mahkemesinden muhatap bankanın çeki ödemekten men edilmesini talep edebilir⁴⁰⁷. Buna göre, düzenleyen çekin zayi olması halinde muhatap bankayı durumdan haberdar ederek çekin ödenmesini durdurmak için mahkemeden ihtiyati tedbir kararı almalıdır⁴⁰⁸. Düzenleyen ödemedenden men kararını menfi tespit ya da istirdat davasının açılmasından önce, bu davalarla birlikte ya da davalar devam ederken de talep edebilir⁴⁰⁹.

Cirantalardan birinin kendisinden sonra gelen cirantaya ödeme yapması ve ödeme neticesinde çeki aldıktan sonra çekin zayi olması durumunda Yargıtay, çekin zayi olması nedeniyle iptalinin ciranta tarafından da istenebileceğini kabul etmektedir⁴¹⁰.

İptal davası hasımsız olarak açılır, çekişmesiz yargı işi niteliğindedir ve dava sonunda verilen hüküm kesin hüküm teşkil etmez⁴¹¹. Çekin iptali davasında ispat yükü, TTK m. 790 hükmü uyarınca çekin yetkili hamili olduğunu ve çekin rızası dışında elden çıktığını ileri süren davacıya aittir ve davacı davalının çeki kötüniyetle iktisap ettiğini, iktisapta ağır kusurlu olduğunu kanıtlamalıdır⁴¹².

TTK m. 757/2 hükmüne göre talep üzerine alınan men kararında mahkeme muhatap bankaya düzenleyenin hesabında bulunan karşılık ölçüsünde çek bedelinin bloke edilmesine karar verir. TTK m. 652 hükmü gereğince iptal kararı üzerine hamil çekten doğan haklarını senetsiz ileri sürebilme veya düzenleyenden yeni bir çek düzenlemesini talep etme hakkına sahip olur. Hamil, iptal kararıyla çek bedelini talep etme hakkını ileri sürerek TTK m. 764 hükmü uyarınca düzenleyene karşı başvurma hakkını kullanabilecektir⁴¹³. Ancak başvurma hakkının kullanılabilmesi, çekin ödenmediğinin tespiti şartının yerine getirilmesi için hamilin çek bedelinin

⁴⁰⁷ Mahkemenin ödemedenden men kararının hukuki niteliği ile ilgili doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre bu karar ihtiyati tedbir niteliğindedir. Aksi görüşe göre ise, ihtiyati tedbir niteliğinde olmayan özel bir geçici hukuki korumadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 203.

⁴⁰⁸ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 488.

⁴⁰⁹ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 488.

⁴¹⁰ T.C. YARGITAY 11. HD, E. 2008/6264, K. 2009/10526, T. 13.10.2019. (**GÜLTEKİN**, Özkan, Kıymetli Evrakın Zıyayı ve İptali, Ankara, 2013, s. 262-263.)

⁴¹¹ **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 492; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 504.

⁴¹² **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 489.

⁴¹³ **REİSOĞLU**, Çek Hukuku, s. 327; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 486; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 103; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 126; **KENDİGELEN/KIRCA**, Kıymetli Evrak, s. 70; **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 209.

tevdii talebinde bulunması gerekmektedir⁴¹⁴. Ayrıca iptal kararına dayanılarak kambiyo senetlerine özgü takip yoluna başvurulamaz⁴¹⁵.

IV. BAŞVURMA HAKKINA DAYALI SORUMLULUĞUN NİTELİĞİ

TTK uyarınca çekten doğan başvurma hakkının kullanılmasıyla başvuru borçlusu kişiler arasındaki sorumluluk müteselsil sorumluluk esasına dayanacaktır. Müteselsil sorumluluk esasen genel hükümlere göre Türk Borçlar Kanununda hükme bağlanmıştır. Genel olarak, aynı zararı birden çok kişinin tazmin yükümlülüğünün doğması halinde bu zararın tazmini müteselsil sorumluluk esaslarına göre mümkündür ki müteselsil sorumluluk da içerisinde iç ilişki ve dış ilişki olmak üzere ikili bir ilişki barındırmaktadır⁴¹⁶. Türk Borçlar Kanununa göre, müteselsil sorumluluk iradi olarak belirlenebilmekte ya da kanundan doğmaktadır.

TTK m. 818/1-k hükmünün yollama yaptığı TTK m. 724 hükmü poliçe borçlularının müteselsil sorumluluğunu düzenlemektedir. Teselsül kenar başlıklı anılan hükme göre, “*Bir poliçeyi düzenleyen, kabul eden, ciro eden veya o poliçeye aval veren kişiler hamile karşı müteselsil borçlu sıfatıyla sorumludurlar. (2) Hamil, bunların borçlanmadaki sıraları ile bağlı olmaksızın her birine veya bunlardan bazılarına ya da hepsine birden başvurabilir. (3) Poliçeden dolayı borç altına girmiş olup da poliçeyi ödemiş bulunan herkes aynı hakkı kullanabilir. (4) Hamil borçlulardan yalnız birine başvurmakla, diğer borçlularla ilk önce başvurduğu borçludan sonra gelenlere karşı haklarını kaybetmez.*”

Demek ki çekin ödenmemesi nedeniyle başvurma hakkının söz konusu olduğu hallerde başvuru borçluları hamile karşı kanunen müteselsil borçlu sıfatıyla sorumludurlar. Müteselsil sorumluluğun sonucu olarak hamil, sırayla bağlı olmadan borçlulardan her birine, birkaçına ya da hepsine başvurabilir⁴¹⁷. Çeki ödemiş olan başvuru borçlularından biri de kendisinden önce gelen borçlulara karşı aynı şekilde başvurma hakkına sahiptir, borçlular arasındaki teselsülün yukarıya doğru olması sebebiyle borcu ödemedi kaynaklanan başvurma hakkını aşağıya doğru olacak şekilde kendisinden sonra gelenlerden talep edemez⁴¹⁸.

⁴¹⁴ UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 139; KENDİGELEN/KIRCA, Kıymetli Evrak, s. 73; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 211.

⁴¹⁵ BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 508.

⁴¹⁶ EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler (Borçlar Hukuku), 20. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 389.

⁴¹⁷ KENDİGELEN, Çek, s. 369; REİSOĞLU, Çek, s. 283; ERİŞ, Çek, s. 291; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 87; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 428.

⁴¹⁸ KENDİGELEN, Çek, s. 369; REİSOĞLU, Çek, s. 284; ERİŞ, Çek, s. 291; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 87.

Hamil, müteselsil borçlulardan edimin tamamını talep edebilir. Bu talep borçlulardan birine yöneltilebileceği gibi tamamına da yöneltilebilir⁴¹⁹. Hamil, aralarındaki ihtiyari dava arkadaşlığı sebebiyle dilerse ayrı ayrı dava açar dilerse tek bir davada taleplerini ileri sürebilir. Aynı şekilde müteselsil borçluların tamamı için tek bir icra takibi yapılabilmesi mümkündür çünkü borçlular arasında ihtiyari takip arkadaşlığı mevcuttur⁴²⁰.

Çekte takip borçluları düzenleyen, cirantalar, aval verenler ve yetkisiz temsilcilerdir⁴²¹. Bunlar müteselsil borçlu sıfatıyla sorumlu ve ihtiyari takip borçlusu oldukları için hamilin gerekli şartları yerine getirerek bu borçlulara karşı takip yapılabilmesi mümkündür⁴²². Bu durumda bir borçluya karşı kambiyo senetlerine özgü takibe başvurulabileceği gibi diğerine karşı kambiyo senetlerine özgü iflas takibine başvurulabilir. Ancak çekin borçlusu birden fazla ve hepsi iflasa tabi kişilerden ise bu kişiler hakkında aynı tür takipte bulunmak gerekmektedir⁴²³.

Benzer şekilde hamilin müteselsil sorumluluk esaslarınca sorumlu olan borçlulara karşı dava açmak istemesi durumunda HMK m. 57 hükmü uyarınca bu kişiler arasında ihtiyari dava arkadaşlığı bulunmaktadır. Bu durumda HMK m. 58'e göre dava arkadaşlarından her biri diğerinden bağımsız olarak hareket eder, sahip oldukları itiraz ve def'i haklarını her biri kendisi kullanır. Hamilin başvuru borçlularına karşı açacağı davanın mutlaka hepsine birlikte açılması gerekmez⁴²⁴. Mecburi dava arkadaşlığının tersine ihtiyarî dava arkadaşlığında, tarafların tümüne birden eyleme geçilmesi konusunda kanuni bir emredici hüküm yoktur⁴²⁵. İhtiyarî dava arkadaşlığı, usul ekonomisine katkı sağlama ve mahkeme kararları arasındaki çelişkileri önleme amacından doğmuştur⁴²⁶. Davaların birlikte görülmesi, dava önemli ölçüde kısılmasını, zaman, emek ve masraftan tasarrufu sağlamaktadır. Uyuşmazlıkların tek mahkemede birlikte çözülmesi, mahkemelerin çelişik hükümler vermesinin de önüne geçer⁴²⁷.

HMK m. 58 uyarınca davaları birbirinden bağımsız olan ihtiyari dava arkadaşları kişisel iddia ve savunmalarını da birbirinden ayrı olarak ileri sürebilirler. Bir ihtiyari dava arkadaşının ileri sürdüğü itiraz

⁴¹⁹ ARAT, Ayşe, Müteselsil Borçlarda Alacaklı ile Borçlular Arasındaki İlişkinin Hüküm ve Sonuçları (İlişki), Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 2, 2018, Ss. 325,366, s. 329.

⁴²⁰ ARAT, İlişki, s. 331; KÖLE/GÖRGÜLÜ, Son Düzenlemeler, s. 117.

⁴²¹ HELVACI, Takip, s. 178.

⁴²² HELVACI, Takip, s. 178; KÖLE/GÖRGÜLÜ, Son Düzenlemeler, s. 117.

⁴²³ KÖLE/GÖRGÜLÜ, Son Düzenlemeler, s. 117.

⁴²⁴ KURU, Baki; ARSLAN, Ramazan; YILMAZ, Ejder, Medenî Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 1995.

⁴²⁵ KILIÇOĞLU, Mustafa, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi, Legal Yayınları, İstanbul 2016, s. 437.

⁴²⁶ ERCAN ÖZLER, Meltem: Medeni Usul Hukukunda Maddî Hukuka İlişkin Savunma Vasıtaları (Medeni Usul), On İki Levha Yayıncılık, Mayıs 2020, s. 190 vd.

⁴²⁷ ERCAN ÖZLER, Medeni Usul, 190 vd.

sebeplerinden, bunu ileri sürmeyen dava arkadaşları da yararlanabilir. Ancak ihtiyari dava arkadaşlarından biri şahsi bir itiraz sebebini ileri sürmüşse, bunun diğer dava arkadaşlarına sirayetinin kabulü mümkün değildir⁴²⁸.

V. BAŞVURMA HAKKININ KAPSAMI

Başvurma hakkının kapsamı, başvurma hakkına sahip hamilin ve sonrasında çek bedelini ödeyen başvuru borçlusunun, diğer başvuru borçlularından neler talep edebileceğini ifade eder. Başvurma hakkı ile hamilin başvuru borçlularından talep edebileceği kalemler, TTK m. 810'da dört bent halinde sayılmıştır⁴²⁹. TTK m.783 hükmüyle hamil ayrıca, başvurma hakkı kapsamında, m. 810'da sayılan dört kaleme ilave olarak uygulamada "çek tazminatı" olarak ifade edilen ve sadece düzenleyene karşı ileri sürebileceği bir talep hakkına da sahiptir.⁴³⁰

Hamilin başvurma hakkını kullanırken neler talep edebileceği; başka bir deyişle, hamilin başvurma hakkının içerdiği talepler çek bedelinin ödenmeyen kısmı, ibraz gününden itibaren ödenmeyen tutara işletilecek faizi, ödenmeme durumunun tespiti ve ihbarı ile ilgili olanlar dahil yaptığı tüm masraflar ve çek bedelinin binde üçünü aşmayacak bir komisyon ücretidir.

TTK m.818/1-l hükmü uyarınca poliçenin ödenmesi hakkında başvurma hakkına ve poliçenin, protestonun ve makbuzun kendisine verilmesini istemek hakkına dair 726'ncı ve 727'inci maddeler çek hakkında da uygulama alanı bulacaktır. TTK m. 726'da hamilin başvurma hakkının kapsamına paralel olarak çek bedelini ödemiş olan başvuru borçlusunun kendisinden önce gelen borçlulardan talep edebilecekleri de dört kalem halinde sayılmıştır. Hükme göre, "*Poliçe bedelini ödemiş olan kişi kendisinden önce gelen borçlulardan; a) Ödemiş olduğu tutarın tamamını, b) Ödeme tarihinden itibaren bu tutarın faizini, c) Yaptığı giderleri, d) Poliçe bedelinin binde ikisini aşmamak üzere komisyon ücretini isteyebilir.*" Faizin türüne, masraflara, komisyon ücretine ilişkin aşağıdaki bölümde yapılan açıklamalar aynen geçerlidir.

Kanun tarafından yollama yapılan TTK m. 727 gereğince, kendisine karşı başvurma hakkının kullanılması sebebiyle talep edilen bedeli ödeyen çek borçlusunun, çek ile birlikte hem ödenmeme durumu ayrı bir belgede tespit ettirilmişse bunun hem de ödemeye dair makbuzun kendisine verilmesini talep hakkı vardır, hatta çeki geri alması kendisinden önce gelenlere başvurabilmesi

⁴²⁸ ERCAN ÖZLER, Medeni Usul, s. 191.

⁴²⁹ BİLGİLİ/DEMİRKAPI, Kıymetli Evrak, s. 211.

bakımından zorunludur⁴³¹. Ayrıca ödeme yapan başvuru borçlusu kendisinin cirosunu ve kendisinden sonra gelenlerin cirosunu çizibilme yetkisine sahiptir⁴³².

A) ÇEKİN ÖDENMEMİŞ BEDELİ

Başvurma hakkı kapsamındaki ödeme kalemleri çekin tamamen ödenmemesi halinde çek bedeli üzerinden, çek bedelinin kısmen ödenmemesi halinde ödenmeyen çek bedeli üzerinden hesaplanacaktır⁴³³. Buna göre belirlenecek çekin ödenmemiş bedelini hamil ve ödeme yapmış olan başvuru borçlusu diğer başvuru borçlularından talep edebilecektir.

ÇekK m. 3/2 hükmüne göre, çekin karşılıksız kalan kısmının tespiti için muhatap bankada bulunan kısmi karşılığın ve hamile ödemekle yükümlü olunan tutarın düşülmesi gerekmektedir. Hamil hesapta bulunan kısmi karşılığı kabul ettiğinde başvurma hakkına ait kalemler çekin karşılanamayan, ödenmemiş kısmı üzerinden hesaplanacaktır⁴³⁴.

B) FAİZ

Kanun'da hamilin veya ödemede bulunan başvuru borçlusunun faiz talep edebileceği belirtilmekle beraber faizin türüne ilişkin bir açıklama yapılmamıştır. Buradaki faiz, temerrüt faizidir⁴³⁵. TTK m.725/1,a-b hükmüne göre poliçede vadenin gelmesinden önce poliçe bedelinin ödenmemesi sebebiyle poliçe bedeline işleyecek kapital faizinin ve vadenin gelmesinden sonra da temerrüt faizinin talep edilebileceği söylenebilirse de çekte vade olmamasından dolayı çekte başvurma hakkı kapsamındaki faizin doğrudan temerrüt faizi olduğu söylenmelidir⁴³⁶.

TTK m. 810'da belirtilen faizin türüne kanunda değinilmemekle birlikte öğretide temerrüt faizi olarak kabul edilmektedir çünkü para borcunun zamanında ödenmemesi dolayısıyla alacaklıya ödenmesi gereken faiz temerrüt

⁴³¹ KENDİGELEN/KIRCA, Kıymetli Evrak, s. 327; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s.

94.

⁴³² BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 94.

⁴³³ KENDİGELEN, Çek, s. 374; ERİŞ, Çek, s. 291; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s.

88.

⁴³⁴ KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 148 vd.

⁴³⁵ KENDİGELEN, Çek, s. 374 vd; REİSOĞLU, Çek, s. 285; EYİLİK, Başvurma, s. 71; ERİŞ, Çek, s. 292, ERİŞ, çekte temerrüt faizinin çek bedelinin ödenmesinde direnmenin yaşadığını gösteren ibraz tarihinden itibaren başlayacağını ileri sürmektedir. (ERİŞ, Çek, s. 296.); BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 89; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 432; UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 116.

⁴³⁶ POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 377.

faizidir⁴³⁷. Ancak ileri tarihli çekler söz konusu olduğunda faizin hesaplanması öğretide çeşitli sorunlara neden olabilmektedir⁴³⁸.

TTK m. 810 hükmünde herhangi bir oran öngörülmediği için sözleşmeyle de bir oran belirlenmediyse, faizin hesaplanmasında 3095 sayılı Kanunun temerrüt faizine ilişkin kuralları geçerli olacaktır ancak başvurma hakkı ticari iş niteliği taşıdığından hamil, ticari işlerde uygulanacak temerrüt faizini de talep edebilir⁴³⁹. 3095 sayılı Kanun m. 2'ye göre, “*Bir miktar paranın ödenmesinde temerrüde düşen borçlu, sözleşme ile aksi kararlaştırılmadıkça, geçmiş günler için 1 inci maddede belirlenen orana göre temerrüt faizi ödemeye mecburdur.*” Merkez Bankası tarafından 2022 için, kanuni faiz oranı yüzde dokuz, temerrüt faizi oranı yüzde dokuz, ticari işlerde uygulanacak temerrüt faiz oranı ise %15,75 olarak belirlenmiştir.

Öyleyse, hamilin başvuru borçlularına başvurması halinde hakkın kapsamına dahil temerrüt faizi eğer çek üzerinde başka bir oran belirtilmemişse 3095 sayılı Kanuna göre yüzde dokuz olarak hesaplanacaktır. Bu oran ticari işler için %15,75'tir. Hatta hamil başvurma hakkının ticari iş niteliğinde olması sebebiyle 3095 sayılı Kanun m. 2/2 uyarınca T.C Merkez Bankası'nın önceki yılın 31 Aralık günü kısa vadeli avanslar için uyguladığı faiz oranı, yıllık yüzde dokuz orandan fazla ise temerrüt faizini bu oran üzerinden de talep edebilecektir. Söz konusu avans faiz oranı 30 Haziran günü önceki yılın 31 Aralık günü uygulanan faiz oranından beş puan veya daha çok farklı ise yılın ikinci yarısında bu oran geçerli olur⁴⁴⁰.

3095 sayılı Kanun m. 4/a hükmü uyarınca, bedelin yabancı para üzerinden kararlaştırıldığı çeklerde hamil, sözleşme ile daha yüksek bir temerrüt faizi belirlenmemiş ise, devlet bankalarının söz konusu yabancı para ile açılmış bir yıl vadeli mevduat hesabına ödediği en yüksek faiz oranı üzerinden faiz talep edebilme hakkına sahiptir.

TTK m. 810 hükmünde faizin ibraz gününden itibaren hesap edileceği öngörülmüştür. Ancak bu husus doktrinde, faizin temerrüt faizi olduğunun göz

⁴³⁷ EYİLİK, Başvurma, s. 71; YASAN, Kıymetli Evrak, s. 165.

⁴³⁸ Örneğin, temerrüt faizi ne zaman işleyecektir? Sorun ileri tarihli çeklerde temerrüt faizinin fiilen çekin ibraz edilip de karşılığının bulunmadığı tarihten mi yoksa üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre ibraz edilip de ödenmemesi tarihinden itibaren mi işlemeye başlayacağıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 378.

⁴³⁹ KENDİGELEN, Çek, s. 376; REİSOĞLU, Çek, s. 285; ERİŞ, Çek, s. 293; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 90; UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 116; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 432.

⁴⁴⁰ 3095 sayılı Kanun m. 2/2: “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının önceki yılın 31 Aralık günü kısa vadeli avanslar için uyguladığı faiz oranı, yukarıda açıklanan miktardan fazla ise, arada sözleşme olmasa bile ticari işlerde temerrüt faizi bu oran üzerinden istenebilir. Söz konusu avans faiz oranı, 30 Haziran günü önceki yılın 31 Aralık günü uygulanan avans faiz oranından beş puan veya daha çok farklı ise yılın ikinci yarısında bu oran geçerli olur.”

önüne alınarak ibraz günü yerine temerrüdün gerçekleştiği, ödememenin tespiti tarihinden itibaren hesaplanması gerektiği gerekçesiyle eleştirilmektedir⁴⁴¹.

C) GİDERLER

Giderler, hamilin ve ödemede bulunan başvuru borçlusunun başvurma hakkını kullanabilmek için zorunlu olarak yapması gereken işlemler için yaptığı masraflardır. Doktrinde gider kavramının geniş yorumlanması gerektiği ve bu anlamda hakkın sahibinin başvurma hakkını kullanması için zorunlu olarak yaptığı masrafların yanı sıra icra, ihtiyati haciz, ihtiyati tedbir, delil tespiti gibi alacağını tahsil edinceye kadar yaptığı tüm masrafların da kaleme dahil edilmesi gerektiği ve bu giderler için ayrıca faiz talep edilemeyeceği ifade edilmektedir⁴⁴².

D) KOMİSYON ÜCRETİ

Komisyon ücreti hamilin başvurma hakkı için öngörülen iş ve işlemleri yapması nedeniyle harcadığı emek ve çabanın karşılığı olarak öngörülmüştür⁴⁴³. TTK m. 810 hükmünün lafsızdan anlaşılacağı üzere binde üçlük oran azami sınırdır. Hakimin, talep edilen komisyon ücreti hakkında binde üçü aşmamak kaydıyla bir miktar belirlemek konusunda takdir hakkı vardır. Başka bir deyişle, komisyon ücreti binde üç oranından daha fazla istenemez, komisyon ücreti ile ilgili hükmün emredici olması sebebiyle binde üçü aşan komisyon ücretinin ödeneceğine ilişkin sözleşmeler de yapılamaz ancak çek hamilinin daha az oranda bir komisyon ücreti talep etmesinde bir engel yoktur⁴⁴⁴. Tutarın belirlenmesinde çek bedelinin tamamı esas alınır⁴⁴⁵. Ödemede bulunan başvuru borçlusunun sahip olduğu başvurma hakkının kapsamına dahil olan komisyon ücreti hakkında aynı açıklamalar geçerlidir ancak komisyon ücretinin belirleneceği oranın azami sınırının binde iki olduğu unutulmamalıdır.

E) ÇEK TAZMİNATI VE HAMİLİN UĞRADIĞI ZARARLAR

TTK m. 783/3'e göre "Muhatap nezdinde karşılığı kısmen veya tamamen bulunmayan bir çek düzenleyen kişi, çekin karşılıksız kalan bedelinin

⁴⁴¹ **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 433.

⁴⁴² **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 90; **EYİLİK**, Başvurma, s. 73; **ERİŞ**, Çek, s. 296, **ERİŞ**, faiz hakkında aksi bir görüş belirterek anılan giderlerin çek bedelinin ödenmesi için yapılmış ve bağımsız nitelik kazanmış alacaklar olduğu ve bu alacaklara da faiz yürütülebileceği; faiz yürütülmediği takdirde borçlu yönünden haksız kazanılmış bir durum ortaya çıkacağını doktrinde ifade etmektedir. (**ERİŞ**, Çek, s. 296.)

⁴⁴³ **KENDİGELEN**, Çek, s. 377; **EYİLİK**, Başvurma, s. 73; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 91; **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 117.

⁴⁴⁴ Ayrıca giderler kısmında açıklandığı üzere komisyon alacağına ilişkin de temerrüt faizinin talep edilebileceği ileri sürülmektedir. (**ERİŞ**, Çek, s. 296.)

⁴⁴⁵ **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 117.

yüzde onunu ödemekle yükümlü olduktan başka, hamilin bu yüzden uğradığı zararı da tazmin eder.” Görüldüğü üzere, Kanun koyucu düzenleyene TTK m. 810’da sayılan dört kaleme ilaveten⁴⁴⁶, çekin ödenmeyen kısmının yüzde onu oranında bir bedelin ödenmesi borcunu yüklemiştir.

TTK m. 783/3 hükmüyle öngörülen yüzde onluk kısmı ödeme yükümlülüğü 3167 sayılı Kanun ile öngörülen düzeltme hakkı ile yakın bir ilişki içerisinde⁴⁴⁷. Şöyle ki 3167 sayılı eÇekK m. 8’de “Çekte yazılı keşide gününe göre hesaplanacak ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren en geç on gün içinde çekin karşılıksız kalan kısmını yüzde on tazminatı ve ibraz tarihinden ödeme gününe kadar geçen süre için 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizi ile birlikte ödemek suretiyle düzeltme hakkını kullanan, çek keşide etmek hakkını yeniden kazanır.” hükmolunmaktaydı. Görüldüğü gibi eÇekK döneminde karşılıksız çek düzenlemiş olan düzenleyenin yeniden çek düzenleyebilmesi, ibraz süresinin bitiminden itibaren hamile karşılıksız çekin yüzde onluk kısmını ödemesine bağlıydı. Ancak hamilin düzeltme hakkını kullanarak karşılıksız kalan çekin yüzde onluk kısmı ödemesi halinde bu miktarla karşılanamayan zararları başvurma hakkı kapsamında düzenleyenden talep etmesi mümkün değildi⁴⁴⁸. eÇekK m. 8 hükmüyle düzenlenen düzeltme hakkının karşılığı yeni ÇekK ile düzenlenmemiş olup çek hukukunda düzeltme hakkı kurumu son bulmuştur. Hamilin karşılıksız kalan çekin yüzde onluk kısmına ve bu kısım ile karşılanamayan zararlarına ilişkin talepleri TTK m. 783/3 ile başvurma hakkının kapsamına dahil edilmiştir.

Uygulamada çek tazminatı olarak adlandırılan karşılıksız kalan çekin yüzde onluk kısmına dair bu bedel tamamen çek hukukuna özgüdür; hamilin yalnızca düzenleyene yöneltebileceği talep hakkının ileri sürülmesi kanun gereğidir, talep edilebilmesi için çekin ödenmemiş olması yeterlidir; ayrıca düzenleyenin kusurlu olması ya da hamilin bir zarara uğramış olması gerekmez⁴⁴⁹. Bunun yanı sıra hamil başvurma hakkı kapsamında düzenleyen dışındaki başvuru borçlusundan alacağını tahsil ettiyse ve ödeyen başvuru borçlusu kendi talep hakkına dayanarak düzenleyene başvurursa ödenmeyen çek bedelinin yüzde onunu düzenleyenden talep edemez⁴⁵⁰. Özetle, çekin

⁴⁴⁶ Doktrinde bazı yazarlar, düzenleyenin bu yükümlülüğünün başvurma hakkına dahil olmadığını, başvurma hakkı ile talep edilebilecek temerrüt faiziyle de bir ilgisi olmadığını, bunun tamamen bağımsız bir talep, bir tür medeni ceza olduğunu ileri sürmektedirler. Ayrıntılı bilgi için bkz: **BİLGİLİ/DEMİRKAPI**, Kıymetli Evrak, s. 206.

⁴⁴⁷ **YILDIRIM**, Ali Haydar, “Çek Cezası”, DEÜHFD, C. 16, 2015, S. Özel Sayı, 2014, Ss. 3449-3506, s. 3451.

⁴⁴⁸ **YILDIRIM**, Çek Cezası, s. 3451.

⁴⁴⁹ **ÖZTAN**, Kıymetli Evrak, s. 1307-1308; **KENDİGELEN/KIRCA**, Kıymetli Evrak, s. 327; **REİSOĞLU**, Çek, s. 286; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 91; **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 117; Çek hukukuna özgü bir tazminat olmayıp medeni ceza olduğu görüşü için bkz: **YILDIRIM**, Çek Cezası, s. 3460.

⁴⁵⁰ **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 117; **YILDIRIM**, Çek Cezası, s. 3471.

ödenmeyen bedelinin yüzde onunu talep hakkı yalnızca hamile tanınmış bir haktır.

Karşılıksız kalan çek bedelinin %10'unu talep hakkı ve çek bedelinin tamamen veya kısmen ödenmemesi sonucu talep edilebilen çek tazminatı kambiyo senetlerine özgü takibe konu olabilir⁴⁵¹. Kısmi ödeme yapılması halinde yüzde onluk talebin tespiti için ödeme yapılan kısım hesaba dahil edilmez, yüzde onluk kısım hükmün lafzından anlaşılabileceği üzere ödenmeyen çek bedeli üzerinden hesaplanır⁴⁵².

Kanunda çek tazminatının açıkça düzenleyenden talep edilebileceği belirtilmiş olmasına rağmen bu tazminatın düzenleyen lehine aval vermiş kişiden talep edilip edilemeyeceği doktrinde tartışma konusu olmuştur; bizim de katıldığımız bazı yazarlar düzenleyen lehine aval veren kişinin aynı düzenleyen gibi sorumlu olacağı kuralından hareketle bu kişinin de çek tazminatından sorumlu olacağını savunmuşlar⁴⁵³; aksi görüşteki yazarlar çek tazminatının çekin karşılıksız kalmasının özel bir yaptırımı olması sebebiyle sadece düzenleyeni ilgilendirdiğini ileri sürmüşlerdir⁴⁵⁴.

Çek tazminatının başvurma hakkının kapsamına dahil olup olmadığı hususunda da doktrinde tartışmalar mevcuttur. Katıldığımız görüşe göre, çek tazminatı başvurma hakkının kapsamına dahildir ve kambiyo senetlerine özgü haciz yoluyla takip yapılabilmektedir⁴⁵⁵; aksi yöndeki diğer görüşe göre ise hukuki niteliği gereği çek tazminatı başvurma hakkından ayrı bir taleptir⁴⁵⁶.

TTK m. 783/3 hükmüyle düzenleyen, çek tazminatına ek olarak çekin ödenmemesi sebebiyle hamilin uğradığı ve TTK m.810/1-b uyarınca isteyebileceği faizle karşılanmayan zararları da tazmin etmekle yükümlü tutulmuştur⁴⁵⁷. Hamilin çek tazminatı ile karşılanamayan bir zararının olup olmadığı hususu ancak bir yargılama faaliyeti ile belirlenebileceğinden bu zararın tazmini ancak dava yoluyla talep edilebilir, m. 783/3'te ifade edilen

⁴⁵¹ **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 93; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 450.

⁴⁵² **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 118.

⁴⁵³ **ÖZTAN**, Kıymetli Evrak, s. 1308; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 450; **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 154; **YILDIRIM**, Çek Cezası, s. 3480.

⁴⁵⁴ **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 92; **KENDİGELEN**, Çek, s. 378; **ERİŞ**, Çek, s. 207.

⁴⁵⁵ **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 118; **KENDİGELEN/KIRCA**, Kıymetli Evrak, s. 327; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 92; **YILDIRIM**, Çek Cezası, s. 3463.

⁴⁵⁶ **ÖZTAN**, Kıymetli Evrak, s. 1306; **REİSOĞLU**, Çek, s. 287; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, 456; **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 352.

⁴⁵⁷ **ÖZTAN**, Kıymetli Evrak, s. 1308; **KENDİGELEN/KIRCA**, Kıymetli Evrak, s. 327; **REİSOĞLU**, Çek, s. 287; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 93; Doktrinde TTK m. 783/3'teki tazminatın niteliği ve yargılamaya konu olma şekli ile başvurma hakkının kapsamına dahil olmadığı ifade edilmektedir. **POROY/TEKİNALP**, Kıymetli Evrak, s. 357, Aynı yönde, **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 456.

diğer zararların kambiyo senetlerine özgü takibe konu edilmesi mümkün değildir⁴⁵⁸.

Görüldüğü gibi çekin karşılıksız çıkması halinde düzenleyenin sorumluluğu diğer çek borçlularına göre çok daha ağırdır⁴⁵⁹.

⁴⁵⁸ **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 93; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 450; **UZUNALLI/YILDIRIM**, Kıymetli Evrak, s. 118.

⁴⁵⁹ **REİSOĞLU**, Çek, s. 287.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAŞVURMA HAKKININ SONA ERMESİ

I. BAŞVURMA HAKKININ DÜŞMESİ

Çekin ödenmemesi ile hamil, kural olarak başvurma hakkına ilişkin özel hükümlüler uyarınca çekten sorumlu olan kişilere, başka bir deyişle başvuru borçlularına başvurmayı tercih edecektir ancak bazı durumlarda bu mümkün olmayabilir. Şöyle ki çekin süresinde ibraz edilmemiş ya da ibraz edilmesine rağmen ödenmeme durumu tespit ettirilmemiş ise hamil düzenleyen de dahil olmak üzere tüm başvuru borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakkını kaybedecektir, başka bir deyişle başvurma hakkı düşecektir⁴⁶⁰. Türk Ticaret Kanununun çeke ilişkin hükümlerinde kanun koyucu düşme terimini kullanmamakla birlikte poliçeye ilişkin m. 730 hükmünde başvurma hakkının düşmesi terimi tercih edilmiştir. Başvurma hakkının doğumu için şartların yerine getirilmesi ibraz süresi içinde mümkün olduğundan ve ibraz süreleri hak düşürücü süre niteliğinde kabul edildiğinden şartları yerine getirmek için gerekli işlemlerin yapılmaması kanun koyucunun isabetli ifadesiyle hakkın düşmesine yol açacaktır.

Çekin kanuni ibraz süresi içinde muhataba ibraz edilmemesi veya ibraza rağmen tamamen ya da kısmen ödenmemiş olup ödememe durumunun tespit ettirilmemesi halinde çek hamilinin başvuru borçlularına karşı çekten doğan bir talep hakkı kalmayacaktır⁴⁶¹. Kaldı ki hamil süresi içinde çeki ibraz edip ödenmeme durumunu kanunda öngörülen yollardan biri ile tespit ettirmiş ve başvurma hakkı doğmuş olsa dahi bu hak zamanaşımına uğramış olabilir⁴⁶².

II. BAŞVURMA HAKKININ ZAMANAŞIMINA UĞRAMASI

A) GENEL OLARAK

Hukukta zamanın geçmesi haklar bakımından çeşitli etkiler yapar; bazen zamanın geçmesiyle kişiler bir aynı hak kazanır, bazen zamanın geçmesi hakkın sona ermesine sebep olur, bazen de zamanın geçmesi ile alacaklının hareketsiz kalması sebebiyle borçlu ifadan kaçınabilme, def'i imkanı elde eder ki Borçlar Hukukunda ve başvurma hakkının zamanaşımında söz konusu olan da son ihtimaldir⁴⁶³.

⁴⁶⁰ KENDİGELEN, Çek, s. 390; REİSOĞLU, Çek, s. 288; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 110.

⁴⁶¹ PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 353.

⁴⁶² REİSOĞLU, Çek, s. 289.

⁴⁶³ OĞUZMAN, M. Kemal/ÖZ, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1 (Borçlar Hukuku), 13. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 579 vd.

Zamanaşımı, bir alacak hakkının belirli bir zaman dilimi içinde kullanılmaması sebebiyle ileri sürülme ve dava edilebilme kabiliyetinin yitirilmesidir, bu anlamda zamanaşımı alacak hakkını zayıflatır⁴⁶⁴. Zamanaşımına ilişkin genel hükümlere Türk Borçlar Kanunumuzda yer verilmiştir, Kanun'a göre zamanaşımı borcu sona erdirmemekte ancak borçluya bir def'i imkanı sağlamaktadır⁴⁶⁵. Hukukta zamanaşımına yer verilmesinin sebebi uzun zaman geçmesi sebebiyle olayların mahkeme önüne getirilmesini ve dolayısıyla yargılama faaliyetinin zora girmesini önlemek düşüncesidir ki zamanaşımı kamu düzenini ve kamu yararını sağlamaya faydalıdır⁴⁶⁶.

Kamu düzeni ve kamu yararı dışında zamanaşımı kurumu borçlu ve alacaklı için de yararlıdır. Şöyle ki zamanaşımı sayesinde borçlu borcunu ödeyeceği zamanı bilebilir, alacaklı da alacağını ne kadar süre içinde talep edebileceğini tayin edebilir. Alacaklının belirli zamanaşımı süresi içinde alacağını talep etmemiş olması ise alacağın sona erdiği veya aslında var olmadığı kuşkusunu uyandırır ki süreden sonra alacağını talep etmesi hukuken korunmaya değer olmadığını gösterir⁴⁶⁷.

Doktrinde zamanaşımının ilk itiraz niteliğinde olmaması sebebiyle davanın her aşamasında ileri sürülmesinin mümkün olduğu ileri sürülmektedir ancak HMK m. 141 hükmünde düzenlenen iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağı dikkate alınarak zamanaşımı def'inin en geç ikinci cevap dilekçesiyle ileri sürülmesinin gerektiği savunulabilir⁴⁶⁸. Borçlunun zamanaşımı def'ini bu şekilde ileri sürmemesi halinde zamanaşımı sebebiyle menfi tespit davası ya da istirdat davası açma imkanı yoktur⁴⁶⁹. Bunun yanı sıra doktrinde cevap süresinde kullanılmayan zamanaşımı def'inin sonradan kullanılıp kullanılamayacağı ve kullanabilirse ne şekilde kullanacağı tartışma konusu olmuştur. Tartışmanın çözümü iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağının istisnaları ve ıslah kurumu ile mümkündür⁴⁷⁰.

⁴⁶⁴ EREN, Borçlar Hukuku, s. 1307; SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 69.

⁴⁶⁵ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 71.

⁴⁶⁶ OĞUZMAN/ÖZ, Borçlar Hukuku, s. 582; SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 71.

⁴⁶⁷ OĞUZMAN/ÖZ, Borçlar Hukuku, s. 582; SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 71.

⁴⁶⁸ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 74.

⁴⁶⁹ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 171.

⁴⁷⁰ Davacının ön inceleme duruşmasına mazeretsiz gelmemesi durumunda borçlu zamanaşımı def'ini ileri sürebilir. Davacı yargılamanın ilerleyen aşamalarında zamanaşımı def'inin ileri sürülmesine sessiz kalmakta ya da açıkça muvafakat etmekte ise zamanaşımı def'i dikkate alınabilecektir. Doktrinde zamanaşımı def'inin ıslah yoluyla ileri sürülebilmesinin mümkün olduğu konusunda da fikir birliği bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 75.

Başvurma hakkına ilişkin zamanaşımı süresi TTK m. 814'te düzenlemiştir ve Kanun koyucu zamanaşımı süresini üç yıl olarak belirlemiştir. Başvurma hakkına ilişkin zamanaşımı süresinin önemi nihai başvuru borçlusu düzenleyenin sorumluluğunun zaman bakımından sınırlanmasıdır⁴⁷¹. Hamilin sahip olduğu başvurma hakkı için zamanaşımının başlaması, ibraz süresinin bitimine; başvuru borçlusunun başvurma hakkı için zamanaşımının başlaması ise, çekin ödendiği veya çekin kanunda belirtilen şekillerde kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihe göre belirlenmiştir. Bono ve poliçenin aksine üç yıllık tek bir süre kabul edilmiştir⁴⁷². TTK m. 817'ye göre, zamanaşımı süresi hesaplanırken, başladığı gün dikkate alınmayacaktır. TTK m. 816 uyarınca, zamanaşımı hesaplanırken aradaki tatil günleri de hesaba dahil edilecek ve sürenin son günü bir tatil gününe rastlarsa süre sonraki ilk iş gününe uzayacaktır. Ayrıca düzenleyen ve muhatap banka arasındaki ilişki çek hukukuna tabi olmadığından aralarındaki zamanaşımı genel hükümlere tabidir, bunlar arasında başvurma hakkına ilişkin zamanaşımı süreleri kural olarak uygulanmaz⁴⁷³. Zamanaşımına ilişkin hükümlerin uygulanabilmesi için hamil, başvurma hakkını kaybetmemiş olmalıdır⁴⁷⁴. Başka bir deyişle, zamanaşımının işleyebilmesi için başvurma hakkının doğmuş olması gerekir⁴⁷⁵.

TTK m. 814'te zamanaşımı hakkında üç yıllık tek bir süre kabul edildiği ve istisnaya yer verilmediği görülmekle birlikte doktrinde TTK m. 1 hükmü sebebiyle TMK ve TBK hükümlerinde istisnanın mümkün olabileceği ifade edilmektedir⁴⁷⁶. Doktrinde çeke bağlı alacağın taşınmaz rehni aracılığıyla güvenceye alınması halinde TMK m. 856 hükmü uyarınca zamanaşımına uğramayacağı savunulmakta ve bu durum bir istisna olarak kabul edilmektedir⁴⁷⁷. Aynı şekilde İİK m. 143/6 hükmü uyarınca çek alacağına ilişkin aciz vesikası düzenlenip alacaklıya verildiyse bu tarihten itibaren yirmi yıl boyunca alacak zamanaşımına uğramayacaktır⁴⁷⁸.

⁴⁷¹ KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 156.

⁴⁷² KENDİGELEN, Çek, s. 383; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 96; POROY/TEKİNALP, bunun sebebini çek hukukunda muhataba kambiyo hukukuna dayalı bir dava açılma imkanının tanınmamış olması olarak ifade etmektedir, zira düzenleyen ve muhatap arasındaki ilişkiler çek hukukuna tabi değildir. Ayrıntılı bilgi için bkz: POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 359; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 373; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 435.

⁴⁷³ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 136.

⁴⁷⁴ KENDİGELEN, Çek, s. 385; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 96.

⁴⁷⁵ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 131; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 156.

⁴⁷⁶ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 169.

⁴⁷⁷ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 169.

⁴⁷⁸ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 169.

B) HAMİLİN BAŞVURMA HAKKINA İLİŞKİN ZAMANAŞIMI

TTK m. 814/1 hükmüne göre “*Hamilin, cirantalarla düzenleyene ve diğer çek borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakları, ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrar.*”

Buna göre başvurma hakkını kaybetmemiş olan hamilin bu hakkını kullanabilmek için sahip olduğu zamanaşımı süresinin ibraz süresinden itibaren hesaplanacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak TTK m. 817 hükmü uyarınca, zamanaşımının başlaması ibraz süresinin bitiminin ertesi gününden hesaplanacaktır. Başka bir deyişle, üç yıllık zamanaşımı süresi açısından başladığı ilk gün hesaba katılmayacaktır⁴⁷⁹. TTK m. 816 uyarınca, zamanaşımı hesaplanırken aradaki tatil günleri de hesaba dahil edilecek ve sürenin son günü bir tatil gününe rastlarsa süre sonraki ilk iş gününe uzayacaktır. Hükümden de anlaşılacağı üzere, zamanaşımının başlangıcı çekin ibraz süresinin sona erdiği tarihe göre tespit edilir. Bu sebeple başvurma hakkına ilişkin zamanaşımı süresi hesaplanırken hamilin çeki fiilen ibraz ettiği tarih ya da çekin üzerinde yazılı ileri düzenleme tarihi önemli değildir⁴⁸⁰.

Şüphesiz bu zamanaşımı süresi münhasıran başvurma hakkı için öngörülmüştür, çeki dayalı ve TTK m. 810 kapsamındaki talepler açısından geçerlidir⁴⁸¹.

C) ÖDEME YAPAN BAŞVURU BORÇLUSUNUN BAŞVURMA HAKKINA İLİŞKİN ZAMANAŞIMI

TTK m. 814/2 hükmüne göre “*Çek borçlularından birinin diğerine karşı sahip olduğu başvurma hakları, bu çek borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrar.*”

Anılan hükme göre zamanaşımının hesabında çekin ödendiği veya çekin dava yolu ile başvuru borçlusuna ileri sürüldüğü tarih dikkate alınacaktır. Hamilin zamanaşımı süresinin hesabında olduğu gibi başvuru borçlusunun zamanaşımı süresinin hesabında da TTK m. 817 uyarınca sürenin başladığı ilk gün hesaba katılmayacak, ödemenin yapıldığı günün ertesi ya da çekin dava yolu ile kendisine ileri sürüldüğü tarihin ertesi zamanaşımı süresinin ilk günü olarak değerlendirilecektir⁴⁸². TTK m. 816 uyarınca, zamanaşımı hesaplanırken aradaki tatil günleri de hesaba dahil edilecek ve sürenin son günü bir tatil gününe rastlarsa süre sonraki ilk iş gününe uzayacaktır.

⁴⁷⁹ KENDİGELEN, Çek, s. 388; YASAN, Kıymetli Evrak, s. 166.

⁴⁸⁰ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 133; SUSUZ, Zamanaşımı, s. 92.

⁴⁸¹ KENDİGELEN, Çek, s. 385; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 359; KAYIHAN, Kıymetli Evrak, s. 219.

⁴⁸² KENDİGELEN, Çek, s. 388; BÜYÜKŞİLİ, Karşılıksız Çek, s. 96.

Öngörülen zamanaşımı süresi, rızaen veya cebren ödeme yapan başvuru borçlusunun TTK m. 726 hükmüne dayalı talepleri bakımındandır. Ödemede bulunan başvuru borçlusunun sahip olduğu başvurma hakkına ilişkin zamanaşımı süresi, rızaen ödeme halinde ödemenin yapıldığı tarihten itibaren başlayacaktır. Ödeme dava aracılığıyla ya da icra takibi sonucunda gerçekleştiyse zamanaşımı dava dilekçesinin ya da ödeme emrinin tebliği tarihinden itibaren başlayacaktır⁴⁸³.

Hükümde öngörülen ödeme kavramı başta çek bedelinin nakden ödenmesini ifade etmektedir bunun yanında alacaklının tatmin edilmiş olduğu tüm haller ödeme kavramına dahildir⁴⁸⁴. Bunun yanında hükümde öngörülen çekin dava yolu ile ileri sürülmesi kavramından, başvuru borçlusu lehine işleyen zamanaşımını kesen tüm adli işlemler anlaşılmalıdır⁴⁸⁵.

Doktrinde ödeme yapan başvuru borçlusunun sahip olduğu başvurma hakkının zamanaşımının başlangıç anına ilişkin bir tartışma mevcuttur. Tartışma başvurma hakkıyla ilgili açılan davanın üç yıldan fazla süreyle sonuçlanmaması veya icra takibinin üç yıldan fazla sürecek olması durumunda yapılması gerekenler ile ilgilidir. Doktrinde bir görüşe göre, başvurma hakkının zamanaşımına uğramasını istemeyen başvuru borçlusu davayı diğer çek borçlularına ihbar ederek zamanaşımını kesmelidir⁴⁸⁶. Başka bir görüşe göre, başvuru borçlusu kendisinden önce gelen başvuru borçlularına dava açmak ya da davayı ihbar etmek zorundadır ve üç yıllık zamanaşımı hükmün kesinleştiği tarihten itibaren başlayacaktır⁴⁸⁷. Ancak başvurma hakkına ilişkin icra takibi yapılması halinde İİK hükümlerinde ihbar gibi bir usul öngörmemektedir, kaldı ki ihbar yapılsa dahi ihbarın hangi aşamada yapılması gerektiği belli değildir. Ayrıca bu dava açılması ve ihbar usulleri akabinde çeke dayalı uzun yargılamalar söz konusu olacaktır⁴⁸⁸.

Doktrinde çekin ibraz senedi olması, ödenen çekin makbuz hükmünde sayılması sebebiyle ödeme yapanın elinde bulunması gerekçeleriyle ister rızaen ister cebren ödeme söz konusu olsun ödeme yapan başvuru borçlusunun diğer borçlulara sahip olduğu zamanaşımı süresinin çekin eline geçtiği andan itibaren başlaması ve her halde TBK m. 146'daki on yıllık genel zamanaşımı süresinde kullanılması gerektiği ileri sürülmektedir⁴⁸⁹.

⁴⁸³ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 139.

⁴⁸⁴ KENDİGELEN, Çek, s. 386; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 96; SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 139; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 156.

⁴⁸⁵ KENDİGELEN, Çek, s. 386; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 97.

⁴⁸⁶ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 139 (Dipnot 456: ÖZTAN, 2019, s. 192-315).

⁴⁸⁷ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 140 (Dipnot 457: Domaniç, TTK Şerhi, s. 401.).

⁴⁸⁸ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 141.

⁴⁸⁹ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 141.

D) ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ VE DURMASI

1. Zamanaşımının Kesilmesi

Zamanaşımının kesilmesi o zamana kadar işleyen zamanaşımının ortadan kalkmasıdır⁴⁹⁰. TTK m. 818/1-p hükmü poliçede zamanaşımının kesilmesine dair TTK m. 750 ve m. 751 hükümlerine yollama yapmıştır. TTK m. 750 hükmüne göre zamanaşımının kesilmesi sebepleri dava açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbar edilmesi ve alacağın iflas masasına bildirilmesidir. Kanunda belirtilen bu sebeplerle zamanaşımının kesilebilmesi için zamanaşımının işlemeye başlamış olması ve zamanaşımı süresinin dolmamış olması gerekmektedir⁴⁹¹. Hemen belirtelim ki TTK m. 750'deki zamanaşımını kesen sebeplerin TBK'nın öngördüğü kesilme sebepleriyle tamamlanması ve genel hükümlerin TTK m. 750 hükmüne uygulanması mümkün değildir⁴⁹².

Zamanaşımını kesen işlemlerden herhangi biri kimin hakkında meydana gelmişse yalnız onun için hüküm ifade eder ve kesilme ile birlikte üç yıllık yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlar (TTK m. 751). Böylece zamanaşımını kesen işlem müteselsil borçlu sıfatını taşımalarına rağmen tüm başvuru borçluları açısından değil, kimin hakkında gerçekleşmişse yalnızca ona karşı hüküm ifade eder zira kambiyo senetlerindeki imzalar birbirinden bağımsızdır⁴⁹³.

Zamanaşımının kesilmesinden sonra başlayacak yeni zamanaşımı süresinin başlama anına TBK hükümleri uygulanır⁴⁹⁴.

a. Dava Açılması Veya Takip İşleminde Bulunulması

Zamanaşımını kesen sebeplerden davanın açılması ile kastedilen dava, başvurma hakkı sahibinin açacağı eda davasıdır⁴⁹⁵. Davanın açılması dava

⁴⁹⁰ SUSUZ, Zamanaşımı, s. 95.

⁴⁹¹ SUSUZ, Zamanaşımı, s. 97.

⁴⁹² KARAYALÇIN, Ticari Senetler, s. 256; ÖZTAN, Kıymetli Evrak, s. 889; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 241; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 275; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 98; SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 145; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 157.

⁴⁹³ KENDİGELEN, Çek, s. 387; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 98; SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 145.

⁴⁹⁴ SUSUZ, Zamanaşımı, s. 129.

⁴⁹⁵ Doktrinde davayı açan kişinin alacaklı-borçlu sıfatına göre zamanaşımının kesilip kesilmeyeceği konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bazı yazarlar sadece alacaklının açacağı davanın zamanaşımını keseceğini savunmuşlar, aksi görüşteki yazarlar Kanun koyucunun TTK m. 751 hükmünde alacaklı-borçlu ibaresine yer vermeyerek sadece dava açılmasından bahsettiğini vurgulamışlardır. Üçüncü bir görüşe göre ise, zamanaşımının kesilmesi için borçlunun bir menfi tespit davası açması ve menfi tespit davasının bir def'i ile reddini talep etmesi gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 99; SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 149. Doktrinde başka bir görüşe göre, kanunda açılması

ehliyeti olan bir kişi tarafından bir kambiyo senedinden doğan alacağın usulüne uygun şekilde yargı organı veya hakem önünde ileri sürülmesidir⁴⁹⁶. Başka bir deyişle, kambiyo senetlerinde zamanaşımı alacaklının fiilleriyle kesileceğinden zamanaşımını kesen davanın da alacaklı tarafından açılması gerekir⁴⁹⁷. Anılan davanın görevli ve yetkili mahkemede açılması gerekirse de görevsiz veya yetkisiz mahkemede dava açılmış olması halinde de zamanaşımı kesilir, ancak bu durumda HMK m. 20 uyarınca dava dosyasının görevli veya yetkili mahkemeye gönderilmesi için gerekli işlemler yapılmalıdır⁴⁹⁸. Bu hususta TBK m. 158 hükmü de göz önüne alınmalı ve başvurma hakkı sahibine zamanaşımını kesmesi ve dava açması için altmış günlük bir ek süre verilmelidir⁴⁹⁹.

Doktrinde menfi tespit davasının zamanaşımını kesmesi için alacaklı tarafından mı yoksa borçlu tarafından mı açılması gerektiği doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre, davalı alacaklının menfi tespit davasının sonucunu beklemesi süresinde alacağı zamanaşımına uğrayacağı ve bu durum hakkaniyete aykırı olacağından bu davada borçlunun açacağı davanın anlaşılması gerekmektedir⁵⁰⁰. Diğer görüşe göre, borçlunun açtığı menfi tespit davası ile zamanaşımı kesilmez. Zamanaşımının kesilebilmesi için alacaklının davaya cevap vererek def'ide bulunması gerekmektedir⁵⁰¹. Başka bir görüşe göre, borçlunun açtığı menfi tespit davasının zamanaşımını kestiğini kabul genel hukuk ilkelerine aykırıdır çünkü borçlu aleyhine olacak duruma kendisi sebebiyet vermiş olacaktır⁵⁰².

Takip talebinde bulunulması ile kastedilen yalnızca kambiyo senetlerine özgü takip değildir; kambiyo senetlerine özgü takip yolu ile, rehlin paraya çevrilmesi yoluyla, genel haciz yoluyla veya iflas yoluyla takip yapılması durumunda başvurma hakkı sahibinin takip masraflarını peşin olarak ödemesi ile yapılan takip zamanaşımını keser⁵⁰³.

Davanın açılmasında olduğu gibi, icra takibinin yetkisiz icra dairesinden başlatılması durumunda borçlunun yetki itirazında bulunması halinde yetki itirazının kabulüne karar veren icra mahkemesi kararının kesinleşmesiyle başvurma hakkı sahibi HMK m. 20 uyarınca takip dosyasının

gereken davanın türü ile ilgili açıklama yapılmadığı için kanuni şartları taşıyan ve usulüne uygun olarak açılan her türlü hukuk davası ile zamanaşımı kesilir. **SUSUZ**, Zamanaşımı, s. 105.

⁴⁹⁶ **SÖKMEN**, Zamanaşımı, s. 147.

⁴⁹⁷ **SUSUZ**, Zamanaşımı, s. 98.

⁴⁹⁸ **SÖKMEN**, Zamanaşımı, s. 153; **SUSUZ**, Zamanaşımı, s. 103.

⁴⁹⁹ **SÖKMEN**, Zamanaşımı, s. 153.

⁵⁰⁰ **SUSUZ**, Zamanaşımı, s. 107.

⁵⁰¹ **SUSUZ**, Zamanaşımı, s. 108.

⁵⁰² **SUSUZ**, Zamanaşımı, s. 180.

⁵⁰³ **BÜYÜKŞİLİ**, Karşılıksız Çek, s. 102-103; **PULAŞLI**, Kıymetli Evrak, s. 376; **BOZER/GÖLE**, Kıymetli Evrak, s. 437; **SÖKMEN**, Zamanaşımı, s. 156.

yetkili icra dairesine gönderilmesini talep etmelidir, aksi halde takip açılmamış kabul edilir⁵⁰⁴. Takip talebinde bulunulması zamanaşımını keseceğinden ödeme emrinin tebliği gibi bir şart zorunlu değildir⁵⁰⁵. İcra takibi çek bedelinin belirli bir kısmını kapsamaktaysa sadece o kısım için zamanaşımı kesilir⁵⁰⁶. Hemen belirtelim ki ihtiyati haciz kararı kendi başına zamanaşımını kesmeyecektir ancak alınan ihtiyati haciz kararından sonra haciz talep edildiğinde zamanaşımı kesilir⁵⁰⁷.

b. Davanın İhbarı

Davanın ihbarı, usul hukukuna özgü bir kurum olarak, davanın taraflarından birisinin, kendisine yardım edilmesini sağlamak ve davaya müdahale edilmesini temin etmek için davayı üçüncü bir kişiye duyurmasıdır⁵⁰⁸. Davanın ihbarı mahkeme aracılığıyla, noter vasıtasıyla, iadeli taahhütlü mektupla ya da telgrafla yapılabilir⁵⁰⁹. Davanın ihbarı ile başvurma hakkı sahibi hamil ya da ciranta, başvuru borçlularının hepsine dava açmak zorunda kalmaksızın açılan davayı diğer çek borçlularına ihbar eder ve onlara karşı da zamanaşımı kesilmiş olur⁵¹⁰.

c. Alacağın İflas Masasına Bildirilmesi

İİK m. 193⁵¹¹ hükmü başvurma hakkı sahibinin başvuracağı çek borçlusunun iflas etmiş olması halinde zamanaşımının kesilmesini sağlaması ve alacağına kavuşması için alacağını iflas masasına kaydettirmesini zorunlu kılmaktadır⁵¹². Kanun Koyucu iflas masasına kaydettirilme ile alacağın başvurma hakkı sahibi tarafından iflas yolu ile takip edilmesini değil, başka alacaklıların açtığı iflas takibi sonucu kurulan iflas masasına kaydettirilmesini ifade etmiştir⁵¹³.

Başvurma hakkı sahibinin iflas masasına alacağını kaydettirmek istediği anda başvurma hakkı zamanaşımına uğramamış olmalıdır⁵¹⁴.

⁵⁰⁴ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 155.

⁵⁰⁵ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 156.

⁵⁰⁶ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 158.

⁵⁰⁷ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 159.

⁵⁰⁸ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 160; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 158.

⁵⁰⁹ BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 104; SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 161.

⁵¹⁰ BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 104; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 159.

⁵¹¹ İİK m. 193: İflasın açılması, borçlu aleyhinde haciz yoluyla yapılan takiplerle teminat gösterilmesine ilişkin takipleri durdurur. İflas kararının kesinleşmesi ile bu takipler düşer. İflasın tasfiyesi müddetince müflise karşı birinci fıkradaki takiplerden hiçbirisi yapılamaz.

⁵¹² BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 105; SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 163.

⁵¹³ BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 105.

⁵¹⁴ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 164.

İİK m. 218 uyarınca basit tasfiyede başvurma hakkı sahibi alacağını iflas dairesinde yapılan ilandan sonra tespit edilecek süre içinde alacağını iflas masasına kaydettirmelidir. İİK m. 219 uyarınca adi tasfiye halinde başvurma hakkı sahibi alacağını iflas dairesinin ilanını takiben bir ay içinde iflas masasına kaydettirmelidir. Başvurma hakkı sahibi tarafından söz konusu süreler kaçırılırsa İİK m. 236 hükmüne göre alacak iflasın kapanması anına kadar deftere kaydettirilebilir. Diğer yandan İİK m. 253 hükmüne göre iflasın kapanmasından önce iflas idaresine başvurularak aciz vesikası almak suretiyle zamanaşımının kesilmesi mümkündür.

İflas masasına kaydettirilen alacağın iflas idaresi tarafından reddedilmesi halinde alacaklı ret kararı hakkında iflas kararını veren mahkemede sıra cetvelinin ilanı tarihinden itibaren başlayan yedi günlük hak düşürücü süre içerisinde iflas masası aleyhine uygulamada kayıt kabul davası şeklinde bilinen sıra cetveline itiraz davasını açmalıdır ki bu dava yeniden zamanaşımını kesebilsin⁵¹⁵.

2. Zamanaşımının Durması

Zamanaşımının durması hakkında zamanaşımının kesilmesinde olduğu gibi kambiyo senetlerine özgü özel bir düzenleme öngörülmemiştir, bu sebeple zamanaşımının durması hakkında TBK m. 153 hükmü uygulanacaktır⁵¹⁶.

TBK m. 153'te "Aşağıdaki durumlarda zamanaşımı işlemeye başlamaz, başlamışsa durur: 1. Velayet süresince, çocukların ana ve babalarından olan alacakları için. 2. Vesayet süresince, vesayet altında bulunanların vasiden veya vesayet işlemleri sebebiyle Devletten olan alacakları için. 3. Evlilik devam ettiği sürece, eşlerin diğerinden olan alacakları için. 4. Hizmet ilişkisi süresince, ev hizmetlilerinin onları çalıştıranlardan olan alacakları için. 5. Borçlu, alacak üzerinde intifa hakkına sahip olduğu sürece. 6. Alacağı, Türk mahkemelerinde ileri sürme imkânının bulunmadığı sürece. 7. Alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide birleşmesinde, birleşmenin ileride geçmişe etkili olarak ortadan kalkması durumunda, bu durumun ortaya çıkmasına kadar geçecek sürece. Zamanaşımını durduran sebeplerin ortadan kalktığı günün bitiminde zamanaşımı işlemeye başlar veya durmadan önce başlamış olan işlemlerini sürdürür." hükmolunmaktadır.

Zamanaşımını durduran sebepler yalnızca TBK m. 153 hükmünde sayılanlardan ibaret değildir. TMK m. 864 gereğince kambiyo senedi taşınmaz rehni ile teminat altına alındığında da zamanaşımı duracaktır. 6325 sayılı

⁵¹⁵ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 165.

⁵¹⁶ KENDİGELEN, Çek, s. 388; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 106; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 436; ERİŞ, Çek, s. 1262; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 159.

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu arabuluculuk sürecinin başlaması ve sürelerle etkisi kenar başlıklı m. 16/2'ye göre “Arabuluculuk sürecinin başlamasından sona ermesine kadar geçirilen süre, zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin hesaplanmasında dikkate alınmaz.” Ayrıca TTK m. 5/A hükmüne göre, “Bu Kanunun 4 üncü maddesinde ve diğer kanunlarda belirtilen ticari davalardan, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır.” denilerek başvurma hakkına ilişkin taleplerin dava yolu ile ileri sürülmek istenmesi halinde öncelikle arabulucuya başvurma zorunluluğu getirilmiştir. İİK gereğince kambiyo senedi alacağının aciz vesikasına bağlanması, kambiyo senedi borçlusunun iflasına karar verilmesi, konkordato talebi üzerine süre verilmesi, kambiyo senedinin sahteliği iddiasıyla dava açılması durumlarında da zamanaşımı duracaktır⁵¹⁷.

E) ZAMANAŞIMININ GEÇİRİLMESİNİN SONUÇLARI

Bilindiği gibi, borcun zamanaşımına uğramasıyla birlikte alacağa dayalı talep hakkı kendiliğinden sona ermez, yalnızca borç eksik borç haline gelir. Çek borçluları zamanaşımına uğrayan başvuru borçları için zamanaşımı def'i ileri sürebilirler.

Başvurma hakkına ilişkin zamanaşımı süreleri kaçırılmış olsa bile alacaklılar çeke dayalı alacaklı için genel mahkemelerde alacak davası açabilir ya da icra dairelerinden takip talebinde bulunabilir; ancak borçlunun zamanaşımı def'inde bulunması halinde takibin iptaline karar verilebilir⁵¹⁸. Ayrıca zamanaşımına uğramış bir çekten, HMK 202 kapsamında delil başlangıcı olarak yararlanılabilecektir⁵¹⁹.

III. BAŞVURMA HAKKINI KULLANAMAYAN HAMİLİN SAHİP OLDUĞU DİĞER İMKANLAR

Başvurma hakkının doğumu ve kullanılması için yerine getirmesi gereken şartları sağlamayan ve bu şekilde başvurma hakkını kaybeden veya şartlar yerine getirilmiş olsa bile talep hakkı zamanaşımına uğrayan hamilin başvurma hakkını kullanamaması sonucunda, çek bedelini tahsil edebilmek için kullanılabileceği başka hukuki imkanlar vardır. Hamil başvurma hakkının kaybı üzerine kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davasına, taraf

⁵¹⁷ KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 159.

⁵¹⁸ KENDİGELEN, Çek, s. 389; BÜYÜKŞİSLİ, Karşılıksız Çek, s. 109; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 377; SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 172.

⁵¹⁹ ÖZTAN, Kıymetli Evrak, s. 878 vd.; REİSOĞLU, Çek, s. 307; KENDİGELEN, Çek, s. 389; BÜYÜKŞİSLİ, Karşılıksız Çek, s. 109; PULAŞLI, Kıymetli Evrak, s. 377; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 424; POROY/TEKİNALP, Kıymetli Evrak, s. 355; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 161.

olmak şartıyla temel ilişkiye ya da karşılığın devri müessesesine dayanabilir⁵²⁰. Üstelik zamanaşımına uğrayan çek delil başlangıcı niteliğinde olduğundan, sebepsiz zenginleşme, temel ilişkiye dayanılması, sebebiyle açılacak davalarda alacaklı bu çeki delil başlangıcı olarak kullanabilmek ve tanık dinletebilmek suretiyle iddiasını güçlendirecektir⁵²¹.

A) SEBESİZ ZENGİNLEŞME DAVASI

Haklı bir sebep olmadan başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşmeye sebepsiz zenginleşme denilmektedir. TBK hükümleri uyarınca sebepsiz zenginleşen, zenginleşmeyi aleyhine zenginleştiği kişiye geri vermek zorundadır⁵²². Genel hükümlere göre açılacak sebepsiz zenginleşme davası TBK hükümleri ile düzenlenmiştir.

Hamilin başvurma hakkını kaybetmesi üzerine kullanabileceği hukuki yollardan ilki ispat açısından avantajlı da olması sebebiyle kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davasıdır⁵²³. Kanun koyucunun kambiyo hukukuna özgü bir sebepsiz zenginleşme davası öngörmüş olmasının amacı başvurma hakkının kaybının ya da zamanaşımına uğramasının düzenleyen nezdinde hamil zararına gerçekleşen zenginleşmeyi ve hamil aleyhine oluşan hakkaniyete aykırı sonuçları giderme, kambiyo senetlerine özgü sıkı şekil şartlarını hafifletme ihtiyacıdır⁵²⁴. Başvurma hakkının doğumu için gerekli işlemlerin yapılmaması ya da senedin zamanaşımına uğraması senet borçlularının malvarlığında haksız bir artış meydana getirir⁵²⁵.

Zamanaşımına uğramış bir alacak için borçlu aleyhine genel hükümlere göre bir sebepsiz zenginleşme davası açma imkanı bulunmamaktadır ancak kambiyo hukukunda bu hak tanınmıştır ve kambiyo alacaklısı için önemli bir koruma hükmüdür⁵²⁶.

Genel hükümlerden farklı⁵²⁷, tamamen kambiyo hukukuna özgü olan bu sebepsiz zenginleşme davası TTK m. 818/1-m hükmünün yaptığı yollama ile TTK m. 732’de hüküm altına alınmıştır. TTK m. 732 hükmüne göre *“Zamanaşımı sebebiyle veya poliçeden doğan hakların korunması için gerekli olan işlemlerin yapılmasının ihmal edilmiş olması dolayısıyla, düzenleyenin*

⁵²⁰ KENDİGELEN, Çek, s. 390; REİSOĞLU, Çek, s. 288; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 111.

⁵²¹ SÖKMEN, Zamanaşımı, s. 176; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 161.

⁵²² EREN, Borçlar Hukuku, s. 862 vd.

⁵²³ KENDİGELEN, Çek, s. 391; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 111; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 162.

⁵²⁴ ÖZTAN, Kıymetli Evrak, s. 905; KENDİGELEN, Çek, s. 391; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 111; UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 130; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 163.

⁵²⁵ UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 130.

⁵²⁶ REİSOĞLU, Çek, s. 289.

⁵²⁷ Sebepsiz zenginleşme TBK m. 77-82 hükümleri ile düzenlenmiştir.

veya kabul edenin poliçeden doğan yükümlülükleri düşmüş bile olsa, bunlar poliçenin hamiline karşı, onun zararına zenginleşmiş olabilecekleri kadar borçlu kalırlar.” Ancak TTK m. 732/3 cirantaya, böyle bir talebin ileri sürülemeyeceğini hükme bağlamıştır. Doktrinde cirantaların yanında avalistlerin de sebepsiz zenginleşme davasına muhatap olamayacakları, çekte sebepsiz zenginleşme davasının sadece düzenleyene yöneltilebileceği belirtilmiştir⁵²⁸. Sebepsiz zenginleşme davasının yalnızca düzenleyene yöneltilebileceği görüşünün gerekçesi kanun koyucunun talebe muhatap olabilecek kişileri sınırlandırması ve TTK m. 732/3 uyarınca cirantaların sebepsiz zenginleşme davasına muhatap olamayacaklarının açıkça belirtilmesidir⁵²⁹. Sebepsiz zenginleşme davasını çekin lehtarı veya çeki devredilme usulüne uygun olarak devralmış çeki elinde bulunduran hamil açabilir⁵³⁰.

Hamilin sebepsiz zenginleşme talebini kullanabilmesi çek borçlularına karşı ileri sürebileceği kambiyo hukukuna özgü diğer taleplerini tüketmesi ile mümkündür⁵³¹.

eTTK döneminde doktrinde, her ne kadar davacının iddialarını ispat etmesi kural olarak kabul edilmişse de çekte dayanan sebepsiz zenginleşme davasında hamilin ödenmeyen çek meblağı kadar zarara uğradığını ve düzenleyenin sebepsiz zenginleştiğini ispat etmesi gerekli, davayı lehtar açtıysa da mahkemenin ispat yükünün kimde olacağını tespit etmesinin gerekli olduğu ifade edilmekteydi⁵³². TTK m. 732/4’te “...ispat yükü, sebepsiz zenginleşmediğini iddia edene aittir.” hükmolunmakla tartışmaya son verilmiş ve ispat yükünün ait olduğu taraf belirlenmiştir⁵³³.

Doktrinde haklı olarak düzenleyenin çekten cayması halinde hamilin alacağını tahsil edebilmesi için kanunun sağladığı bir haktan yoksun kalması, çeki cirantalardan devralması halinde temel ilişkiye dayanamaması, kanunun çekten cayılması halinde sebepsiz zenginleşme davası açılmayacağına dair açık bir hükmün bulunmaması gerekçeleriyle sebepsiz zenginleşme talebinde bulunabileceği ileri sürülmektedir⁵³⁴.

⁵²⁸ KENDİGELEN, Çek, s. 393; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 112; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 438; KANDIRALI KARADAYI, Kıymetli Evrak, s. 163.

⁵²⁹ KENDİGELEN, Çek, s. 392; UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 131.

⁵³⁰ REİSOĞLU, Çek, s. 291; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 438; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 165.

⁵³¹ UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 131; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 163.

⁵³² REİSOĞLU, Çek, s. 293.

⁵³³ REİSOĞLU, Çek, s. 293; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 113.

⁵³⁴ BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 116; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 166.

1. Sebepsiz Zenginleşme Davasının Koşulları

Kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davasının açılabilmesi için şu koşullar aranır: Çekin tüm zorunlu unsurları taşıyan geçerli bir çek vasfını taşıması, hamilin çek bedelini tahsil edememiş olmasından dolayı bir zarara uğraması ve bunun karşılığında düzenleyenin sebepsiz olarak hamil aleyhine zenginleşmiş bulunması⁵³⁵. TBK'nin öngördüğü sebepsiz zenginleşme davasından farklı olarak burada zenginleşmenin haksız bir nedene dayanması ve kusur şartı aranmaz⁵³⁶. Başka bir deyişle, hamilin çekin zamanaşımına uğramasında veya başvurma hakkının düşmesinde kusurlu olup olmaması kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davasının açılması açısından önemli değildir⁵³⁷. Sebepsiz zenginleşme davasında önemli olan hamilin ödenmeyen çek bedeli dolayısıyla düzenleyenin sebepsiz zenginleşip zenginleşmediğidir, ancak başvurma hakkının kaybedilmesi ya da talep edilememesi sebebiyle borçtan kurtulmuş olup da temel ilişkide borçtan kurtulmamışsa veya çek bedelini haricen ödemiş ise sorumluluktan kurtulacaktır⁵³⁸.

TTK m. 732 uyarınca sebepsiz zenginleşme davasının açılabilmesi için senede zilyet olunmalıdır⁵³⁹.

Hamilin sebepsiz zenginleşme davası ile talep edeceği zarar, başvurma hakkının kaybı ya da zamanaşımına uğraması nedeniyle çek bedelini tahsil edememesi sebebiyle uğradığı zarardır yani, çekin tahsil edilemeyen bedelidir⁵⁴⁰. Hamil, başvurma hakkının kaybedildiği veya zamanaşımına uğradığı tarihten itibaren borçlunun zenginleştiği tarih itibarıyla temerrüde düşmüş sayılacağı genel kuralı gereğince, tahsil edemeyen çek bedeline ilaveten temerrüt faizi de isteyebilir⁵⁴¹. Ancak temerrüt faizi, çekin düzenleme tarihinden itibaren değil, ibraz süresinin bitiminden itibaren talep edilebilecektir, çünkü zenginleşme düzenleyen bakımından ibraz süresinin sona ermesiyle gerçekleşir⁵⁴².

⁵³⁵ REİSOĞLU, Çek, s. 290 vd.; BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 438.

⁵³⁶ KENDİGELEN, Çek, s. 394; REİSOĞLU, Çek, s. 291.

⁵³⁷ UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 132.

⁵³⁸ REİSOĞLU, Çek, s. 292.

⁵³⁹ UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 132.

⁵⁴⁰ KENDİGELEN, Çek, s. 396; UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 133; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 165-169.

⁵⁴¹ KENDİGELEN, Çek, s. 396; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 113; UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 134; Temerrüt faizinin hesaplanmasında sebepsiz zenginleşmenin olduğu tarihin esas alınması gerektiği görüşü için bkz: BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 439.

⁵⁴² ÖZTAN, Kıymetli Evrak, s. 928; UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 134.

2. Sebepsiz Zenginleşme Davasında Zamanaşımı

TTK m. 732/4 uyarınca, sebepsiz zenginleşme davasında zamanaşımı süresi çekin zamanaşımına uğradığı tarihi takip eden tarihten itibaren bir yıldır.

Kanun koyucu sebepsiz zenginleşme davasında bir yıllık zamanaşımının, çeki dayalı talep hakkının zamanaşımına uğradığı tarihten itibaren işlemeye başlayacağını kabul etmiş ve doktrinde başvurma hakkına ilişkin üç yıllık zamanaşımı süresine bir yılın eklenmesi ile toplamda dört yıllık bir zamanaşımı süresi bulunduğu öne sürülmüştür⁵⁴³. Ancak doktrindeki aksi görüşe göre, çekin süresinde ibraz edilmediği gerekçesiyle başvurma hakkının kaybedilmesi olasılığında hamilin sebepsiz zenginleşme talebini ileri sürmek için başvurma hakkına ilişkin üç yıllık zamanaşımı süresini beklemek zorunda olmadığı, derhal sebepsiz zenginleşme davasını açabileceği bir yıllık zamanaşımı süresinin uygulanması gerektiği belirtilmiştir⁵⁴⁴. Kanaatimizce başvurma hakkı kaybedilmişse, sebepsiz zenginleşme davasına ait bir yıllık zamanaşımı süresi ibraz süresinin bitiminden itibaren başlamalıdır⁵⁴⁵.

B) TEMEL İLİŞKİYE DAYANILMASI

Kambiyo ilişkisinin doğumundan önce genelde taraflar arasında bir borçlar ilişkisi sözleşmesini içeren temel ilişki bulunur ve kambiyo senetleri bu temel ilişkiye dayanarak düzenlenir ancak kambiyo taahhüdü bu temel ilişkiden ayrı ve soyuttur⁵⁴⁶. Kambiyo taahhüdünün temel ilişkiden bağımsız ve soyut niteliği sebebiyle senedi teslim alan kişi hem senetten doğan bir kambiyo alacağına hem de temel ilişkiden doğan alacağa sahip olur⁵⁴⁷.

Hamilin düzenleyenle arasındaki temel ilişkiye dayanarak talebini ileri sürmesi için başvurma hakkını kaybetme zorunluluğu yoktur dilerse hiç başvurma hakkını kullanmadan da temel ilişkiye dayanabilmektedir⁵⁴⁸.

Temel borç ilişkisine dayalı olarak talebin ileri sürülmesi sadece doğrudan doğruya ilişkide bulunanlar arasında mümkün olduğu için temel borç

⁵⁴³ KENDİGELEN, Çek, s. 399; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 167.

⁵⁴⁴ KENDİGELEN, Çek, s. 399; REİSOĞLU, Çek, s. 296; Derhal ifadesinden kasıt, ibraz süresinin geçmesinden itibaren davanın açılmasıdır. ERİŞ, Çek, s. 332; Hamilin başvurma hakkını ibraz süresinin geçirme ile kaybetmesi ihtimalinde davanın zamanaşımı süresinin ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl olması gerektiği görüşü için bkz: BOZER/GÖLE, Kıymetli Evrak, s. 439.

⁵⁴⁵ Aynı yönde bkz: BÜYÜKŞİSLİ, Karşılıksız Çek, s. 115; Aksi görüş, sebepsiz zenginleşmeden doğan talep hakkına ilişkin zamanaşımının dört yıla çıkması anlamına geleceği gerekçesiyle eleştirilmektedir. UZUNALLI/YILDIRIM, Kıymetli Evrak, s. 136.

⁵⁴⁶ BÜYÜKŞİSLİ, Karşılıksız Çek, s. 116; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 169.

⁵⁴⁷ BÜYÜKŞİSLİ, Karşılıksız Çek, s. 116.

⁵⁴⁸ BÜYÜKŞİSLİ, Karşılıksız Çek, s. 111; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 171.

ilişkinine dayalı olarak düzenleyene talepte bulunacak tek kişinin lehtar olduğunu belirtmek gerekir. Buna karşılık lehtar dışındaki çek hamilleri temel ilişkiye taraf olmadıkları için bu kapsamda talep hakkına sahip değildir⁵⁴⁹.

Temel ilişkiye dayanarak çeke dayalı başvurma hakkı yitirilmiş olmasına rağmen lehtar, düzenleyen ile aralarındaki temel ilişki kapsamında uğramış olduğu zararın tazminini talep eder⁵⁵⁰. Temel ilişkiye taraf olmayan, senedi lehtardan devralan sonraki hamiller düzenleyene bu sebeple başvuramayacaklar ve kendi aralarındaki alt ilişki kapsamında bir talep ileri süremeyeceklerdir⁵⁵¹.

Temel ilişkiye dayanılması imkanı tercih edildiğinde artık çeke dayalı bir kambiyo talep hakkı ileri sürülmediğinden asıl borç ilişkisinin tabi olduğu zamanaşımı süreleri uygulanacaktır⁵⁵².

C) KARŞILIĞIN DEVRİ

TTK m. 818/1-n hükmünün yaptığı yollama nedeniyle poliçede karşılığın devrini düzenleyen TTK m. 733 hükmü çekler hakkında da uygulanır. TTK m. 733/1 hükmüne göre, “*Düzenleyen hakkında iflasın açılmasıyla beraber, poliçe karşılığının veya düzenleyenin muhatap hesabına alacak olarak geçirdiği diğer paraların geri verilmesi hususunda düzenleyenin muhataba karşı poliçe ilişkisinden başka bir hukuki ilişkiden kaynaklanan istem hakkı poliçe hamiline geçmiş olur.*”

Çek düzenlenmesi ile muhatap nezdindeki hesapta bulunan karşılığın lehtara ya da hamile usulüne uygun ibraz ve ödeme kurallarına göre geçirilmesi esas olarak çekin havale ilişkisine dayanmasının bir sonucudur⁵⁵³. Ancak muhatap nezdindeki karşılık, karşılığın devri hükümlerine göre düzenleyenin iflas etmesi ile kanunen hamile geçer⁵⁵⁴. Düzenleyenin iflası dışında TTK m. 733/2 uyarınca düzenleyen, muhatap nezdindeki karşılığın devrini, çekin üzerine koyacağı karşılık ilişkisinden sahip olduğu haklarını devrettiğini beyan eden iradi bir kayıtlı da mümkün kılabilir.

Başka bir deyişle, çekteki havale ilişkisinin doğal bir sonucu olarak, çekin düzenlenmesi muhatap nezdindeki karşılığın doğrudan lehtara

⁵⁴⁹ KENDİGELEN, Çek, s. 401; EYİLİK, Başvurma, s. 96; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 117.

⁵⁵⁰ KENDİGELEN, Çek, s. 401.

⁵⁵¹ KENDİGELEN, Çek, s. 402.

⁵⁵² KENDİGELEN, Çek, s. 403; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 118; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 172.

⁵⁵³ KENDİGELEN, Çek, s. 403; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 118; KENDİGELEN/KIRCA, Kıymetli Evrak, s. 152; KANDIRALI KARADAYI, Sorumluluk, s. 172.

⁵⁵⁴ KENDİGELEN, Çek, s. 405; BÜYÜKŞİŞLİ, Karşılıksız Çek, s. 118.

devredilmesi sonucunu doğurmaz. Ancak karşılığın devri halinde muhatap, iflasın açıldığının ilanından veya düzenleyenin iradi olarak çek karşılığını devrettiğinin kendisine ihbarından sonra, ibraz süreleri ile sınırlı olmaksızın ancak zamanaşımı süresi içerisinde, senedi ibraz ederek hak sahipliğini ispatlayan hamile ödeme yapacaktır⁵⁵⁵.

İbraz süresi içerisinde muhatabın ödemeyi yapması kambiyo ilişkisine dayanmakta iken ibraz süresi geçtikten sonra karşılık ilişkisine dayanmaktadır. Kambiyo ilişkisine dayanan alacak bakımından düzenleyene karşı ileri sürebileceği şahsi defileri hamile karşı ileri süremeyecekken, karşılık ilişkisine dayanan alacakta düzenleyene karşı ileri sürebileceği tüm şahsi defileri hamile karşı ileri sürebilecektir⁵⁵⁶.

⁵⁵⁵ **EYİLİK**, Başvurma, s. 99; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 118.

⁵⁵⁶ **KENDİGELEN/KIRCA**, Kıymetli Evrak, s. 153; **KENDİGELEN**, Çek, s. 406; **EYİLİK**, Başvurma, s. 99; **BÜYÜKŞİŞLİ**, Karşılıksız Çek, s. 119; **KANDIRALI KARADAYI**, Sorumluluk, s. 174.

SONUÇ

Çalışmamızda çek hukukunda başvurma hakkı incelenmiştir.

Çek, kanunen emre yazılı bir kıymetli evrak ve kambiyo senedir. Nitelikli bir havale ilişkisi olan ve çifte yetkilendirmeyi bünyesinde barındıran çek, temel olarak TTK ve ÇekK ile düzenlenmiştir. TTK m. 780-824 hükümlerini çeker özgülemiştir, TTK'dan daha sonra yürürlüğe giren ve özel kanun niteliğinde olan ÇekK ise çekin yaygınlaştırılması, piyasanın çeker olan güveninin tesis edilmesi, kara paranın aklanması vb. kamusal amaçlarla muhatap bankaya ve bankanın çalışanlarına karşı birtakım yükümlülükler öngörmüştür. ÇekK hükümleri TTK hükümlerini tamamlayıcı bir niteliktedir. Çekin geçerli olarak mevcudiyetini kazanması için taşınması zorunlu birtakım unsurlar vardır. Çekin geçerli olarak varlık kazanabilmesi için taşınması gereken zorunlu ve alternatif zorunlu unsurlar TTK m. 780 ve m. 781'de yer almaktadır.

Geçerli bir çek, yetkili hamil tarafından kanuni ibraz süresi içinde usulüne uygun olarak muhataba ibraz edildiğinde ödenmek zorundadır. Düzenleyen çekin ödenmemesinden nihai olarak sorumludur. Eğer çek kanuni ibraz süresi içinde usulüne uygun olarak ibraz edilmesine rağmen ödenmezse, çek karşılıksız kalmış olur ve buna ilişkin hukuki ve cezai yaptırımlar söz konusu olur.

Düzenleyen çekin karşılığını çek hesabında bulundurmak ve hamil çeki ibraz ettiğinde muhatap banka bu bedeli ödeme zorundadır. Ayrıca ÇekK m. 3/3 hükmü ile muhatap bankaya çek bedelini ödeme yükümlülüğünün yanında kısmen veya tamamen karşılıksız kalan çek için her bir çek yaprağına ilişkin olmak üzere bir bedel ödeme zorunluluğu getirilmiştir.

Başvurma hakkı çeker dayalı alacağa ilişkin kambiyo hukukuna özgü bir talep hakkı olduğuna göre bu hakkın kaynağı çekin içerdiği alacak hakkının doğumu ile açıklanabilir. O halde başvurma hakkı kaynağını çekin düzenleyen tarafından düzenlenip aralarındaki teslim sözleşmesi uyarınca lehtara teslim edilmesi ilişkisinde bulur. Hakkın doğumu ve kullanılması için ise çekin ibraz edilmesi üzerine aşağıda açıklanan birtakım koşulların bir araya gelmesi ve bu koşulların hamil tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir.

Çek bedeli herhangi bir sebeple ödenmediğinde yetkili hamil, ödenmeme durumunu TTK m. 808'de öngörülen yollardan biriyle tespit ettirirse başvurma hakkına sahip olur. Başvurma hakkı, hamilin çek bedelini tahsil edebilmek için sahip olduğu bir talep hakkıdır. TTK m. 808'de öngörülen şartları yerine getiren hamil TTK m. 810 uyarınca düzenleyene ve diğer başvuru borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakkını kullanır.

Hamilin başvurma hakkı nedeniyle talep edebileceği kalemler, ödenmemiş çek bedeli, çekin ödenmemiş bedeline işleyecek faizi, başvurma hakkını kullanabilmek adına yaptığı masraflar, kendisine başvurma hakkını kullanabilmek için gösterdiği emek ve çabanın karşılığı olarak öngörölmüş çek bedelinin binde üçünü aşmayacak bir komisyon ücretidir. Ayrıca hamil, başvurma hakkına ilaveten çek tazminatı olarak bilinen yalnızca düzenleyene karşı ileri sürölebilecek bir talep hakkına da sahiptir. Çek tazminatının yanı sıra hamil düzenleyenden çekin karşılıksız kalması sebebiyle uğradığı zararların tazminini de talep edebilmektedir.

Başvurma hakkı kapsamında rızaen veya cebren hamile ödeme yapan bir başvuru borçlusu TTK m. 818/1-l hükmünün yaptığı yollama ile TTK m. 726 gereğince teselsöl esas gereğı kendisinden önce gelen diğer başvuru borçlularına ya da düzenleyene karşı ileri sürebileceğı bir başvurma hakkına sahiptir. Düzenleyenin ise teselsölün en yukarısındaki kişi ve nihai başvuru borçlusu olarak bedeli ödemesi halinde başvurabileceğı bir kimse bulunmamaktadır.

Başvurma hakkının zamanaşımı TTK m. 814 hükmüyle düzenlenmiş ve hem hamilin başvurma hakkı hem de ödeme yapan başvuru borçlusunun başvurma hakkı bakımından üç yıllık tek bir zamanaşımı süresi kabul edilmiştir.

Kanunda öngörölen şartları yerine getirmeyen ya da zamanaşımı süresi içinde başvurma hakkını kullanamayan hamil sahip olduğı başvurma hakkını kaybeder. Başvurma hakkını kaybeden hamilin elinde birtakım hukuki imkanlar bulunmaktadır. Bu imkanlardan ilki TTK m. 818/1-m hükmünün yaptığı yollama sebebiyle çeklerde de uygulanacak olan TTK m. 732 hükmü ile düzenlenen kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme davasıdır. İkinci olarak, sebepsiz zenginleşme davasının haricinde temel ilişkinin tarafı olan lehtarın düzenleyen ile arasındaki temel ilişkiye dayanması da mümkündür. Üçüncü olarak ise, TTK m. 818/1-n hükmünün yollaması sebebiyle çeklerde de uygulanacak TTK m. 733 hükmüne göre, başvurma hakkını kaybeden hamil, karşılığın devri esaslarına dayanarak da çek bedelini tahsil edebilir.

KAYNAKÇA

AKİPEK, Jale/**AKINTÜRK**, Turgut/**ATEŞ KARAMAN**, Derya, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, 11. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2014.

ARAT, Ayşe, “Müteselsil Borçlarda Alacaklı ile Borçlular Arasındaki İlişkinin Hüküm ve Sonuçları”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 2, 2018, Ss. 325,366

ARKAN, Sabih, “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Yapılan Değişiklikler”, BATİDER, C. 22, S. 1, 2003, Ss. 53-62.

ATASOY, Ömer Adil/**KANDEMİR**, Burcu, “Kambiyo Senetlerinde İhbar Zorunluğunun Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk (İhbar)”, İAÜHFD, Y. 4, S. 1, 2018, Ss. 83-104.

AYDIN, Alihan, “COVID-19 Salgını ve 7226 Sayılı Kanunun Geçici 1. Maddesi Çekten Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğun Şartlarını Değiştirmiş midir?”, 2020, (<https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-ve-7226-sayili-kanunun-gecici-1-maddesi-cekten-kaynaklanan-hukuki-sorumlulugun-sartlarini-degistirmis-midir/>, E.T: 08.06.2022).

AYDOĞDU, Murat/ **YAĞCIOĞLU**, Ali Haydar, Kovid-19 Salgınının Borç İlişkilerine ve Yargılamaya Etkileri, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.

AYLİ, Ali, Çek Hukukunda Muhatabın Yükümlülükleri (Muhatabın Yükümlülükleri), 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

AYLİ, Ali/**YARDIMCIOĞLU**, Didem, “Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi (Düzenleme Tarihi)”, DEÜHFD, C. 16, Özel Sayı 2014, Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ’e Armağan, 2015, Ss. 3195-3229.

BAHTİYAR, Mehmet, Kıymetli Evrak Hukuku (Kıymetli Evrak), 17. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2019.

BAŞ, Kadir, “Kambiyo Senetlerinde Çizilmiş Cironun Hüküm ve Sonuçları”, MÜHF-HAD, C. 26, S. 1, 2020, Ss. 278-299.

BATTAL, Ahmet, “Karşılığı Bulunmasına Rağmen Çek Bedelini Ödemeyen Bankanın Hamile Karşı Hukuki Sorumluluğu (Sorumluluk)”, GÜHFD, C. 2, S. 1, 1998, Ss. 67-81.

BELN, Mehmet Bahattin, Bankaların Çeklerle İlgili Yükümleri (Yükümler), (Danışman: Prof. Dr. Süheyl DONAY), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

BİLGİLİ, Fatih/**DEMİRKAPI**, Ertan, Kıymetli Evrak Hukuku (Kıymetli Evrak), 7. Baskı, Dora Yayıncılık, Bursa, 2017.

BORA, “Çek Hesabı Açma ve Ödemeye İlişkin Muhatap Bankanın Yükümlülükleri (Bankanın Yükümlülükleri)”, Banka ve Finans Hukuku Dergisi, C. 3, S. 11, 2014, Ss. 53-84.

BOZER, Ali/**GÖLE**, Celal, Kıymetli Evrak Hukuku (Kıymetli Evrak), 10. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2021.

BÜYÜKŞİŞLİ, Ahmet, Karşılıksız Çeke Bağlanan Sonuçlar (Karşılıksız Çek), 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

CAN, Mertol, “Çek Hamilinin Muhatap Bankaya Karşı Hukuki Durumu (Hamilin Durumu)”, Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 2, 1998.

CAN, Mertol, Kıymetli Evrak Hukuku, 4. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2019.

ÇATIKKAŞ, Özgür/**DURAN**, Hüsamettin, “5941 Sayılı Çek Kanununda Bankaların Yükümlülükleri (Yükümlülükler)”, Maliye ve Finans Yazıları, C. 1, S. 95, 2012, Ss. 23-58.

ÇELİK, Beyza Nur, Karekodlu Çek, (Danışman: Prof. Dr. Gül OKUTAN NILSSON), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü, İstanbul, 2020.

ÇÖL, Hüseyin Cem, “İleri Tarihli Çeke İlişkin Sorunlar (İleri Tarihli Çek)”, AÜHFD, C. 53, S. 1, 2004, Ss. 195-220.

DEMİR, Şamil, “5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar (Yaptırımlar)”, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2013, Ss. 223-247.

DEMİRCİ, Serdar, “Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru, Dünü ve Bugünüyle Çek (Elektronik Çek)”, Ankara Barosu Dergisi, C. 78, S. 3, 2020.

DERYAL, Yahya, “Çek Defterlerinin Baskı Tarihi ve Baskı Şekline Bağlı Geçersizlik Problemlerine İlişkin Bir Örnek Olay İncelemesi (Baskı Tarihi)”, İÜHFM, C. 71, S. 2, 2014, Ss. 121-130.

DİRİKKAN, Hanife, “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun İle İcra İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi (Eleştiri)”, DEÜHFD, C. 4, S. 1, 2002, Ss. 1-38.

DOĞAN, Özgür, Kambyo Senetlerinde Geçersizlik Defileri (Defiler), (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi. Aytekin ÇELİK), KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019.

DOMANIÇ, Hayri, Karşılıksız Çek, Arpaz Matbaacılık, İstanbul, 1983.

DURAL, H. Ali, “COVID-19 Salgını Nedeniyle Yürürlüğe Giren 7226 Sayılı Kanun’un Geçici 1. Maddesinin Çek Açısından Sonuçları”, (<https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-nedeniyle-7226-sayili-kanununcek-acisindan-sonuclari/>, E.T: 25.04.2020).

EKŞİ, Dağlar, “4814 Sayılı Kanun ile Değişik 3167 Sayılı Çek Hamillerinin Korunması ve Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından Karşılıksız Çek (Karşılıksız Çek)”, HÜİİBFD, C. 21, S. 2, 2003, Ss. 205-228.

ERCAN ÖZLER, Meltem, Medeni Usul Hukukunda Maddi Hukuka İlişkin Savunma Vasıtaları (Medeni Usul), On İki Levha Yayıncılık, Mayıs 2020.

EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler (Borçlar Hukuku), 20. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.

ERİŞ, Gönen, Uygulamalı Çek Hukuku (Çek), 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.

ERSOY, Ayşe Nur, “5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Çeklerde “Karşılıksızdır” İşlemine Sebebiyet Verilmesinin Cezai ve İdari Yaptırımları (Yaptırımlar)”, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Dergisi, Y. 4, S. 2019/1, Ss. 219-310.

EYİLİK, İsmail, Çekte Başvurma Hakkı (Başvurma), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Birgül SOPACI ÖZTUNA), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017.

FIRAT, Ceren, Türk Hukukunda Karşılıksız Çek, (Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi), (Danışman: Prof. Dr. Asuman TURANBOY), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

GENCER, Abdullah Revaha, Kıymetli Evrakta Ciro Kavramı (Ciro), 1. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2020.

GÜREL, Murat: “Ticaret Sicilinin Üçüncü Kişilere Etkisi Bağlamında Kambyo Senetlerinde Yetkisiz Temsile İlişkin Bazı Sorunlar”(Yetkisiz Temsil), BATİDER, C. 31, S. 1, Ss. 231-250, Ankara, Mart, 2015.

HELVACI, Mehmet, “Kambyo Senetlerine Özgü Takip Yolları (Takip)”, İÜHFİM, C. 71, S. 2, 2013, Ss. 165- 192.

HELVACI, Mehmet/**AKSU**, Raziye, “Çekte Baskı Tarihinin Muhatap Bankanın Sorumluluğuna Etkisi (Çekte Baskı Tarihi)”, MÜHF- HAD, C. 23, S. 2, 2017, Ss. 223-248.

IŞIK, Erdem, Çek Sözleşmesi, (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Kürşat GÖKTÜRK), (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.

KALPSÜZ, “Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili (Kararlar)”, BATİDER, C. 11, S. 2, 1981, Ss. 33-62.

KALPSÜZ, Turgut/ **EREM**, Faruk/**ÇELEBİCAN**, Gürkan, Çekin İktisadi Önemi, Hukuki ve İktisadi Yönden Çek, 2. Baskı, Ankara, 1974.

KANDIRALI KARADAYI, Merve, Çekte Düzenleyenin Hukuki sorumluluğu (Sorumluluk), 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

KARAYALÇIN, Yaşar, Ticaret Hukuku Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri) (Ticari Senetler), 4. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970.

KAYIHAN, Şaban, Kıymetli Evrak Hukuku (Kıymetli Evrak), 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

KENDİGELEN, Abuzer, Çek Hukuku (Çek), 6. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2021.

KENDİGELEN, Abuzer/**KIRCA**, İsmail, Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambiyo Senetleri, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.

KILIÇOĞLU, Mustafa, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi, Legal Yayınları, İstanbul 2016.

KIRCA, İsmail, “Çek Hukukuna İlişkin Muhtelif Sorunlar (Muhtelif Sorunlar)”, BankD, S. 71, 2009, Ss. 97-103.

KIRCA, İsmail, “Yargıtay Kararları Işığında Çekte Gizli Rehin ve Teminat amacıyla Temlik Ciroları (Ciro)”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXVII. 27 Aralık 2013, Ss. 85-99.

KIRCA, İsmail, Çek Hesabında Bulunan Paranın Haciz, Rehin veya İhtiyati Tedbir Sebebiyle Ödenemediği Hallerde Banka Kanunen Sorumlu Olduğu Tutarı Ödemekle Yükümlü Müdür? (Yargıtay 11. Hd’nin 15.03.2017 Tarih ve E. 2016/1304, K. 2017/1532 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi) (Haciz, Rehin veya İhtiyati Tedbir), BATİDER, C. 34, S. 1, 2010, Ss. 23-32.

KÖLE, Mehmet/**GÖRGÜLÜ**, Fatma, “Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları (Son Düzenlemeler)”, DÜHFD, C. 21, S. 35, 2016, Ss. 79-157.

KURU, Baki; **ARSLAN**, Ramazan; **YILMAZ**, Ejder, Medenî Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 1995.

KURU, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019.

NARBAY, Şafak, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Kıymetli Evrak Hukuku Kitabında Yapılan Düzenlemeler ve Değişiklik önerilerimiz (Tasarı)”, DEÜHFD, C. 7, S. Özel Sayı, 2005, Ss. 173-222.

NARBAY, Şafak, 5941 Sayılı Çek Kanunu’nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi (Yenilikler), THD, S. 43, 2010.

OĞUZMAN, M. Kemal/**ÖZ**, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1 (Borçlar Hukuku), 13. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2015.

OĞUZMAN, M. Kemal/**SELİÇİ**, Özer/**OKTAY ÖZDEMİR**, Saibe, Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), 15. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015.

ÖZKAN AKSU, Raziye, Aval Kurumu, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Antalya, 2018.

ÖZKAN, Ömer/**KARACA**, Hilal, “Çekte Muhatap Bankanın Ödeme Yükümlülüğü (Ödeme Yükümlülüğü)”, Banka ve Finans Hukuku Dergisi, C. 1, S. 3, 2012, Ss. 1-20.

ÖZSOY, Ahmet, Muhatabın Çek Kanunu’na Dayalı Hukuki Sorumluluğu (Sorumluluk), 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.

ÖZTAN, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku (Kıymetli Evrak), 2. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997.

PASLI, Ali, “COVID-19 Salgınının Çek Hukukuna Etkisi: Güncel Koşullar Sürerken Çek İbrazi Mümkün Müdür?”, (<http://www.ticaretkanunu.net/ali-pasli-covid-19-salgininin-cek-hukukuna-etkisi-guncel-kosullarsurerken-cek-ibrazi-mumkun-mudur/>, E.T: 12.04.2020).

PEKCANITEZ, Hakan/**ATALAY**, Hakan/**SUNGURTEKİN ÖZKAN**, Meral/**ÖZEKES** Muhammed, İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, 6. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019.

POROY, Reha/**TEKİNALP**, Ünal, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları (Kıymetli Evrak), 24. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2021.

PULAŞLI, Hasan, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları (Kıymetli Evrak), 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.

REİSOĞLU, Seza, “Yeni Çek Kanunu Ve Hukuki Sorunlar (Sorunlar)”, TBB Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Değerlendirmesi Toplantısında Yapılan Sunum, 2009,

(https://www.tbb.org.tr/dosyalar/konferans_sunumlari/sr_yeni_cek_kanunu_ve_degerlendirilmesi_07012010 E. T: 28.05.2021)

REİSOĞLU, Seza, Çek Hukuku (Çek), Cem Web Ofset Basın Yayım, Ankara, 2011.

SARIKAYA, Sinan/**SARIKAYA**, Merve, “7226 Sayılı Kanun Geçici Madde 1’in Çek İbraz Sürelerine Etkisi (7226 Sayılı Kanun)”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 1, 2021, Ss. 243-266.

SOYKAN, İsmail Cem, “Kambiyo Senedinin Cirosunun Düzenleyen Tarafından Yasaklanması (Yasaklanma)”, İÜHFM, C. 77, S. 1, 2019, Ss. 241-265.

SÖKMEN, Reşit, Çekte Zamanaşımı (Zamanaşımı), 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.

SUSUZ, Kağan, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı, 1. Baskı, Vedat Kitapçılık, Ekim, İstanbul, 2008.

ŞENER, Oruç Hami, Ticari İşletme Hukuku, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

TAMER, Ahmet, “Çek Hukuku Bakımından Muhatap Bankanın Kanuni (Asgari) Ödeme Yükümlülüğü (Ödeme Yükümlülüğü)”, Bankacılar Dergisi, S. 85, 2013, Ss. 92-111.

TANDOĞAN, Haluk, Sonraki Tarihli Çekler ve Ticaret Kanunu ile 3167 Sayılı Kanun Açısından Ortaya Çıkardıkları Sorunlar (Sonraki Tarihli Çekler), 2. Baskı, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara, 1986.

TEKİL, Müge, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki sorumluluğu (Sorumluluk), 1. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1997.

TOPÇUOĞLU, Metin, “Yeni Çek Kanunu’na Göre Tüzel Kişileri Temsilen Çek Düzenlenmesi ve Sonuçları” (Tüzel Kişiler), GÜHFD, S. 2, 2010, Ss. 135-154.

UZUNALLI, Sevilay/**ŞENER**, Oruç Hami, Uygulamalı Ticari İşletme Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

UZUNALLI, Sevilay/**YILDIRIM**, Ali Haydar, Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku (Kıymetli Evrak), 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

ÜLGEN, Hüseyin/**HELVACI**, Mehmet/**KENDİGELEN**, Abuzer/**KAYA**, Kıymetli Evrak Hukuku, 10. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2015.

ÜNAL, Mücahit, “Koronavirüs Salgını Sebebiyle Çıkarılan 7226 Sayılı Kanun’un Çek’e İlişkin Düzenlemesinin Çekin İbrazına ve Çekle İlgili Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme Suçuna Etkisinin Değerlendirilmesi”, 2020, (<https://mucahitunal.com/koronavirus-covid-19-salgini-sebebiyle-cikarilan-7226-sayili-kanunun-ceke-iliskin-duzenlemesinin-cek-in-ibrazina-ve-cek-le-ilgili-karsiliksizdir-islemine-sebebiyet-verme-sucuna-etki/>, E.T: 08.06.2022).

YASAN, Mustafa, Kıymetli Evrak Hukuku (Kıymetli Evrak), 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

YILDIRIM, Ali Haydar, “Çek Cezası”, DEÜHFD, C. 16, 2015, S. Özel Sayı, 2014, Ss. 3449-3506.

YILDIRIM, Ali Haydar, Türk Hukukunda Vadeli Çek (İleri Tarihli Çek ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler (Vadeli Çek), GÜHFD, C. 21, S. 4, 2017, Ss. 91-119.

YILMAZ, Asuman, “Covid-19 Salgın Hastalığı Nedeniyle Alınan Tedbirlerin Çekin İbraz Sürelerine Etkisi (Covid-19)”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Covid-19 Hukuk Özel Sayısı, S. 38, 2020, Ss. 20-33.

ZEVKLİLER, Aydın/**GÖKYAYLA**, Emre, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 16. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.